

๖. ปัพพชิตวิเหฐกชาตก^๑

(๓๕๑)

๑๐๙. “ทุพฺพณฺณรูปํ ตวมรียวณฺเณ
ปฺรกุชิตฺวา ปณฺชลิโก นมสฺสสิ
เสยฺโย นุ เต โส อุทาหุ สริกฺโข
นามํ ปรสฺสตุตฺตโน จาปี พฺรหฺมิ.

๑๑๐. น นามโคตฺตํ กณฺหนฺติ ราช
สมคฺคตานุชฺชคฺคตานุ เทวา
อหฺนฺจ เต นามเชยฺยํ วทามิ
สกุโกหฺมสมฺมิ ติทฺธานมินฺโท.

๑๑๑. โย ทิสฺวา ภิกฺขุํ จรณฺุปปฺนฺนํ
ปฺรกุชิตฺวา ปณฺชลิโก นมสฺสสิ
ปฺจุฉามิ ตํ เทวราเชตมตฺถํ
อิโต จุโต ก็ ลภเต สฺขํ โส.

๖. ปัพพชิตวิเหฐกชาตก

(๓๕๑)

๑๐๙. “ท่านผู้มีรูปร่างงามพนมมือไว้ข้างหน้า
นอบน้อมสมณะผู้มีรูปร่างอปลักษณ์
สมณะรูปร่างน่าเกลียดนั้น ประ-
เสริฐกว่าท่าน หรือท่านเสมอกับ
สมณะรูปนั้น ท่านจงบอกชื่อของ
สมณะรูปนั้น และชื่อของท่าน
แก่เราด้วย.

๑๑๐. ข้าแต่พระราชา เทพทั้งหลายย่อม
ไม่ระบุนามและโคตร ของพระ-
มหาชีณาสพ ผู้เป็นวิสุทธิเทพ
ผู้ไปโดยชอบ ผู้ไปตรง หนึ่ง
ข้าพเจ้าจะบอกชื่อ แก่พระองค์
ข้าพเจ้าเป็นท้าวสักกเทวราชผู้เป็น
จอมเทพในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์.

๑๑๑. ข้าแต่ท้าวสักกเทวราช ข้าพเจ้าขอ
ถามเนื้อความนั้นกะท่าน บุคคลเห็น
ภิกษุผู้เพียบพร้อมด้วยศีลและจรณะ
พนมมือไหว้ ข้างหน้านอบน้อมอยู่

^๑ น. วิชฺชาธรรชาตก.

จติจากโลกนี้แล้ว ย่อมได้ความสุข
หรือ.

๑๑๒. โย ทิสฺวา ภิกฺขุ จรณฺุปปนฺนํ
ปุรฺกฺขิตฺวา ปณฺชลิโก นมฺสฺสตี
ทิกฺกุเจว ฐมฺเม ลภเต ปสฺสํ
สคฺคณฺจ โส ยาคี สรฺรเภทา.

๑๑๒. บุคคลใด เห็นภิกษุเที่ยวพร้อมด้วย
ความประพฤติพนมมือไหว้ข้างหน้า
นอบน้อมอยู่ บุคคลนั้นย่อมได้รับ
การสรรเสริญในทิวัฐธรรม (ใน
ปัจจุบัน) นี้เอง และตายไปแล้ว
ย่อมไปสวรรค์.

๑๑๓. ลกฺขี วัต เม อุทฺปาที อชฺช
ยํ วัสวํ ภูติปติทุทสาม
ภิกฺขุณฺจ ทิสฺวาน ตฺวณฺจ สกฺก
กาหามิ ปุณฺณานิ อนปฺปกานิ.

๑๑๓. วันนี้โชคดีเกิดขึ้นแก่ข้าพเจ้าแล้วหนอ
ข้าพเจ้าได้เห็นท้าววาสวะ ผู้เป็น
ใหญ่แห่งภูต ข้าแต่ท้าวสักกเทว-
ราช ข้าพเจ้าจักทำบุญใหญ่ เพราะ
เห็นภิกษุและเห็นท่าน.

๑๑๔. อุทฺธา หเว เสวิตพฺพา สปณฺญา
พหุสฺสุตา เย พหุจฺฉานจินฺตโน
ภิกฺขุณฺจ ทิสฺวาน มมณฺจ ราช
กโรหิ ปุณฺณานิ อนปฺปกานิ.

๑๑๔. บุคคล ควรคบผู้ที่ไต่ย็นได้ฟังมาก
สามารถคิดเหตุการณ์ได้มาก ผู้มี
ปัญญาแน่แท้แล ดูกรพระราช
พระองค์เห็นภิกษุ และเห็นข้าพเจ้า
แล้ว จงทำบุญให้มากเถิด.

๑๑๕. อกฺโกธโน นิจฺจปสฺนฺนจิตฺโต
สพฺพชาติธียาจโยโค ภวิตฺวา
นิหณฺณ มานํ อภิวาทยิสฺสํ
สตุวาน เทวินฺท สุภาสิตานี”ติ.

๑๑๕. ข้าแต่จอมเทพ ข้าพเจ้าจักเป็นผู้
ไม่โกรธ เป็นผู้จิตใจเลื่อมใสเนื่องนิตย์
และจักเป็นผู้บริจาควัตถุแก่แขกผู้มา
ขอทั้งปวง ทั้งจักขจัดความถือตัว

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

แล้วกราบไหว้ ผู้ที่ควรกราบไหว้
เพราะฟังพระดำรัสอันเป็นสุภาสิต
ของพระองค์”.

ปัพพชิตวิเหจกชาดกั ฉฎฐั.

ปัพพชิตวิเหฐกชาดก ที่ ๖.

๖. ปัพพชิตวิเหฐกชาดกาวณณา^๑

(๓๕๑)

ทุพฺพณฺณรูปนฺตฺติ อิทํ สตฺถา
เชตวนเ วิหรนฺโต โลกตฺถจฺริยํ
อารพฺภ กถสฺสิ. วตฺถุ^๒ มหาณฺณ-
ชาตเถ^๒ อาวิภวิสฺสตี. ตทา ปน
สตฺถา “น ภิกฺขเว อิทาเนว ปุพฺเพปิ
ตถาคโต โลกสฺส อตฺถํ จรติเยวา”ติ
วตฺวา อตีตํ อหริ.

อตีเต พาราณสียํ พุรหมทตฺเต
รชฺชํ กาเรนฺเต โพรสิสตฺโต สกฺโก
อโหสิ. ตทา เอโก วิชฺชาธโร มนฺตฺวิชฺชํ
ปรีวตฺเตตฺวา อหฺมรตฺติกสมเย สิริคพฺภํ
ปวีลิตฺวา พาราณสีรณฺโถ อคฺคมหฺเสยฺยา
สทฺธิ อติจฺรติ. ตสฺสาปี ปรีจาริกาย
สณฺฑชานีสฺสุ.

๖. พรรณนาปัพพชิตวิเหฐกชาดก

(๓๕๑)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภความ
ประพฤติเป็นประโยชน์ต่อโลก ตรัส
พระธรรมเทศานี้ว่า ผู้มีรูปร่างอัปลักษณ์
เป็นต้น. เรื่องจักปรากฏแจ่มแจ้งในมหา-
กัณฺหาชดก^๑. ก็ในครั้งนั้น พระศาสดา
ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย มิใช่แต่ในกาล
บัดนี้เท่านั้น ถึงแม้ในกาลก่อน ตถาคต
ก็ประพฤติประโยชน์ต่อโลกเช่นเดียวกัน”
ดังนี้แล้ว ทรงนำอดีตนิทานมาตรัสว่า.

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
เสวยราชย์ ณ พระนครพาราณสี
พระโพรสิตฺตฺวิได้เป็นท้าวสักกะ. ครั้งนั้น
วิทยาธร (ผู้ทรงไว้ซึ่งความรู้) คนหนึ่ง
ร่ายวิขามนต์ เข้าไปสู่ห้องมีสิริในเวลา
เที่ยงคืน ประพฤติสว่างประเวณีกับ
พระอัครมเหสีของพระเจ้าพาราณสี.
เหล่าสาวสนมแม่ของพระนางก็รู้กันทั่ว.

^๑ น. ม. วิชฺชาธรชาดก.

^๑ เรื่องที่ ๔๖๕.

^๒ พุ. ขา. ๒๗/๓๓๑.

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท. ๑๓-๑๖

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สำ สยเมว ราชานํ อุปสงฺกมิตฺวา
 อาห “เทว เอโก ปุริโส
 อทฺธมฺรตฺติกสมเย สิริคพฺภํ ปวิสฺตฺวา มํ
 ทฺุเสตี”ติ. สิฏฺขิสฺสสฺสิ ปนฺสฺส กิณฺจ
 สณฺณณณํ กาทฺุณฺติ. “สกุโกมิ เทว”ติ.
 สฺวา ชาตีหิงฺคุลิกปายฺวี ออาหาราเปตฺวา
 ตฺสฺส ปุริสฺสฺส รตฺตี อาคนฺตฺวา
 อภิรมิตฺวา กจฺจนฺตฺสฺส ปิฏฺจิชฺย
 ปณฺจจฺคุลิกํ ทตฺวา ปาโตว รณฺโณ
 อาโรเจสิ.

ราชา มนุสฺเส อาณาเปสิ “คจฺจนฺ
 สพฺพิทิสาสฺ อโโลเกตฺวา ปิฏฺจิชฺย
 ชาตีหิงฺคุลิกํ ปุริสํ กณฺหตา”ติ.
 วิชฺุชาธโรปิ รตฺตี อนาจารํ กตฺวา
 ทิวา สฺสุสานํ สฺสุริยํ นมฺสฺสนฺโต
 เอกปาเทน ติฏฺจติ. ราชปุริสา ตํ
 ทิวสํ ปรีวอารยฺสฺ. โส “ปากฺกํ เม
 กมฺมํ ชาตฺน”ติ วิชฺุชฺ ปรีวตฺเตตฺวา
 อากาเสน อุปฺปตฺติตฺวา คโต.

พระนางเข้าไปเฝ้าพระราชาด้วยพระองค์
 เองทันที กราบทูลว่า “ข้าแต่สมมติเทพ
 ชายคนหนึ่งเข้าไปยังห้องมีสิริ (ห้อง
 บรรทม) ในเวลาเที่ยงคืน ประทุษร้าย
 (ข่มขืนพระทัย) หม่อมฉัน”. พระราชา
 ตรัสถามว่า ก็เธอสามารถกำหนดจำชาย
 คนนั้นได้ไหม. พระอัครมเหสีนั้นทูลว่า
 “สามารถ พระเจ้าข้า”. พระนางให้
 นางสนมนำสีแดงตามธรรมเนียมมาหนึ่ง-
 ถาด ทรงใช้นิ้วพระหัตถ์ทั้งห้าป้ายหลัง
 ชายคนนั้น ผู้ซึ่งมาร่วมอภิรมย์สมสู่แล้ว
 ก็จากไปในเวลากลางคืน แล้วกราบทูล
 พระราชาแต่เข้าตรู่.

พระราชาทรงรับสั่งคนทั้งหลายว่า “พวก
 ท่านจงไปค้นหาให้ทั่วทุกทิศ แล้วจับ
 ชายผู้มีรอยสีแดงติดอยู่ที่หลัง”. ฝ่าย
 วิทยาธร ทำการประพฤตผิดประเวณี
 ในเวลากลางคืนแล้ว เวลากลางวันยืน
 ทำเดียนวมัสการพระอาทิตย์อยู่ในป่าช้า.
 พวกราชบุรุษล้อมไว้ตลอดวันนั้น. เขา
 คิดว่า “การกระทำของเราถูกเปิดเผย
 เสียแล้ว” จึงร้ายวิชาเหาะไปทางอากาศ.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ราชา ตัม ทิสฺวา อากตปริเส
 “อทุทสธา”ติ ปุจฺฉิ. อาม อทุทสามาติ.
 โก นามโสติ. ปพฺพชิตฺโต เทวาติ. โส
 หิ รตฺตี อนาจารํ กตฺวา ทิวา
 ปพฺพชิตเวสฺสน วสฺติ. ราชา “อิมเ ทิวา
 สมณเวสฺสน จริตฺวา รตฺตี อนาจารํ
 กโรนฺตี”ติ ปพฺพชิตานํ กุชฺฉิตฺวา
 มิจฺฉาคคฺคณํ คเหตุวา “มยฺหํ วิชิตา
 สพฺเพ ปพฺพชิตา ปลายนฺตุ
 ทิฏฺฐทิจฺฉุฏฺฐจาเน ราชาณํ กริสฺสนฺตุ”ติ
 เภริญฺจาราเปสิ.

ติโยชนสติกกา กาสิกกรฎฺจา ปลายิตฺวา
 สพฺเพ ปพฺพชิตา อญฺญา ราชธานีโย
 อคฺมิสฺสุ. สกลกาสิกกรฎฺเจ มนุสฺसानํ
 โอวาททายโก เอโกปิ ฐมฺมิกสมณ-
 พุราหมณเ น อโหสิ. อโนวาทกา
 มนุสฺสา ผุสฺสา อหฺสฺสุ. ทานสึลาที
 มุญฺจิตฺวา มตมตา เภภฺยุเยน อปาเย

พระราชาทอดพระเนตรเห็นวิทยากร
 นั้นแล้ว ตรัสถามคนที่มาแล้วว่า “พวก
 ท่านเห็นไหม”. ประชาชนกราบทูลว่า
 พวกข้าพระองค์เห็นพระเจ้าข้า. พระราชา
 ตรัสถามว่า บุรุษนั้นเป็นใคร. ประชาชน
 กราบทูลว่า เป็นนักบวช พระเจ้าข้า.
 จริงอยู่ วิทยากรนั้นกระทำอนาจาร
 ในเวลากลางคืน เวลากลางวันแปลงเพศ
 เป็นนักบวชอยู่. พระราชาตรัสว่า
 “นักบวชเหล่านี้ ในเวลากลางวันเที่ยวไป
 ด้วยเพศสมณะ ในเวลากลางคืนกระทำ
 อนาจาร” กริ้วพวกนักบวช ทรงยึดถือ
 อย่างผิด รับสั่งให้ตีกลองป่าวประกาศ
 ว่า “นักบวชทั้งหลายจงหนีไปเสีย จาก
 แคว้นแคว้นของเราให้หมด พวกราชบุรุษ
 จงลงราชอาณาจักรในสถานที่ ๆ พบเห็น”.

นักบวชทั้งปวง พากันหนีไปจากแคว้น
 กาสี ซึ่งมีปริมาณพล ๓๐๐ โยชน ไปยัง
 เมืองหลวงอื่น ๆ. สมณพราหมณ์ผู้ตั้งอยู่
 ในธรรมผู้ให้อวาทแก่ประชาชนคนทั้ง-
 หลายในแคว้นกาสีทั้งสิ้น แม้ผู้เดียวก็
 มิได้มี. ผู้คนทั้งหลายไม่มีคนสั่งสอน
 จึงได้เป็นผู้หยาบคาย. ต่างพากันละเลย

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นิพพุตตีสุ. สกฺเค นิพพุตตนา
นาม นาเหสุ.

สกฺโก นวเทวปุตฺเต อปฺสฺสนฺโต
“กึ นฺุ โข การณฺุ”ติ อวชฺเชตฺวา
วิชฺชาธรี นิสฺสาย พาราณสีรณฺฺญา
กุกฺุเรน มิจุฉาคคณฺเณ ปพฺพชิตานํ
รฏฺฐจา ปพฺพาชนียภาวํ ฅตฺวา
“จเปตฺวา มํ อณฺโณ อิมสฺส รณฺโณ
มิจุฉาคคณฺเณ ภินฺุทิตฺุ สมตฺโต นาม
นตฺติ, รณฺโณ จ รฏฺฐจวาสินณฺฺจ
อวสฺสโย ภวิสฺสามิ”ติ จินฺเตตฺวา
นนฺุทฺมุลกปพฺภาเร ปจฺเจกพฺุทฺธานํ
สนฺุติกํ ฅนฺุตฺวา วนฺุทิตฺฺวา “ภนฺุเต
มยฺหํ เอกํ มหฺลลกปจฺเจกพฺุทฺธิ์ เทถ,
กาสิกรฏฺฐํ ปสฺสาเทสฺสามิ”ติ อาห.

โส สงฺฆตฺเตรเมว ลภิ. อถสฺส
ปตฺตจิวรี ฅเหตฺวา ติ ปฺรโต กตฺวา
สยํ ปจฺจโต หุตฺวา สิริสฺสามิ อณฺุชฺสี
จเปตฺวา ปจฺเจกพฺุทฺธิ์ นมสฺสนฺุโต

บุญมีทานและศีลเป็นต้น ล้มตายลงแล้ว
ส่วนมากบังเกิดในอบาย. ชื่อว่า ผู้เกิด
ในสวรรค์ไม่มี.

ท้าวสักกเทวราช เมื่อไม่ทรงเห็น
เทพบุตรผู้เกิดใหม่ ทรงรำพึงว่า “มีเหตุ
อะไรเล่าหนอ” ทรงทราบว่าเป็นพระเจ้า-
กรุงพาราณสีกริ้วแล้ว ทรงยึดถืออย่าง
ผิด ๆ รับสั่งให้ขับไล่นักบวชทั้งหลาย
ออกจากแคว้นแคว้น เพราะอาศัยวิทวาร
ทรงดำริว่า “ยกวันเราเสียแล้ว ชื่อว่า
ผู้ที่สามารถแก้ไขการยึดถืออย่างผิด ๆ
ของพระราชอาพระองค์นี้ไม่มี, เราจักเป็น
ที่พึ่งของพระราชอาและชาวแคว้นแคว้น”
จึงเสด็จไปยังสำนักของพระปัจเจกพุทธ-
เจ้าทั้งหลายที่เฝ้ามโหฬารนั้นทมูลกะ ทรง
นมัสการแล้วตรัสว่า “พระคุณเจ้าผู้เจริญ
ขอพระคุณท่านโปรดให้พระปัจเจกพุทธ-
เจ้าผู้มีอายุมากองค์หนึ่งแก่ข้าพเจ้าด้วย
เถิด, ข้าพเจ้าจักให้แคว้นกาสิล้อมใส”.

ท้าวสักกเทวราชนั้นทรงได้พระสังฆเถระ
นั่นเอง. ลำดับนั้น พระองค์ทรงถือบาตร
และจีวรของพระปัจเจกพุทธเจ้านั้นแล้ว
ให้ท่านอยู่ข้างหน้า พระองค์เองอยู่ข้างหลัง

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุตุตมรูปธโร   มาถวโก   หุตวา
 สกลนครสุส   มตถเคน   ดิกขตุตฺ
 วิจิริตฺวา   ราชทวารํ   อากนฺตวา
 อากาเส   อฏฺฐาสิ.   อมจฺจา   รณฺเวย
 อาโรจยิสฺสุ   “เทว   เอโก   อภิรุโป
 มาถวโก   เอกํ   สมณํ   อานตฺวา
 ราชทวารเ   อากาเส   จิโต”ติ.   ราชา
 อาสนา   วุฏฺฐาย   สีหปญฺชเร   จตฺวา
 “มาถว   กสมฺมา   ตฺวํ   อภิรุโป
 สมานो   เอตฺสสุ   วิรูปฺสฺสุ   สมณฺสฺสุ
 ปตฺตจิวริ   คเหตฺวา   นมฺสฺสฺมาโน
 จิโต”ติ   เตน   สทฺธิ   สลฺลปฺนฺโต   ปจฺมํ
 คาทมาห

ทรงยกอัญชลีไว้เหนือพระเศียร ทรง
 นมัสการพระปัจเจกพุทธเจ้าอยู่ ทรง
 จำแลงพระองค์เป็นหนุ่มน้อยรูปงามเลิศ
 ทรงเที่ยวไปเหนือพระนครทั้งสิ้น ครบ
 สามรอบ แล้วเสด็จมายังประตูพระราชวัง
 ประทับยืนอยู่ในอากาศ. หม่อมอำมาตย์
 กราบทูลพระราชาวาว่า “ข้าแต่พระองค์
 ผู้ทรงคุณอันประเสริฐ หนุ่มน้อยรูปงาม
 คนหนึ่งพาสমনะรูปหนึ่งมาขึ้นอยู่ใน
 อากาศใกล้ประตูพระราชวัง”. พระราชา
 เสด็จลุกจากที่ประทับ ประทับยืนอยู่ที่
 สีหบัญชร เมื่อจะทรงสนทนากับหนุ่มน้อย
 นั้นว่า “พ่อหนุ่มน้อย เธอเป็นผู้มีรูปร่าง
 งดงามยิ่งนัก เพราะเหตุไรจึงถือบาตร
 และจีวรของสมณะผู้มีรูปร่างแปลกประ-
 หลาดรูปนี้ ขึ้นนมัสการอยู่เล่า” จึงตรัส
 พระคาถาที่หนึ่งว่า

๑๐๘. “ทุพฺพณฺณรูปิ   ตวมริยาณฺเณ
 ปุรุภฺชิตฺวา.   ปญฺชลิโก   นมฺสฺสสิ
 เสยฺโย   นุ   เต   โส   อุกฺทาหุ   สริภฺโฆ
 นามํ   ปฺรฺสฺสฺตฺตโน   จาปี   พฺรุหิ”ติ.

๑๐๘. “ท่านผู้มีรูปร่างพนมมือไว้ข้างหน้า
 นอบน้อมสมณะผู้มีรูปร่างอัปลักษณ์
 สมณะรูปร่างน่าเกลียดนั้น ประ-
 เสริฐกว่าท่าน หรือท่านเสมอกับ
 สมณะรูปนั้น ท่านจงบอกชื่อของ
 สมณะรูปนั้น และชื่อของท่านแก่
 เราด้วย”.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตตถ อริยวณฺณิตี สุนฺทรรูปโป.
 เสยฺโย นุ เต โสติ เอโส วิรูปโป
 ปพฺพชิตโต ก็. นุ ตยา อุตฺตริตโร,
 อุททาหุ สริกฺโขติ. **ปรสฺสตุตโน จาติ**
 เอตสฺส ปรสฺส จ อตฺตโน จ นามํ
 พุรุหิตี ปุจฺฉิ.

อต นํ สกฺโก “มหาราช สมโณ
 นาม ครุญฺจานิโย เยน นามเนน
 อาลปิตฺตํ น ลภติ มยฺหํ ปน เต
 นามํ กเถสฺสามิ”ติ วตฺวา ทฺวติยํ
 กาดมาห

๑๑๐. “น นามโคตฺตํ กณฺหฺนฺติ ราช
 สมฺมกฺคตานุชฺชกฺคตานุ ทเวา
 อหฺนฺจ เต นามธฺยยํ วทามิ
 สกฺโกหฺมสฺมี ติทฺसानมิโนโท”ติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ผู้มี**
รูปงาม ได้แก่ ผู้มีรูปร่างงดงาม. คำว่า
สมณะรูปร่างน่าเกลียดนั้นประเสริฐกว่าท่าน
 หรือ ความว่า บรรพชิตผู้น่าเกลียดนี้
 เป็นผู้ประเสริฐกว่าท่าน, หรือว่า เป็นผู้
 เสมอกันกับท่าน. คำว่า **ท่านจงบอกชื่อ**
ของสมณะรูปนั้น และชื่อของท่านด้วย
 พระราชาตรัสถามว่า ท่านจงบอกชื่อ
 ของสมณะรูปอื่นนั้น และชื่อของตน.

ต่อมา ท้าวสักกเทวราชตรัสว่า
 “มหาราชเจ้า ธรรมดาว่าสมณะ เป็น
 ผู้ควรแก่การเคารพนับถือ ใคร ๆ จะ
 เรียกชื่อท่านไม่ได้ แต่ว่า ข้าพระองค์จะ
 ทูลบอกชื่อของข้าพระองค์แก่พระองค์”
 แล้วกราบทูลคาถาที่สองว่า

๑๑๐. “ข้าแต่พระราชา เทพทั้งหลาย
 ย่อมไม่ระบุนามและโคตรของพระ-
 มหาชีณาสพ ผู้เป็นวิสุทธิเทพ
 ผู้ไปโดยชอบ ผู้ไปตรง อนึ่ง
 ข้าพเจ้าจะบอกชื่อแก่พระองค์ ข้าพ-
 เจ้าเป็นท้าวสักกเทวราช ผู้เป็น
 จอมเทพในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์”.

ตตถ สมมุคคตานุชชุตตาน
 เทวาทิ มหาราช สพุพสงฺขาเว
 ยถาสภาวสรวาเสน สมมุสิตฺวา อคฺคผล
 อรหตฺตํ ปตฺตตตฺตา สมมุคคตานํ, อฺชฺชุนา
 จ อฏฺฐจฺจกฺกเณ มคฺคเณ นิพฺพานํ
 กตตตฺตา อฺชฺชุตตานํ มหาชฺฌินาสวานํ
 อฺปฺปตฺตติเทเวหิ อุตฺตตริตฺรานํ วิสฺสุทฺธิเทวานํ
 อฺปฺปตฺตติเทวา นามโคตฺตํ น คณฺหฺนฺตฺติ.

อหฺมยฺจ เต นามเรยฺยนฺตฺติ อปิ จ
 อหํ อตฺตโน นามเรยฺยํ ตฺยฺหํ
 กเถสฺสามีติ.

ตํ สุตฺวา ราชฺชา ตตฺติยคฺคาถาย
 ภิกฺขุณฺนมสฺสเน อานิสฺสํ ปุจฺฉิ

๑๑๑. “โย ทิสฺวา ภิกฺขุํ จรณฺุปฺปนฺนํ
 ปุรฺกฺขิตฺวา ปณฺชฺลโก นมสฺสติ

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เทพ
 ทั้งหลาย ย่อมไม่ระบุนามและโคตรของ
 พระมหาชฌินาสพ ผู้เป็นวิสุทธิเทพ
 ผู้ไปโดยชอบ ผู้ไปตรง ความว่า ข้าแต่
 มหาราชเจ้า อุปติเทพทั้งหลายย่อมไม่
 ระบุนามและโคตร ของพระมหาชฌินาสพ
 ผู้เป็นวิสุทธิเทพซึ่งประเสริฐกว่าเทพโดย
 อุปติ ชื่อว่าผู้ไปโดยชอบเพราะพิจารณา
 สังขารทั้งปวงด้วยอำนาจตามสภาพความ
 เป็นจริง แล้วจึงบรรลुพระอรหัตซึ่งเป็น
 ผลอันเลิศ, และชื่อว่าผู้ไปตรง เพราะไป
 สู่นิพพานด้วยมรรคอันตรง คือประกอบ
 ด้วยองค์แปด.

คำว่า อนึ่ง ข้าพระองค์จะบอกชื่อแด่
 พระองค์ ความว่า ก็อีกอย่างหนึ่ง
 ข้าพระองค์จักบอกชื่อของข้าพระองค์แด่
 พระองค์.

พระราชาทรงสดับคํานั้นแล้วตรัส-
 ถามอานิสฺสในการนอบน้อมภิกษุด้วย
 คาถาที่สามว่า

๑๑๑. “ข้าแต่ท้าวสักกเทวราช ข้าพเจ้า
 ขอถามเนื้อความนั้นกะท่าน บุคคล

ปุจฉามิ ตํ เทวราชาเขตมตถํ
อิโต จูโต ก็ ลมเต สุขํ โส”ติ.

เห็นภิกษุผู้เพียบพร้อมด้วยศีล และ
จรณะ พนมมือไหว้ข้างหน้านอบ-
น้อมอยู่ จูติจากโลกนี้แล้ว ย่อมได้
ความสุขหรือ”.

สกุโก จตุตถคาถาย กเถสิ

ท้าวสักกเทวราชตรัสด้วยคาถาที่สี่
ว่า

๑๑๒. “โย ทิสฺวา ภิกฺขุํ จรณฺุปฺปนฺุณํ
ปุรฺกฺขิตฺวา ปณฺุชฺลโก นมฺสฺสตี
ทิกฺุเจว ฐมฺเม ลมเต ปสฺสํ
สคฺคณฺุจ โส ยาตี สรฺีรเมทา”ติ.

๑๑๒. “บุคคลใดเห็นภิกษุเพียบพร้อมด้วย
ความประพฤติ พนมมือไหว้ข้าง-
หน้านอบน้อมอยู่ บุคคลนั้นย่อม
ได้รับการสรรเสริญ ในทิฏฐธรรม
(ในปัจจุบัน) นี้เอง และตายไปแล้ว
ย่อมไปสวรรค์”.

ตตถ ภิกฺุขุติ กิณฺุณกิเลสปริ-
สุทฺุคฺคณฺุ. จรณฺุปฺปนฺุณฺุติ สีลจรณฺุณ
อุเปตํ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ภิกษุ
ได้แก่ บุคคลผู้บริสุทธิ์เพราะทำลายกิเลส
ได้แล้ว. คำว่า ผู้เพียบพร้อมด้วยศีล
และจรณะ ได้แก่ ผู้เข้าถึงศีลและจรณะ.

ทิกฺุเจว ฐมฺเมติ น เกวลํ อิโต
จูโตเยว, อิมสฺมี ปน อตฺุตภาเว โส
ปสฺสํ ลมตี, ปสฺสาสุขํ วินฺุหตีติ.

คำว่า ในทิฏฐธรรม (ในปัจจุบัน)
ความว่า บุคคลนั้น จูติจากโลกนี้ไป
อย่างเดียว ก็หามิได้, แต่เขาย่อมได้รับการ
สรรเสริญ คือ ประสพการสรรเสริญ
และความสุขในอัตภาพนี้นั่นเอง.

ราชา สกุกสูส กถิ สุตฺวา
อตุตโน มิจฺฉาคคฺคณํ ภินฺทิตฺวา
ตุฏฺฐมานโส ปญฺจมํ คาถมาห

พระราชาทรงสดับพระดำรัสของ
ท้าวสักกเทวราชแล้วทรงทำลายการยึดถือ
อย่างผิด ๆ ของพระองค์ มีพระทัยยินดี
ตรัสคาถาที่หว่าว่า

๑๑๓. “ลภฺซี วต เม อุทฺปาถิ อชฺช
ยํ วาสวํ ภูตฺปติทฺทสาม
ภิกฺขุขุณฺจ ทิสฺวาน ตฺวณฺจ สกุก
กาหามิ ปุณฺณานิ อนุปฺปกานี”ติ.

๑๑๓. “วันนี้ โชคดีเกิดขึ้นแก่ข้าพเจ้า
แล้วหนอ ข้าพเจ้าได้เห็นท้าววาสะ
ผู้เป็นใหญ่แห่งภูต ข้าแต่ท้าว-
สักกเทวราช ข้าพเจ้าจักทำบุญ-
ใหญ่เพราะเห็นภิกษุและเห็นท่าน”.

ตตฺถ ลภฺซีติ สิริ. ปุณฺณาทิปิ
วทนฺตุติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า โชคดี
ได้แก่ ศรี. อาจารย์ทั้งหลายกล่าวว่า
ปัญญา ดังนี้ก็มี.

อิทํ วุตฺตํ โหติ อชฺช มม ตว
จ วจฺนํ สฺถนฺนตฺสเสว กุสลากุสล-
วิปากชานนา ปุณฺณา อุปฺปนฺนาติ.
ยนฺติ นิปาตมตฺตํ. ภูตฺปติทฺทสามาติ
ภูตฺปติ อทฺทสามาติ.

มีคำอธิบายว่า กิวันนี้ เมื่อข้าพเจ้ากำลัง
ฟังถ้อยคำของท่านนั่นเอง ปัญญาภูมิผล
ของกุศลและอกุศลเกิดขึ้นแล้ว. คำว่า
ยํ เป็นเพียงนิบาต. คำว่า ภูต-
ปติทฺทสาม แยกบทเป็น ภูตปติ อทฺทสาม
แปลว่า ข้าพเจ้าได้เห็นท้าววาสะผู้
เป็นใหญ่แห่งภูต.

ตํ สุตฺวา สกุกโก ปณฺชิตฺสสุ
ถฺติ กโรนฺโต ฉฏฺฐํ คาถมาห

ท้าวสักกเทวราชทรงสดับพระดำรัส
นั้นแล้ว เมื่อจะทรงทำการชมเชยบัณฑิต
จึงตรัสพระคาถาที่หกว่า

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๑๔. “อทฐา หเว เสวิตพฺพา สปญฺญา
พหุสฺสุตา เย พหุจฺจานจฺินฺตฺโน
ภิกขุญฺจ ทิสฺวาน มมญฺจ ราช
กโรหิ ปุญฺญานิ อนฺนปฺปกาณี”ติ.

ตตฺถ พหุจฺจานจฺินฺตฺโนติ พหุญฺ
การณานิ จินฺตฺนสมตฺถา.

ตํ สุตฺวา ราชา โอสานกถามาห

๑๑๕. “อกฺโกธโน นิจฺจปสฺนฺนจิตฺโต
สพฺพชาติถียาจโยโค ภวิตฺวา
นิหฺมณฺ^๑ มานํ อภิวาทยิสฺสํ
สุตฺวา เทวีนฺท สฺมาสิตานิ”ติ.

ตตฺถ สพฺพชาติถียาจโยโค ภวิตฺวาติ
สพฺเพสํ อติถีนํ อากตานิ อาคนฺตฺกานํ
ยํ ยํ เต ยาจนฺติ, ตสฺส ตสฺส
ยฺตุโต อนฺนจฺฉวิโก ภวิตฺวา, สพฺพ

^๑ น. นิหจจ.

๑๑๔. “บุคคล ควรคบผู้ที่ไดยินได้ฟังมาก
สามารถคิดเหตุการณ์ได้มาก ผู้มี
ปัญญาแน่แท้แล ดูกรพระราช
พระองค์เห็นภิกษุ และเห็นข้าพเจ้า
แล้ว จงทำบุญให้มากเถิด”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ผู้
สามารถคิดเหตุการณ์ได้มาก ได้แก่ เป็น
ผู้สามารถคิดเหตุการณ์ได้มากมาย.

พระราชาทรงสดับพระดำรัสนั้น
แล้ว ตรัสพระคาถาสุดท้ายว่า

๑๑๕. “ข้าแต่จอมเทพ ข้าพเจ้าจักเป็นผู้
ไม่โกรธ จะเป็นผู้มีจิตเลื่อมใส
เนื่องนิตย์ และจักเป็นผู้บริจาควัตถุ
แก่แขกผู้มาขอทั้งปวง ทั้งจักขจัด
ความถือตัว แล้วกราบไหว้ผู้ที่ควร
กราบไหว้ เพราะฟังพระดำรัส
อันเป็นสุภาสิตของพระองค์”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เป็น
ผู้บริจาควัตถุแก่แขกผู้มาขอทั้งปวง ความ
ว่า เมื่อแขกทั้งปวง คือ บุคคลผู้จรมา
มาถึงแล้ว แขกเหล่านั้นขอวัตถุใด ๆ,

เตหิ ยาจิตยาจิตํ ททมานนติ อตฺโถ.

ข้าพเจ้าเป็นผู้สมควร เป็นผู้เหมาะสม เพื่อให้วัตถุนั้น ๆ, อธิบายว่า เมื่อจะให้ วัตถุทั้งปวงที่แบกเหล่านั้นขอแล้วขออีก.

สุตฺวาน เทวินุท สุภาสิตานีติ ตว
สุภาสิตานิ สุตฺวา อหํ เอวรูโป
ภวิสฺสามีติ วทติ.

คำว่า ข้าแต่จอมเทพ เพราะฟังพระดำรัส อันเป็นสุภษิตของพระองค์ พระราชา ตรัสว่า ข้าพเจ้าจักเป็นผู้(ดี)เห็นปานนี้ เพราะฟังคำสุภษิตของพระองค์.

เอวญจ ปน วตฺวา ปาสาทา
โอรุยุห ปจฺเจกพุทฺธํ วนฺทิตฺวา
เอกมนฺตุํ อฏฺฐาสิ. ปจฺเจกพุทฺโธ
อากาเส ปลฺลงฺเกน นิสฺสิตฺวา
“มหาราช วิชฺชชาโร โส น สมเณ,
ตฺวํ อีโต ปฏฺฐาย ‘อตุจฺโจะ โลก,
อตุติ ธมฺมิกสมณพฺรหฺมณฺหา’ติ ฅตฺวา
ทานํ เทหิ, สิลฺลํ รกฺขาหิ, อุโปสถกมฺมํ
กโรหิ”ติ ราชานํ โววทิ.

ก็แล พระราชาครั้นตรัสอย่างนี้แล้ว ก็เสด็จลงจากปราสาททรงไหว้พระ- บัจเจกพุทธเจ้าแล้วประทับยืน ณ ที่ สมควรส่วนหนึ่ง. พระบัจเจกพุทธเจ้า นั่งขัดสมาธิบนอากาศ ถวายโอวาท พระราชาว่า “มหาบพิตร วิทยาธรรนั้ นมีไฉสมณะ, พระองค์ทรงทราบแล้ว ว่า ‘โลกไม่ว่างเปล่า, สมณพราหมณ์ ผู้ประพฤดิธรรมยังมีอยู่’ ตั้งแต่นี้ไป พระองค์จงถวายทาน, รักษาศีล, รักษา อุโปสถเกิด”.

สกุโกปี สกุกานฺนุภาเวน อากาเส
จตฺวา “อีโต ปฏฺฐาย ‘อปฺปมตฺตา
โหถา’ติ นาคธารานํ โววาทํ ทตฺวา
“ปลาตฺตา สมณพฺรหฺมณฺหา อา-

ฝ่ายท้าวสักกเทวราช ประทับยืนอยู่ บนอากาศด้วยอานุภาพของท้าวสักกะ ประทานโอวาทแก่ชาวเมืองทั้งหลายว่า “ตั้งแต่นี้ไป พวกท่านทั้งหลาย จงเป็น

บริษัทเจริญโภคภัณฑอาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๑๗

คจจนตุ”ติ เภริญจาราเปสิ. อถ เต
อุโภปี สกฏจันเมว อคัมสุ. ราชา
ตสฺส โอวาเท จตฺวา ทานาทินิ
ปฺปญฺยานิ อกาลิ.

สตฺถา อิมํ ฐมฺมเทสนํ
อาหริตฺวา ชาตกํ สโมธานสิ “ตทา
ปจฺเจกพุทฺโธ ปรินิพฺพุโต, ราชา
อานนฺโท อโหสิ, สกุโก ปน
อหเมวา”ติ.

ปพฺพชิตฺวิเหฎฺกชาตกวนฺณนา ฉฎฺฐา.

ผู้ไม่ประมาทเกิด” รับสั่งให้ตีกลองป่าว
ประกาศว่า “สมณพราหมณ์ทั้งหลาย
ที่หนีไปแล้วจงพากันกลับมาเกิด”. ต่อมา
พระปัจเจกพุทธเจ้าและท้าวสักกเทวราช
แม้ทั้งสองนั้นได้กลับไปยังที่อยู่ของตน
ตามเดิม. พระราชาทรงดำรงอยู่ใน
โอวาทของพระปัจเจกพุทธเจ้านั้นแล้ว
ทรงบำเพ็ญบุญมีทานเป็นต้น.

พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรม-
เทศนานี้มาแล้ว ทรงประชุมชาดกว่า
“พระปัจเจกพุทธเจ้าในครั้งนั้นปรินิพพาน
แล้ว, พระราชากลับชาติมาเป็นอานนท์,
ส่วนท้าวสักกเทวราช กลับชาติมาเป็น
เรตถาคคตแล”.

พรรณนาปพฺพชิตฺวิเหฎฺกชาตก ที่ ๖ จบ.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๗. อุปสังฆปุพฺพฆาตก (๓๕๒)

๑๑๖. “ ยเมตํ วาริขํ ปุพฺผํ
อทินฺนํ อุปฺสังฆสิ
เอกงฺคเมตํ เถยยานํ
คณฺฐเถโนสิ มาริส.

๑๑๗. น หรามิ น ภยฺชามิ
อารา สิงฺขามิ วาริขํ
อด เกน นุ วณฺเณน
คณฺฐเถโนติ วุจฺจติ.

๑๑๘. โยยํ ภิสานิ ขณฺติ
ปุณฺฑริกาणि ภยฺชติ
เอวํ อากิณฺณกมฺมุโนโต
กสฺมา เอโส น วุจฺจติ.

๑๑๙. อากิณฺณลฺหุโร ปุริโส
ธาติโจลฺวํ มกุชฺโช
ตสฺมี เม วจฺนํ นตฺติ
ตยฺจารหามิ วตฺตเว.

๑๒๐. อนนฺกณฺสสฺส โปสฺสสฺส
นิจฺจํ สฺจิจฺเวสิโน

๗. อุปฺสังฆปุพฺพฆาตก (๓๕๒)

๑๑๖. “การที่ท่านมาดมกลืนดอกบัว ที่
เจ้าของเขาไม่ได้ให้ นี่ นั้นเป็นองค์
ประกอบ ของการขโมยองค์หนึ่ง
ท่านเป็นคนขโมยกลืนเข้าแล้วนะ
พระคุณเจ้า.

๑๑๗. อาตมาไม่ได้ลัก ไม่ได้หักบัว ดม-
กลืนอยู่ไกล ก็เพราะเหตุอะไรหนอ
แล จึงว่า อาตมาขโมยกลืน.

๑๑๘. คนที่ขูดเอารากบัวและหักบัวไปเป็น
กำ มีการกระทำที่ร้ายแรงถึง
เพียงนี้ ทำไมเธอจึงไม่ว่าเขาเป็น
ขโมยแล้ว.

๑๑๙. ชายคนนั้น เป็นคนมักได้อย่างมาก
เป็นคนจิตใจไม่สะอาด เหมือนผ้า
ของผู้หญิงเลี้ยงเด็ก ดิฉันจึงไม่ว่า
เขา แต่ตัวท่านนั้นเป็นผู้มีศีล ดิฉัน
ก็ควรจะว่าได้.

๑๒๐. คนที่ไม่มีความผิด ชอบแสวงหาแต่
ความบริสุทธิ์เป็นนิตย์ มีความชั่ว

วาลคฺคฺมตฺตปาปสฺส

อพฺภามตฺตํว ชายติ.

๑๒๑. อทฺธา มํ ยกฺข ชานาสี

อโถ มํ อนุกฺมฺปสิ

ปฺนปิ ยกฺข วชฺชาสี

ยทา ปสฺสสิ เอทิสฺ.

๑๒๒. เนว ตํ อฺปชีวามิ

นปิ เต ภาติกมฺหเส

ตฺวเมว ภิกฺขุ ชานเยย

เยน กจฺเจยฺย สุกฺคตฺตินฺ”ติ.

อฺปสิงฺฆปฺปมฺชาตกํ สตฺตมํ.

เพียงเท่าปลายเส้นผม ก็ปรากฏ

ประมาณเท่าก้อนเมฆ.

๑๒๑. เธอรู้จักอาตมาอย่างแท้จริง แม่-

เทพธิดา และเธอต้องการอนุเคราะห์

อาตมาด้วย เมื่อใดเธอเห็นอะไรที่

ไม่ชอบมาพากลทำนองนี้ เมื่อนั้น

ก็ขอให้ว่ากล่าวอาตมาอีกนะแม่-

เทพธิดา.

๑๒๒. ดิฉันไม่ได้อาศัยพระคุณเจ้าเลี้ยงชีพ

นะ และก็ไม่ใช่ลูกจ้างของพระคุณ-

เจ้าด้วย ขอให้พระคุณเจ้ารู้กรรม

เป็นเหตุไปสู่สุคติเอาเองเถิด”.

อฺปสิงฺฆปฺปมฺชาตกํ ที่ ๗.

๗. อุปสังฆปุบผชาตกถณณา^๑

(๓๕๒)

ยเมตนุติ อิหิ สตุถา เขตวนเน
วิหรนุโต อญญตริ ภิกขุ อารพุก
กเถสิ.

โส กิร เขตวนา นิภุมิตวา
โกสสรฎเจ อญญตริ อรณญ
นิสสาย วิหรนุโต เอกทิวส ปทุมสร
โอตริตวา สุปุผิตัง ปทุมํ ทิสวา
อโรวาเต จตวา อุปสังฆิ. อถ นัง
ตสมิ วนสณฺฑเท อธิวตฺตา เทวตา
“มาริส คนฺธเถโน นาม, อิหิ เต
เอกิ เถยฺยจนฺ”ติ สํเวเชสิ. โส
ตาย สํเวชิตอ ปุณฺ เขตวนํ
อาคณฺฐวา สตุถาโร วนฺทิตวา
นิสินฺโน “กหิ ภิกขุ วุตฺโตสิ”ติ
ปุจฺฉิตอ “อสุกวนสณฺฑเท นาม,
ตตฺถเว มํ เทวตา เอวํ นาม
สํเวเชสิ”ติ อาห. อถ ‘นัง สตุถา
“น โข ภิกขุ ปุพฺผิ อุปสังฆนฺโต

๗. พรรณนาอุปสังฆปุบผชาดก

(๓๕๒)

พระศาสดา ประทับอยู่ที่เขตวัน-
มหาวิหาร ทรงปรารภถึงภิกษุรูปหนึ่ง
จึงตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า ดอกบัว
นี้โต ดังนี้ เป็นต้น.

เล่ากันมาว่า ภิกษุรูปนั้นออกจาก
วัดเขตวันไปอาศัยป่าแห่งหนึ่งอยู่ในแคว้น
โกศล วันหนึ่งลงไปยังสระบัวเห็นดอกบัว-
บานเต็มทีจึงยืนสูดกลิ่นอยู่ได้ลม. ขณะนั้น
เทวดาซึ่งสิงสถิตอยู่ที่ราวป่านั้นได้พูดให้
ท่านสลัดใจว่า “ท่านผู้นิรทุกข์ พระ-
คุณเจ้าได้ชื่อว่าขโมยกลิ่น, นี่เป็นองค์
ประกอบของการลักองค์หนึ่งของท่าน”.
ภิกษุรูปนั้นถูกเทวดานั้นทำให้สลัดใจก็
กลับมายังวัดเขตวันอีก ถวายบังคมพระ-
ศาสดาแล้ว ก็นั่งอยู่ อันพระศาสดา
ตรัสถามว่า “ภิกษุ เธออยู่ที่ไหน” จึง
ทูลตอบว่า “อยู่ที่ราวป่าโน้น, ที่ราวป่า
นั้นเอง เทวดาได้ทำให้ข้าพระองค์สลัดใจ
ถึงเพียงนี้”. ลำดับนั้น พระศาสดาจึง

^๑ ฉ. ม. สังฆปุบผชาตกถณณา.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๓-๑๗

ตวเมว เทวดาย สัเวชิตโต, โปราณก-
ปณฺหิตาปิ สัเวชิตปุพฺพา”ติ วตฺวา
เตน ยาจิตฺ อตฺตํ อหาริ.

อติเต พาราณสียํ พุรหฺมทตฺเต
รชฺชํ การุณฺเต โพรสิสฺสโต เอกสฺมี
กาลิกคามे พุราหฺมณฺกุลे นิพฺพตฺติตฺวา
วยฺยปฺปฺโต ตกฺกสิลาयํ อุกฺคหิตฺสิปฺโป
อปรภาเค อิลิปฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา เอกํ
ปทุมฺสรํ นิสฺสาย อฺวสฺนฺโต เอกทิวสํ
เอตํ สรํ โอตริตฺวา สฺอุปฺพิตํ ปทุมํ
อฺปลิงฺฆมาโน อฏฺฐาสิ. อถ นํ เอกา
เทวธิตา รุกฺขกฺขนฺธวิวเร จตฺวา
สัเวชยมานา ปจฺมํ คากฺมาห

๑๑๖. “ยเมตํ วาริชํ ปุพฺผํ
อทินฺนํ อฺปลิงฺฆสิ
เอกงฺกเมตํ เถยยานํ
คณฺธเถโนสิ มาริสฺสา”ติ.

ตรัสกับภิกษุเหล่านั้นว่า “ไม่ใช่แต่เธอเท่านั้น
ดอกภิกษุที่ดมกลิ่นดอกไม้แล้วถูกเทวดา
ทำให้สลดใจ, ถึงแม้บัณฑิตในครั้งก่อน
ก็เคยถูกเทวดาทำให้สลดใจมาแล้ว” อัน
ภิกษุเหล่านั้นทูลอาราธนาจึงทรงนำอดีตนิทาน
มาตรัสว่า.

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
เสวยราชสมบัติอยู่ ณ พระนครพาราณสี
พระโพธิสัตว์เกิดในตระกูลพราหมณ์ที่
หมู่บ้านชาวไร่ฝ้ายแห่งหนึ่ง เติบโตแล้วก็
ได้เรียนศิลปศาสตร์ที่เมืองตักสิลา ต่อมา
ได้บวชเป็นฤาษี อาศัยสระบัวแห่งหนึ่ง
พักอยู่ วันหนึ่งลงไปยังสระนี้ ยืนสูดกลิ่น
ดอกบัวที่บานอย่างเต็มที่. ขณะนั้น
เทพธิดานางหนึ่งยืนอยู่ที่โพรงต้นไม้ เมื่อ
จะทำให้ฤาษีนั้นสลดใจ จึงกล่าวคาถา
แรกว่า

๑๑๖. “การที่ท่านมาดมกลิ่นดอกบัว ที่
เจ้าของเขาไม่ได้ให้ นี่ เป็นองค์
ประกอบ ของการขโมยองค์หนึ่ง
ท่านเป็นคนขโมยกลิ่นเข้าแล้วนะ
พระคุณเจ้า”.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตตถ เอกงคเมตนุติ เอกโกฏฐาโส
เอส.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **นี่เป็น
องค์ประกอบองค์หนึ่ง** หมายความว่า นี่
เป็นส่วนประกอบอย่างหนึ่ง.

ตโต โปธิสตุโต ทุติยั คากมาห

ที่นั่น พระโพนีสัตว์จึงกล่าวคาถา
ที่ ๒ ว่า

๑๑๗. “น หรามิ น ภณฺชามิ
อารา สิงฺขามิ วาริขั
อถ เกน นุ วณฺณเนน
คนฺชเถโนติ วุจฺจตี”ติ.

๑๑๗. “อาตมาไม่ได้ลัก ไม่ได้หักบัว
ดมกลิ่นอยู่ไกล ก็เพราะเหตุอะไร
หนอ จึงว่า อาตมาขโมยกลิ่น”.

ตตถ อารา สิงฺขามิติ ทูเร
จิโต สิงฺขามิ.^๑ วณฺณนาติ การณน.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ดมกลิ่น
อยู่ไกล** หมายความว่า อาตมาดมกลิ่น
อยู่ไกล. คำว่า **วณฺณเนน** ได้แก่
เพราะเหตุ.

ตสฺมี ขณฺเ เอกโก ปุริโส
ตสฺมี สเร ภิสานิ เจว ขนฺตี^๒
ปฺนุทฺธิกาณิ จ สํภณฺชติ.^๓ โปธิสตุโต
ตี ทิสฺวา “มึ อารา จตฺวา
อุปสิงฺฆนฺตุ ‘โจโร’ติ วทติ เอตํ ปุริสํ

ขณะนั้น ชายคนหนึ่งมาขูดเอา
รากบัว และหักเอาบัวในสระนั้นไป
เป็นกำ. พระโพนีสัตว์เห็นเช่นนั้น จึงพูด
ว่า “อาตมาดมกลิ่นอยู่ไกล เธอว่า
‘เป็นขโมย’ ที่ชายคนนั้น ทำไมเธอไม่ว่า

^๑ น. ม. มาชามิ.

^๒ น. ม. ขณฺตี.

^๓ น. ม. ภณฺชติ.

กสฺมา น ภณสิ”ติ ตาย สทุธิ ละ” เมื่อจะเจรจากับเทพธิดานั้น จึง
สลลปนฺโต ตติยํ คาทมาห กล่าวกาถาที่ ๓ ว่า

๑๑๘. “โยยํ ภิสานิ ขนติ
ปฺนุชฺชริกานิ ภณฺชติ
เอวํ อากิณฺณกมฺมนฺโต
กสฺมา เอโส น วุจฺจติ”ติ.

ตตฺถ อากิณฺณกมฺมนฺโตติ กกุขล-
กมฺมนฺโต ทารุณกมฺมนฺโต.

อถสฺส วจนการณํ อากิจฺขุนฺตี
เทวดา จตฺตตฺถปญฺจกคาถา อภาสิ

๑๑๙. “อากิณฺณสุทฺโธ ปุริโส
ธาติโจลวํ มกุชฺชิตो
ตสฺมี เม วจนํ นตฺถิ
ตณฺจารหามิ วตฺตเว.

๑๒๐. อนนฺถกณฺสฺส โปสฺสส
นิจฺจํ สุจฺจเวสิโน-
วาลคฺคฺมตฺตปาปสฺส^๑
อพฺภามตฺตวํ ขายตี”ติ.

๑๑๘. “คนที่ขุดเอารากบัว และหักบัวไป
เป็นกำ มีการกระทำที่ร้ายแรง
ถึงเพียงนี้ ทำให้เธอจึงไม่ว่าเขา
เป็นขโมยแล้ว”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า มีการ
กระทำที่ร้ายแรง ได้แก่ มีการงานที่
หยาบช้า คือมีการงานที่รุนแรง.

ลำดับนั้น เทพธิดาเมื่อจะบอกเหตุ
ที่ต้องว่ากล่าวท่านฤๅษีนั้น จึงได้กล่าว
กาถาที่ ๔-๕ ว่า

๑๑๙. “ชายคนนั้นเป็นคนมักได้อย่างมาก
เป็นคนจิตใจไม่สะอาด เหมือนผ้า
ของผู้หญิงเลี้ยงเด็ก ดิฉันจึงไม่ว่า
เขา แต่ตัวท่านนั้นเป็นผู้มีศีล ดิฉัน
ก็ควรจะว่าได้.

๑๒๐. คนที่ไม่มีความผิด ชอบแสวงหา
แต่ความบริสุทธิ์เป็นนิตย์ มีความ
ชั่วเพียงเท่าปลายเส้นผม ก็ปรากฏ
ประมาณเท่าก้อนเมฆ”.

^๑ ฉ. ม. วาลคฺคฺมตฺตํ ปาปสฺส.

ตฤณ **ชาติโจลวาทิ** เขพ-
 สิงฆาณิกมุตตคุตมกขิปต์ ชาติยา
 นิวตตโจล วีย อย์ ปาปมกขิปโตเยว
 เตน การณน ตสฺมี มม วจน
 นตฺถิ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **เหมือน**
ผ้าของผู้หญิงเลี้ยงเด็ก ความว่า ชาย
 คนนี้แปดเปื้อนไปด้วยบาป เหมือนผ้าถุง
 ของผู้หญิงเลี้ยงเด็กที่เปื้อนน้ำลาย น้ำมูก
 อุจจาระและปัสสาวะ เพราะเหตุนั้น
 ดิฉันจึงไม่ว่าเขา.

ตยฺจารหามีติ สมณา ปน โอวาทกามา
 โหนฺติ ปิยสีลา ตสฺมา ตํ
 อปฺปมตฺตกมฺปิ อยฺยตฺตํ กโรนฺตุ วตฺตํ
 อรหามิ สมณนาติ.

คำว่า **ดิฉันควรจะว่าท่านได้** ความว่า
 ส่วนสมณะเป็นผู้ต้องการคำแนะนำ เป็น
 ผู้รักษาศีล เพราะฉะนั้น สมณะนั้นทำ
 อะไรที่ไม่เหมาะสมแม้แต่เพียงเล็กน้อย
 ดิฉันก็ควรว่ากล่าวได้ไซ้ใหม่พระคุณเจ้า.

อนงฺกณฺสุธาติ นิทฺโทสสุส ตฺมฺหาทิสฺสุส.
อพฺภามตฺตํ ขายตีติ มหาเมฆบุปฺผมาณํ
 หุตฺวา อฺปฺภฺจาทิ. อิทานิ กสฺมา
 เอวรูปํ โทสํ อพฺโพหาริกํ กโรสีติ.

คำว่า **คนที่ไม่มีความผิด** ความว่า คน
 อย่างท่านไม่มีความผิด. คำว่า **ปรากฏ**
ประมาณเท่าก้อนเมฆ ความว่า (เมื่อไป
 ทำอะไรที่ไม่เหมาะสมแม้เพียงเล็กน้อย)
 ก็จะปรากฏเท่าก้อนเมฆใหญ่. บัดนี้ทำไม
 พระคุณเจ้า จึงมาทำความผิดที่ไม่เห็น
 เข้าทำถึงเพียงนี้เล่า.

๑ อพโพหาริก หมายถึง สิ่งที่จะยกขึ้นว่ากล่าวในทาง
 กฎหมายวินัยหรือขนบธรรมเนียมไม่ได้ แต่ก็ยังเป็นการ
 กระทำที่ไม่เหมาะสม หรือไม่สวยงาม เช่นในเรื่องนี้เป็นตัวอย่าง.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตาย ปน สเวชิตโต โพธิสตโต
สเวกปุตโต ญจฺจํ คากมาห

ส่วนพระโพธิสัตว์ซึ่งถูกเทพธิดา
นั้นทำให้สลัดใจ ก็เกิดความสลัดใจขึ้น
จึงกล่าวคาถาที่ ๖ ว่า

๑๒๑. “อทุธา มํ ยกฺข ชานาสี
อโถ มํ อนุกมฺปสิ
ปุณฺปิ ยกฺข วชฺชาสี
ยทา ปสฺสสิ เอทิสฺนุ”ติ.

๑๒๑. “แม่เทพธิดา เธอรู้จักอาตมาอย่าง
แท้จริง และเธอก็อนุเคราะห์อาตมา
ด้วย เมื่อใดเธอเห็นอะไรที่ไม่
ชอบมาพากลทำนองนี้ เมื่อนั้นก็
ขอให้ว่ากล่าวอาตมาอีกนะแม่เทพ-
ธิดา”.

ตตฺถ ยกฺขชาติ เทวตํ อาลปติ.
วชฺชาสีติ วเทยฺยาสี. ยทา ปสฺสสิ
เอทิสฺนุติ ยทา มม เอวรูปํ โทสํ
ปสฺสสิ, ตทา เอวเมว วเทยฺยาสีติ
วทติ.

พระโพธิสัตว์เรียกเทวดาว่า ยักขะ
ในคาถานั้น. คำว่า ว่ากล่าว ได้แก่
ฟังว่ากล่าว. คำว่า เมื่อใดเธอเห็นอะไร
ที่ไม่ชอบมาพากลทำนองนี้ ความว่า
พระโพธิสัตว์กล่าวว่า เมื่อใดเธอเห็น
ความผิดทำนองนี้ของอาตมา เมื่อนั้นก็
ขอให้เธอว่ากล่าวอย่างนี้แหละ”.

อถสฺส เทวธิดา สตุตมํ คากมาห

ลำดับนั้น เทพธิดากล่าวคาถาที่ ๗
แก่ฤๅษีนั้นว่า

๑๒๒. “เนา ตํ อฺปชีวามิ
นฺปิ เต ภตฺติกมฺหเส^๑”

๑๒๒. “ดิฉันไม่ได้อาศัยพระคุณเจ้าเลี้ยง-
ชีพนะ และก็ไม่ใช่ลูกจ้างของพระ-

^๑ ฉ. ม. ภตคามุหเส.

ตวเมว ภิกขุ ชานะยยุ
เยน กัจเจยยุ สุขุคตินุ”ติ.

ตตถ ภาติกมฺหเสติ ตว ภาติกตา^๑
กมฺมการาปี เต น โหม. ก็การณา.
ตํ สพุพกาลํ รกฺขมานา วิจริสฺสามาติ
ทีเปติ. เยน กัจเจยฺยาติ ภิกขุ เยน
กมฺเมเน ตวํ สุขุคฺติ กัจเจยฺยาสิ, ตวเมว
ตํ ชานะยฺยาสิติ.

คุณเจ้าด้วย. ขอให้พระคุณเจ้ารู้
กรรมเป็นเหตุไปสู่สุคติเอาเองเกิด”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ดิฉัน
ไม่ใช่ลูกจ้าง** เทพธิดาแสดงว่า ดิฉัน
มิใช่กรรมกรผู้ทำงานเพื่อค่าจ้างของ
พระคุณเจ้า. เพราะเหตุไร. เพราะถ้า
เป็นลูกจ้าง ดิฉันจะต้องคอยเที่ยวดูแล
พระคุณเจ้าอยู่ตลอดเวลา. คำว่า **ขอให้
พระคุณเจ้ารู้กรรมเป็นเครื่องไปสู่สุคติเอา-
เองเกิด** ความว่า ท่านภิกษุ^๑ ท่านจงไปสู่
สุคติด้วยกรรมใด, ขอให้ท่านพึงรู้กรรม
นั้นเองเกิด.

เอวํ สา ตสฺส โอวาทํ ทตฺวา
อตฺตโน วิมานเมว ปวิฏฺฐา.
โพธิสฺตโตปี ฆานํ นิพฺพตเตตฺวา
พฺรหฺมโลกปรายโน อโหสิ.

ครั้นเทพธิดาให้คำแนะนำแก่พระ-
โพธิสัตว์เช่นนี้แล้วก็เข้าวิมานของตน
ตามเดิม. ส่วนพระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญ
ฆานให้เกิดขึ้น (ตายแล้ว)ก็ได้ไปเกิดใน
พรหมโลก.

^๑ น. ม. ภคิตตา.

^๑ คำว่า ภิกขุ มีใช้ก่อนพระพุทธองค์จะนำมาใช้
แล้ว หมายถึง พวกนักบวช หรือคนขอทานทั่ว ๆ ไป
แต่เมื่อพระองค์นำคำนี้มาใช้ ก็ให้ความหมายใหม่ว่า
ผู้ทำลายกิเลสหรือผู้เห็นภัยในวัฏสงสาร ที่เทพธิดา
เรียกเช่นนี้เรียกในฐานะนักบวช.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วารสารภาษาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล ป-ท.๑๓-๑๗

สตถา อิมั ชมฺมเทสนั
 อหริตฺวา สจฺจานิ ปกาเสตฺวา ชาตกั
 สโมธาเนสิ. สจฺจปรีโยसानเ โส
 ภิกฺขุ โสตาปตฺติผลเ ปติฏฺฐหิ. ตทา
 เทวธิดา อุปลวณฺณา อโหสิ,
 ตาปโส ปน อหเมวาทิ.

พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรม-
 เทศนานี้มาแล้วก็ทรงประกาศสัจจะ
 ประชุมชาดก. เวลาจบสัจจะภิกษุรูปนั้น
 ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล. เทพธิดาในครั้งนั้น
 คือนางอุบลวรรณา, ส่วนดาบสคือเรา
 ตถาคตแล.

อุปสังฆปุပ္ผชาตกาวณฺณนา สตฺตมา.

พรรณนาอุปสังฆปุပ္ผชาตก ที่ ๗ จบ.

๘. วิมาสาทชาตก (๓๕๓)

๑๒๓. “สุสุบิ วต ชีวนติ
เย ชนา วิมาสาทิโน
ทัญญูเจว ฌมเม ปาสสา
สมุปรายเย จ สุกคตติ.

๑๒๔. สุกสุส^๑ ภาสमानสุส
น นิสามถ ปณฺฑิตา
อิทํ สุนาถ โสทรียา
อเมหฺวายํ ปัสสติ.

๑๒๕. นาหิ ตุมฺเห ปัสสามิ
กฺุณปาทา สุนาถ เม
อุจฺฉินฺนุจโกชิโน ตุมฺเห
น ตุมฺเห วิมาสาทิโน.

๑๒๖. สตุตฺวาสุสา ปพฺพชิตา
มชฺฌมฺมญฺเญ สิขณฺฑิติโน
วิมาเสเนว ยาเปนฺตฺตา
มยํ เจ โภโต คารยฺหา
เก นฺุ โภโต ปัสสิยา.

๘. วิมาสาทชาตก (๓๕๓)

๑๒๓. “คนที่กินอาหารพิเศษ (วิมาส)
ย่อมมีชีวิตอยู่อย่างสบายจริงนะ ใน
ชาตินี้ก็มีผู้สรรเสริญ และชาติหน้า
ก็มีสุคติ.

๑๒๔. เมื่อนกแก้วพูด ท่านผู้ฉลาดทั้ง-
หลายไม่ฟัง ท่านทั้งหลายจงฟังคำ
ของนกแก้วนี้ซิ ท่านพี่น้องร่วม-
ท้องทั้งหลาย นกแก้วตัวนี้ยกย่อง
พวกเราแน่.

๑๒๕. ข้าพเจ้าไม่ได้ยกย่องพวกท่านดอก
ฟังเราก่อน ท่านผู้กินซากศพทั้ง-
หลาย พวกท่านเป็นคนกินของ
เหลือเดน ไม่ใช่คนกินอาหารพิเศษ
(วิมาส).

๑๒๖. พวกเราไม่ยอมให้เป็นจุกบวชมาได้
๗ ปี ยังชีพอยู่ในกลางป่า ด้วย
อาหารอันเป็นเดน (วิมาส) เท่านั้น
หากท่านยังตำหนิ ท่านจะยกย่อง
ใครกันเล่า.

^๑ ส. อ. สุวสส.

๑๒๗. ตุมฺเห สีหานํ พุยกฺขมานํ
 วาพานญฺจาวสฺสิฏฺจกํ
 อัจฺฉินฺนุเจเนว ยาเปนฺตา
 มณฺณิโวห วิฆาสาทีโน.

๑๒๘. เย พุราหุมนฺสฺส สมณฺสฺส
 อณฺณสฺส จ วณฺพิพฺปิโน
 ทตฺวาเวสสํ ภูณฺชนฺติ
 เต ชนา วิฆาสาทีโน”ติ.
 วิฆาสาทชาตกํ อฏฺฐมํ.

๑๒๗. พวกท่านกินอาหารเหลือของราช-
 สีนี เสือโคร่ง และสัตว์ร้ายอื่น ๆ
 ยังชีพอยู่ด้วยอาหารอันเป็นเดนสัตว์
 เท่านั้น แต่เข้าใจว่าตนเองเป็นคน
 กินอาหารพิเศษ (วิฆาส).

๑๒๘. คนที่ให้อาหาร แก่สมณพราหมณ์
 และคนขอทานอื่น แล้วจึงบริโภค
 อาหารที่เหลือจากที่ให้นั้น ชื่อว่า
 คนกินอาหารพิเศษ (วิฆาส).
 วิฆาสาทชาตก ที่ ๘.

๘. วิมาสาทชาตกถา

(๓๕๓)

สุสุขั วัต ชีวนุตติ อิท สตุธา
ปุกุพพารามะ วิหรนุโต เกพิสิลเก ภิกุช
อารพุก กเถสิ.

เตสุ หิ มหาโมคคัลลนตเถเรน
ปราสาทิ กมเปตวา สัเวหิตะสุ ฐมม-
สภายิ ภิกุช เตส อคฺคณิ กเถนฺตา
นีสสิทิสฺสุ. สตุธา อาคนฺตวา “กาย
นฺตฺถ ภิกุชเว เอตฺรหิ กถาย
สนฺนินฺนินฺนา”ติ ปุจฺฉิตฺวา “อิมาย
นามา”ติ วุตฺเต “น ภิกุชเว อิทาเนว
ปุกุพเพเปเต เกพิสิลกาเยวา”ติ วตฺวา
อติตํ อาทฺริ.

อติเต พาราณสียิ พุรหุมทตเต
รชฺช การเนเต โพิธสตฺโต สกุโก

๘. พรรณนาวิมาสาทชาดก

(๓๕๓)

พระศาสดาประทับอยู่ที่วัดบุพพา-
รามมหาวิหาร ทรงปรารภพวกภิกษุที่
ชอบพุดเล่นเป็นประจำ จึงตรัสพระธรรม-
เทศนานี้ว่า ย่อมมีชีวิตอยู่อย่างสบาย
ดังนี้ เป็นต้น.

เรื่องราวโดยละเอียดมีว่า เมื่อพระมหา-
โมคคัลลนเถระบันดาลให้ปราสาทโหว
ทำให้ภิกษุเหล่านั้นสลัดใจแล้ว พวกภิกษุ
นั่งสนทนากันถึงโทษ ของภิกษุเหล่านั้น
อยู่ในโรงธรรม. พระศาสดาเสด็จมา
ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอ
กำลังนั่งสนทนากันถึงเรื่องอะไรอยู่ใน
เวลานี้” เมื่อภิกษุทั้งหลาย กราบทูลว่า
“เรื่องชื่อนี้” จึงตรัสว่า “ไม่ใช่แต่ใน
ชาตินี้เท่านั้น ภิกษุทั้งหลาย แม้แต่ใน
ชาติก่อน ภิกษุเหล่านั้นก็ชอบพุดเล่น
เป็นประจำเหมือนกัน” แล้วจึงทรงนำ
อดีตนิทานมาตรัสว่า.

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
เสวยราชสมบัติอยู่ ณ กรุงพาราณสี

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อโหสิ. อถณฺณตรสฺมี กาลิกคาเม
 สตุต ภาตโร กามะสุ โทสํ ทิสฺวา
 นิภูมิตฺวา อิลิปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา
 มชฺฌมณฺเณ วสนฺตฺวา โยเค โยคํ
 อกฺตฺวา กายทพฺพิพฺพลา หุตฺวา
 นานปฺปการํ กิพฺพิ กิพฺพนฺตฺวา จริสฺสุ.
 สุกโก เทวราชา “อิมะ สํเวเชสฺสุสํมี”ติ
 สุกโก หุตฺวา เตสํ วสนฺนฺจฺฉานํ
 อากนฺตฺวา เอกสฺมี รุกฺเข นิลียิตฺวา
 เต สํเวเชนฺโต ปจฺมํ คากมาห

พระโพธิสัตว์ได้เป็นท้าวสักกะ. ต่อมา
 ชาย ๗ คนพี่น้องที่หมู่บ้านชาวไร่ฝ้าย
 แห่งหนึ่งเห็นโทษในกามจึงออกบวชเป็น
 ฤๅษีอยู่กลางป่า แต่ไม่กระทำความเพียร
 ในสิ่งที่ควรทำความเพียรจึงมีร่างกาย
 อ้วนท้วน เทียวเล่นการกีฬา มีประการ
 ต่าง ๆ. ท้าวสักกเทวราชทรงดำริว่า
 “จะให้ ๗ พี่น้องนี้สลดใจ” จึงจำแลง
 องค์เป็นนกแก้วบินมาอยู่ที่อยู่ของ ๗ พี่น้อง
 ซ่อนอยู่ที่ต้นไม้ต้นหนึ่ง เมื่อจะทำให้
 ๗ พี่น้องเกิดความสลดใจจึงกล่าวคาถา
 แรกว่า

๑๒๓. “สุสุขํ วต ชีวนฺติ
 เย ชนา วิมาสาทีโน
 ทิฏฺฐเจว ธมฺเม ปาสํสา
 สมฺปฺราเย จ สุกฺคตี”ติ.

๑๒๓. “คนที่กินอาหารพิเศษ^๑ (วิมาส)
 ย่อมมีชีวิตอยู่อย่างสบายจริงนะ ใน
 ชาตินี้ก็มีผู้สรรเสริญ และชาติหน้า
 ก็มีสุกคติ”.

^๑ คำว่า วิมาส ทางภาษาหมายความได้ ๒ อย่าง คือ
 อาหารปนกันหลายอย่าง เช่น ที่ตักบาตรพระอย่าง-
 หนึ่ง อีกอย่างหนึ่ง หมายถึงอาหารที่เหลือเดน.
 แต่ในเรื่องนี้ วิมาส หมายถึงอย่างแรก แต่ไม่ได้
 หมายถึงกินโดยตรง แต่หมายถึงกินผลบุญจากการ
 ให้วิมาส ดังจะเห็นได้ในคาถาที่ ๖. ซึ่งทำให้พวก
 คาบสที่ชอบพูดเล่น ได้ตอบเป็นเล่นสำนวนทาง
 ภาษา.

อก เต ปฏิกุชิปนุโต สุโก ตติย
คาถมาห

๑๒๕. “นาหิ ตุมฺเห ปสฺสามิ
    กฺุณปาทา สุณฺนาถ เม
    อุจฺฉินฺนโกชิโน ตุมฺเห
    น ตุมฺเห วิฆาสาทีโน”ติ.

ตตถ กุณปาทาติ กุณปชาทกาติ
เต อาลปติ.

เต ตสฺส วจฺนํ สุตฺวา สพฺเพปิ
จตุตฺถํ คาถมาหฺสุ

๑๒๖. “สตุตฺวาสุสา ปพฺพชิตา
    มชฺฌมฺญเณ สิขณฺทีโน
    วิฆาเสเนว ยาเปนฺตา
    มยฺ เจ โภโต คารยฺหา
    เก นุ โภโต ปสฺสิยา”ติ.

ตตถ สิขณฺทีโนติ จุฬาย
สมนฺนาคตา. วิฆาเสเนวาติ เอตฺตํ

ลำดับนั้น นกแก้วเมื่อโต้แย้ง ๗
พี่น้องนั้น จึงกล่าวคาถาที่ ๓ ว่า

๑๒๕. “ข้าพเจ้าไม่ได้ยกย่องพวกท่านดอก
ฟังเราก่อน ท่านผู้กินซากศพทั้ง
หลาย พวกท่านเป็นคนกินของ
เหลือเดนไม่ใช่คนกินอาหารพิเศษ”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ผู้กิน
ซากศพ นกแก้วเรียกฤาษีเหล่านั้นว่า
ผู้กินซากศพ.

ฤาษีเหล่านั้นได้ฟังคำของนกแก้ว
นั้นแล้วจึงได้กล่าวคาถาที่ ๔ พร้อมกัน
ทั้งหมดว่า

๑๒๖. “พวกเราไม่ยอมให้เป็นจุกบวชมาได้
๗ ปี ยังชีพอยู่ในกลางป่า ด้วย
อาหารอันเป็นเดน (วิฆาส) เท่านั้น
หากท่านยังตำหนิ^๑ ท่านจะยกย่อง
ใครกันเล่า”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ไร่
ผมมวย ได้แก่ ประกอบด้วยมวยผม.

^๑ ความจริงคาบสควรจะพูดว่า “หากท่านไม่ยกย่อง
พวกเราแล้วจะยกย่องใครกันล่ะ” แต่เพราะมีนิสัย
ขี้เล่น จึงพูดกลับกันเสีย.

กาลิ สตุต วสุธานี สีหพยุคม-
วิมาเสเนว ยาเปนุตา ยทิ โภโต
การยุหา อถ เก นุ โภโต
ปลสเสยยาติ.^๑

เต ลชฺชาเปนุโต มหาสตุโต
ปณฺจมี คาถมาห

๑๒๗. “ตุมฺเห สีหานํ พยุคมานํ
วาพานณฺจาวสิฏฺฐกํ
อุจฺฉินฺทเจเนว ยาเปนุตา
มณฺณิโวห วิมาสาทินฺ”ติ.

ตตถ วาพานณฺจาวสิฏฺฐกนฺติ
เสสพาลมิกานณฺจ อวสิฏฺฐกํ อุจฺฉินฺทจ-
โกชนํ.

ติ สตุตฺวา ตาปสา “สเจ มยํ
น วิมาสาทา อถ เก จ ครหิ
เก วิมาสาทา”ติ. อถ เตสํ โส
ตมตฺถํ อัจฺฉินฺท โฉจฺฉินฺท คาถมาห

คำว่า ด้วยอาหารเป็นเดน ความว่า
พวกเรายังชีพอยู่ด้วยอาหารอันเป็นเดน
ของราชสีห์และเสือโคร่งเท่านั้น ตลอด
เวลานานเพียงนี้ คือตลอด ๗ ปี ถ้าท่าน
ตำหนิ แล้วจะไปยกย่องใครกันล่ะ.

พระมหาสัตว์จะทำให้ฤาษีเหล่านั้น
ละอายใจจึงกล่าวคาถาที่ ๕ ว่า

๑๒๗. “พวกท่านกินอาหารเหลือของราช-
สีห์ เสือโคร่ง และสัตว์ร้ายอื่น ๆ
ยังชีพอยู่ด้วยอาหารอันเป็นเดนสัตว์
เท่านั้น แต่เข้าใจว่าตนเป็นคนกิน
อาหารพิเศษ”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า วาพา-
นณฺจาวสิฏฺฐกํ ได้แก่ อาหารที่เป็นเดน
ถูกทิ้งไว้ของสัตว์ร้ายที่เหลือ.

ดาบสทั้งหลายได้ฟังคำนั้นจึงพูดว่า
“ถ้าพวกเรามีใช้ผู้กินอาหารพิเศษแล้ว
เมื่อเป็นเช่นนั้นท่านตำหนิใครกัน และ
ใครเล่าเป็นผู้กินอาหารพิเศษ”. ลำดับนั้น

^๑ ฉ. ม. ปลสสิยา.

๑๒๘. “เย พุราหุมนสุส สมณสุส
อณฺณสุส จ วณฺิพฺพิโน
ทตฺวาวเสสํ ภูณฺชนฺติ
เต ชนา วิฆาสาทฺติโน”ติ.

ตตฺถ วณฺิพฺพิโนติ ตํ ตํ ภณฺฑํ
ยาจนกสฺส.

เอวํ เต ลชฺชาเปตฺวา มหาสฺตุโต
สกุฏจานเมวํ ตโต.

สตุถา อิมํ ฌมฺมเทสนํ
อาหริตฺวา ชาตกํ สโมธานฺสิ “ตทา
เต สตุต ภาตโร อิเม เกพิสฺสิลกา
ภิกฺขุ อหฺสิสุํ สกุโก ปน อหเมว”ติ.

วิฆาสาทชาตกวรรณนา อฏฺจมา.

นกแก้วเมื่อจะบอกความซอ้นนั้นแก่ดาบส
ทั้งหลายเหล่านั้น จึงกล่าวคาถาที่ ๖ ว่า

๑๒๘. “คนที่ให้อาหารแก่สมณพราหมณ์
และคนขอทานอื่น แล้วจึงบริโภค
อาหารที่เหลือจากที่ให้นั้น ชื่อว่า
คนกินอาหารพิเศษ”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **คน
ขอทาน** ได้แก่ ผู้ขอของนั้น ๆ.

พระมหาสัตว์ทำให้ดาบสเหล่านั้น
ละอายใจเช่นนี้แล้ว ก็กลับไปยังสถานที่
ของตนตามเดิม.

พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรม-
เทศนานี้มาแล้ว ก็ทรงประชุมชาดกว่า
“ชาย ๗ พี่น้องในครั้งนั้น คือภิกษุที่
ชอบพูดเล่นพวกนี้, ส่วนท้าวสักกะ คือ
เราตถาคตแล”.

พรรณनावิฆาสาทชาดก ที่ ๘ จบ.

๘. วรรณคดี (๓๕๔)

๑๒๙. “ปณิตํ ฤๅชเส ภตุตํ
สปีเตลณฺจ มาตุล
อถ เกน นุ วนฺณเนน
กีโล ตวมสิ วายส.
๑๓๐. อมิตตมชฺเฒ วสโต
เตสุ อามิสเมสโต
นิจจํ อุพฺพิคฺคหทยสฺส
กฺโต กากสฺส ทพฺพิยํ.
๑๓๑. นิจจํ อุพฺพิคฺคิโน กากา
ชฺงกา ปาเปน กมฺมุนา
ลทฺโธ ปิณฺโฑ น ปิณฺเต
กีโล เตนสมิ วรรณก.
๑๓๒. ลุขานิ ตินฺวีชานิ
อปปฺเสนหานิ ฤๅชสิ
อถ เกน นุ วนฺณเนน
กฺโล ตวมสิ วรรณก.
๑๓๓. อปฺปิจฺณา อปฺปิจฺนิตาย
อวิทฺฐรคเมน จ

๙. วรรณคดี (๓๕๕)

๑๒๙. “ข้าแต่ลุง ท่านบริโภคภัตรอัน
ประณีต คือเนยใสและน้ำมัน เมื่อ
เป็นเช่นนั้น ลุงกาเอ๋ย เพราะเหตุ
อะไรหนอ ท่านจึงผอม.
๑๓๐. เมื่อกายอยู่ท่ามกลางศัตรู แสวงหา
อาหารในที่นั้น มีใจหวาดสะดุ้ง
เป็นนิตย์ ความมั่นคงจะมีแต่ไหน.
๑๓๑. นกกระจาบ กาทังหลาย มีความ
หวาดสะดุ้งเป็นนิตย์ ก้อนข้าวที่กา
ได้แล้ว ด้วยการกระทำความชั่ว
(กิน) ไม่อ้อม เพราะเหตุนั้น เรา
จึงผอม.
๑๓๒. นกกระจาบ ท่านกินหญ้าและพืช
หยาบ มียางเหนียวน้อย เมื่อเป็น
เช่นนั้น เพราะเหตุอะไรหนอ ท่าน
จึงอ้วน.
๑๓๓. ข้าแต่กา เรายังอัดภาพให้เป็นไป
ด้วยความปรารถนาน้อย ๑ ด้วย

ลทฺธาลทฺธเณ ยาเปนโต
 ญฺโโล เตนสุมิ วายส.

ความคิดน้อย ๑ ด้วยไม่ไปที่ไกล ๑
 ด้วยอาหารเลวหรือประณีตตามที่ได้
 แล้ว ๑ เพราะเหตุนั้น จึงอ้วน.

๑๓๔. อปฺปิจนฺตฺส หิ โปสฺตฺส
 อปฺปิจินฺตฺสฺสฺส จ
 สฺสฺสฺกหิตฺตฺบฺพมาณฺตฺส
 วุตฺตี สฺสฺสมุทธานิยา”ติ.

๑๓๔. ก็ชีวิตของบุคคลผู้มีความปรารถนา
 น้อย ผู้มีความสุขเพราะมีความคิด
 น้อย ผู้มีประมาณในอาหารที่
 ถือเอาดีแล้ว เป็นไปโดยราบรื่น
 ดังนี้.

วฏฺฏกชาดกํ นวมํ.

วฏฺฏกชาดกํ ที่ ๙.

๕. วรรณคดีชาดกคุณนมา (๓๕๔)

๕. พระรณนาวิฎฎกชาดก (๓๕๔)

ปณิตนุติ อิทธิ สตุถา เขตวเน
วิหรนุโต เอกัง โลลภิกขุ อารพุก
กเกสิ.

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภภิกษุ
ประพตติโลเลรูปหนึ่ง จึงตรัสพระธรรม-
เทศนานี้ว่า **อันประณิต** เป็นต้น.

ตัม สตุถา “สจจัม กิร ตวั โลโล”ติ
ปจฺจติตฺวา “อาม ภนฺเต”ติ วุตฺเต “น
โข ภิกขุ อิทาเนว, ปุพฺเพปิ ตวั
โลโลเยว, โลลตาเยว จ ปน
พาราณสียํ หตฺถิกฺวาสุสฺสุปริสฺสุณฺเปหิ
อติตฺโต อิโต อุตฺตริตฺตํ ลภิสฺสามีติ
อธฺมณํ ปวิฏฺโฐสิ”ติ วตฺวา อติตํ
อาหริ.

พระศาสดาตรัสถามภิกษุนั้นว่า “ได้ยิน
ว่า เธอประพตติโลเลจริงหรือ” เมื่อภิกษุ
ทูลรับว่า “จริง (อย่างนั้น) พระเจ้าข้า”
จึงตรัสว่า “ภิกษุ เธอไม่ได้ประพตติ
โลเลในกาลนี้เท่านั้น, แม้ในกาลก่อน เธอ
ก็ประพตติโลเลเหมือนกัน, ก็แล เธอ (เกิด
เป็นกา) ในเมืองพาราณสี ไม่อ้อมด้วย
ซากศพ ช้าง โค ม้า และบุรุษ เพราะ
ความเป็นผู้โลเลนั้นแหละ จึงบินเข้าไป
สู่ป่า ด้วยความสำคัญว่า เราจักได้
อาหารมากกว่านี้” ดังนี้ แล้วทรงนำ
อดีตนิทานมาว่า.

อติเต พาราณสียํ พุรหมฺหตฺเต
รชฺชํ การเนเต โพรสิสฺสโต วรรณฺกโยนิยํ
นิพฺพตฺติตฺวา อธฺมณฺเณ ลุบฺติณฺพิชฺชาหาโร
วสิ. ตทา พาราณสียํ เอก
โลลกาโก หตฺถิกฺกฺนฺปาทีหิ อติตฺโต

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
ทรงครองราชสมบัติ ณ เมืองพาราณสี
พระโพธิสัตว์เกิดในกำเนิดนกกระจาบ
ผู้มีหน้และปีกหยาบเป็นอาหารอาศัยอยู่
ในป่า. ในกาลครั้งนั้น มีกาโลเลตัวหนึ่ง

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

“อิโต อุตฺตริตรํ ลภิสฺสามิ”ติ อรญญํ
 ปวิสิตฺวา ผลาผลานิ ขาทนฺโต
 โภทิสฺส ตํ ทิสฺวา “อํ วมฺหุโก อติวีย
 ญฺลสรโร, มชฺฐโคจรํ ขาทติ มณฺเณ,
 เอตฺสสฺส โคจรํ ปุจฺฉิตฺวา ตํ ขาทิตฺวา
 อหํ ญฺโล ภวิสฺสามิ”ติ จินฺเตตฺวา
 โภทิสฺส ตํ อปริภาเค สาขาย
 นิสฺสียิตฺวา โภทิสฺส ตํ ปุจฺฉติ “โก
 วมฺหุโก ก็ นาม ปณฺีตอาหารํ ญฺชสิ,
 ญฺลสรโร อโหสิ”ติ.

โภทิสฺส ตํ เตน ปุจฺฉิตฺวา เตน สทฺธิ
 ปฏฺิสนฺถารํ กรอนฺโต ปจฺมํ คาถมาห

๑๒๘. “ปณฺีตํ ญฺชเส ภาตฺตํ
 สปิเตลญฺจ มาตฺส
 อถ เกน นุ วณฺเณน
 กิโส ตวมฺสิ วายสา”ติ.

ตตฺถ ภาตฺตนฺติ มนฺุสฺसानํ โภชน-
 นียาเมน ปฏฺิยาทิตฺตตฺตํ. มาตฺสลาติ
 ตํ ปิยสมฺมาจาเรนาลปติ. กิโสติ
 อปฺปมฺสโลหิโต.

ในเมืองพาราณสีไม่อิ่มด้วยซากศพข้าง
 เป็นต้น บินเข้าไปสู่ป่าด้วยความสำคัญ
 ว่า “เราจักได้อาหารมากกว่านี้” ดังนี้
 กำลังกินผลไม้ไม่น้อยใหญ่อยู่ มองเห็น
 พระโพธิสัตว์จึงคิดว่า “นกกกระจาบตัวนี้
 มีสิริระอ้วนเหลือเกิน, ชะรอยว่าจะกิน
 อาหารมีรสอร่อย, เราจักถามอาหารของ
 นกกกระจาบนั้น แล้วกินอาหารนั้นจักได้
 อ้วนบ้าง” จึงซ่อนจับกิ่งไม้เบื้องบน
 พระโพธิสัตว์แล้วถามพระโพธิสัตว์ว่า
 “นกกกระจาบผู้เจริญ ท่านกินอาหาร
 ประณีตชื่ออะไร จึงได้มีสิริระอ้วน” ดังนี้.

พระโพธิสัตว์ถูกถามนั้นถามแล้ว เมื่อจะ
 กระทำปฏิสันถารกับท่านนั้น จึงกล่าว
 คาถาที่ ๑ ว่า

๑๒๙. “ข้าแต่ลุง ท่านบริโภคมัทธอัน
 ประณีต คือเนยใสและน้ำมัน เมื่อ
 เป็นเช่นนั้น ลุงกาเอ๋ย เพราะเหตุ
 อะไรหนอ ท่านจึงผอม”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า มัทธ
 ความว่า ข้าวสวयीที่เขาเตรียมโดยกำหนด
 เป็นโภชนะของพวกมนุษย์. (นกกกระจาบ)
 เรียกท่านนั้นด้วยความรักและความเอื้อเฟื้อ

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ว่า **สูง**. คำว่า **พอม** ความว่า ผู้มีเนื้อ และเลือดน้อย.

ตสฺส วจันํ สุตฺวา กาโก ติสฺโส
คาถา อภาสี

กาได้ฟังคำของพระโพธิสัตว์นั้น
แล้วได้กล่าว ๓ คาถาว่า

๑๓๐. “อมิตฺตมชฺเฌ วสโต
เตสุ อามิสฺเมสโต
นิจฺจํ อุกฺพิคฺคททยสฺส
กฺโต กากสฺส ทพฺพียํ.

๑๓๐. “เมื่อกายอยู่ท่ามกลางศัตรู แสวงหา
อาหารในที่นั้น มีใจหวาดสะดุ้ง
เป็นนิตย์ ความมั่นคงจะมีแต่ไหน.

๑๓๑. นิจฺจํ อุกฺพิคฺคิโน กากา
ชฺงกา ปาเปน กมฺมุนา
ลทฺโร ปิณฺโฑ น ปิณฺเดติ
กิโส เตนสฺมิ วฏฺฏกา.

๑๓๑. ดูกรนกกระเจาบ กาททั้งหลาย มี
ความหวาดสะดุ้งเป็นนิตย์ ก้อนข้าว
ที่กาได้แล้ว ด้วยการทำความชั่ว
(กิน) ไม่อิ่ม เพราะเหตุนั้น เรา
จึงพอม.

๑๓๒. ลูขานิ ตินฺนวีชานิ
อปฺปเสนหานิ ภูณฺชสิ
อถ เกน นุ วณฺณเณ
ถฺวโล ตวมสิ วฏฺฏกา”ติ.

๑๓๒. นกกระเจาบ ท่านกินหญ้าและพืช
หยาบ มียางเหนียวน้อย เมื่อเป็น
เช่นนั้น เพราะเหตุอะไรหนอ
ท่านจึงอ้วน” ดังนี้.

ตตฺถ ทพฺพียนฺติ เอวรูปสฺส
มยฺหํ กากสฺส กฺโต ทพฺพิกาโว,
กฺโต ถฺลนฺติ อตฺโต.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ความ
มั่นคง** ความว่า ความมั่นคงของกาเห็น
ปานนั้นจักมีแก่เราที่ไหน, อธิบายว่า
ความอ้วนจักมีแต่ไหน ดังนี้.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุพุพิศุคิโนติ อุพุเพคควนโต. ธงกาติ
กากานเมว นามิ. ปาเปน กมฺมฺนา
ลทฺโฐติ กากเนน ปรสฺนตฺทกวิลุมฺปน-
สงฺขาเตน ปาปกมฺเมเนน ลทฺโฐ
ปิณฺโฑ.

น ปิณฺเตติ น ตปฺเปติ. เตนสมฺมิตติ
เตน การณฺนาหิ กิโส อสมฺมิ.
อปปฺเสฺนหาณิตติ มนฺทโอสานิ.

อิหิ กากโก โพรสิสฺตติ “ปณฺนิตโคจฺร
ชาตตี”ติ สณฺณณิ หุตฺวาปิ วฏฺฏกานํ
ปกฺกติโคจฺรํ ปุจฺฉนฺโต อาห.

ติ สุตฺวา โพรสิสฺตโต อตฺตโน
ถฺลภาวการณํ กถนฺโต อิมมา คาคา
อภาสิ

๑๓๓. “อปปิจฺฉา อปปิจินฺตตาย
อวิทฺฐรคเมเนน จ
ลทฺฐาลทฺฐเรน ยาเปนฺโต
ถฺฐโล เตนสมฺมิ วายส.

คำว่า ความหวาดสะดุ้ง ความว่า
มีความหวาดสะดุ้งอยู่. คำว่า ธงกา
เป็นชื่อของกาทั้งหลายนั่นเอง. คำว่า
ได้แล้วเพราะกรรมชั่วช้า ความว่า
ก่อนข้าวที่กาได้แล้ว เพราะกรรมชั่วช้า
กล่าวคือ การยื้อแย่งสมบัติของคนอื่น.

คำว่า ย่อมไม่อ้อม ความว่า ย่อมไม่
อ้อมเอิบ. คำว่า เพราะเหตุ นั้น ความว่า
เพราะเหตุ นั้น เราจึงผอม. คำว่า มี
ยางเหนียว น้อย ความว่า มีโอชาน้อย.

กามีความสำคัญพระโพธิสัตว์นี้ว่า “กิน
อาหารประณีต” ดังนี้ เมื่อจะถามอาหาร
ปรกติของพวกนกกระจาบจึงกล่าวแล้ว.

พระโพธิสัตว์ครั้งลำดับค่านั้นแล้ว เมื่อจะ
กล่าวถึงเหตุแห่งความอ้วนของตนจึงกล่าว
คาถาเหล่านี้ว่า

๑๓๓. “ข้าแต่กา เรายังอัดภาพให้เป็นไป
ด้วยความปรารถนานาน้อย ๑ ด้วย
ความคิดน้อย ๑ ด้วยไม่ไปที่
ไกล ๑ ด้วยอาหารเลวหรือประณีต
ตามที่ได้แล้ว ๑ เพราะเหตุ นั้น
จึงอ้วน.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๒๓๔. อุปปัจจุตสฺส หิ โปสฺสสฺส

อุปปัจจินฺตีสฺสขสฺส จ

สฺสขสฺสคหิตปฺปมาณสฺส.

วฺตุตฺติ สฺสสมฺมทานิยา”ติ.

ตตฺถ **อุปปัจจฺจติ** อหฺาเรสฺส
อุปปัจจฺจตฺตาย นิตฺตตฺถนฺหตฺตาย, เกวลฺล
สรีรยาปนวเสเนว อหฺาหาราหฺรณตฺตายติ
อตฺถ.

อุปปัจจินฺตฺตายติ “อชฺช กหฺ์ อหฺาหารํ
ลภิสฺสสามิ เสว กหฺนุ”ติ เอวํ
อหฺาหารจินฺตฺตาย อภาเวเน.

อวิทฺฐรคฺเมเน จาติ “อสุกฺกสมฺมิ นาม
จฺาเน มชฺฐํ ลภิสฺสสามิ”ติ จินฺเตตฺตฺวา
อวิทฺฐเร คมเนเน จ.

ลทฺฐาลทฺฐเณนติ ลูบฺบํ วา โหตฺถ ปณฺธิตํ
วา, ยํ ลทฺฐํ, เตเนว. **ถฺฐโล**
เตนสมฺมิตฺติ เตเน จตฺถุพฺพิเชฺน การเณเน
ถฺฐโลสมฺมิ. **วายสฺสาติ** กากํ อาลปติ.

๑๓๔. ก็ชีวิตของบุคคลผู้มีความปรารถนา
น้อย ผู้มีความสุขเพราะมีความคิด
น้อย ผู้มีประมาณในอาหารที่ถือเอา
ดีแล้ว เป็นไปโดยราบรื่น”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ด้วย**
ความปรารถนาน้อย ความว่า ด้วย
ความปรารถนาน้อย คือด้วยไม่มีความ
ทะยานอยากในอาหารทั้งหลาย, อธิบาย
ว่า ด้วยนำอาหารมาด้วยประสงค์เพียง
ยังสรีระให้เป็นไปอย่างเดียวเท่านั้น.

คำว่า **ด้วยความคิดน้อย** ความว่า ด้วย
ไม่มีความคิดถึงอาหารอย่างนี้ว่า “วันนี้
เราจักได้อาหารที่ไหน พรุ่งนี้ (เราจักได้)
ที่ไหน” ดังนี้.

คำว่า **ด้วยไปที่ไม่ไกล** ความว่า ด้วยคิด
ว่า “เราจักได้อาหารมีรสอร่อย ณ
ที่ชื่อนั้น” ดังนี้แล้ว ไปในที่ไม่ไกล.

คำว่า **ตามที่ได้แล้ว** ความว่า ได้ภัตฺร
ใดหยาบหรือประณีตก็ตามที่เกิด, ด้วย
ภัตฺรนั้นนั้นแหละ. คำว่า **เราอ้วน เพราะ**
เหตุนั้น ความว่า เราอ้วน เพราะเหตุ
อย่างนั้น. (นกกกระจาบ) เรียกกว่า
วายนะ.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๑๕

อปฺปจฺฉินฺตฺยสุขสฺสชาติ อหฺมาเร อตฺติจฺฉินฺตา-
รหิตานํ อปฺปจฺฉินฺตึนํ อริยานํ สุขํ
อสุส อตฺถิติติ อปฺปจฺฉินฺตฺยสุโข ตสฺส
ตาทิเสน สุขฺเขน สมฺมณฺณาตสฺส.

คำว่า มีความสุข เพราะคิดน้อย
วิเคราะห์ว่า ความสุขของพระอริยะ
ทั้งหลายผู้เว้นจากความคิดมาก คือมี
ความคิดน้อยในอาหาร มีอยู่แก่บุคคลนั้น
เพราะเหตุนั้น บุคคลนั้น ชื่อว่า ผู้มี
ความสุขของผู้มีความคิดน้อย (ชีวิต)
ของบุคคลผู้ประกอบด้วยความสุขเช่นนั้น.

สุสฺสจฺจหิตปฺปมาณสฺสชาติ “เอตฺตํ กาลํ
ภุจฺชิตฺวา ชีราเปตฺตํ สกฺขิสฺสสามิ”ติ
เอวํ สุภฺบฺจฺจ สฺสจฺจหิตาหารปฺปมาณสฺส.

คำว่า ผู้มีประมาณในอาหารที่ถือเอา
ดีแล้ว ความว่า ผู้มีประมาณในอาหาร
ที่ถือเอาด้วยดีอย่างนี้ว่า “เราบริโภค
(อาหาร) สิ้นกาลประมาณเท่านั้น จักอาจ
เพื่อ (ยังอาหาร) ให้ย่อยได้” ดังนี้.

วฺตุตฺติ สฺสสมฺมานิยาติ เอวรฺูปสฺส
ปฺกฺกฺลสฺส ชีวิตวฺตุตฺติ สุขฺเขน สกฺกา
สมฺมาเนตฺตํ สฺสสํวตฺตนิยาว สฺสนิพฺพตฺติยาติ.

คำว่า ชีวิตของบุคคลเห็นปานนั้นเป็นไป
โดยราบรื่น ความว่า ความเป็นไป
แห่งชีวิต ของบุคคลเห็นปานนั้น อาจเพื่อ
หาได้โดยง่าย คือเป็นไปได้ด้วยดีแท้
ได้แก่ เกิดดี ดังนี้.

สตุกา อิมํ ฐมฺมเทสนํ อหฺริตฺวา
สจฺจจฺฉานิ ปกาเสตฺวา ชาตํ
สโมธานสิ. สจฺจปฺริโยसानะ โลลภิกฺขุ
โสตาปตฺติผละ ปตฺติภฺจฺจหิ. ตทา กาโก

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระ-
ธรรมเทศนานั้นมาแล้ว ทรงประกาศสั่งจะ
ทั้งหลาย แล้วทรงประมวลชาดก. ใน
ที่สุดแห่งสั่งจะ โลลภิกษุได้ตั้งอยู่ใน

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โลลภิกษุ อโหสิ, วฎุกโก ปน โสดาปัตติผล. ก่าในกาลครั้งนั้นได้เป็น
อหเมวาทิ. โลลภิกษุ, ส่วนนกรกระจาบได้เป็นเรา
ตถาคตแล.

วฎุกชาดกวรรณนา นวมา.

พรรคนาวัวฎุกชาดก ที่ ๕ จบ.

๑๐. มณิชาตก^๑ (๓๕๕)

๑๓๕. “จิรสฺสํ วต ปสฺสสามิ
สหายํ มณิธารินํ
สุกตา มสฺสสุกตฺติยา
โสภเต วต เม สขา.

๑๓๖. ปฺรพฺพหฺกจฺจนฺขโลโม
อหํ กมฺเม สฺพฺยาวโฏ
จิรสฺสํ นฺหาปิตํ ลทฺธา
โลมนฺตมชฺชหารยิ.

๑๓๗. ยํ นุ โลมํ อหาเรสิ
ทฺลลภํ ลทฺทกปฺปกํ
อถ กิณฺจิจิ หิ เต สมฺม
กณฺฺเจ กิณฺจิลายติ.

๑๓๘. มนุสฺสสุขุมาลานํ
มณิ กณฺฺเจสุ ลมฺพติ
เตสํ อนุสิกฺขามิ
มา ตวํ มณฺฺณิ ทวา กตํ.

๑๓๙. สเจปิมี ปิทยสิ
มสฺสสุกตฺติ สุการิตํ

๑๐. มณิชาตก (๓๕๕)

๑๓๕. “เป็นเวลานานจริงหนอ เราจึงได้
เห็นสหาย ประดับแก้วมณีไว้ที่คอ
แนะเพื่อนรัก ท่านแต่งหมวดเรียบ
ร้อยแล้วช่างงามจริง.

๑๓๖. เรามัวยุ่งอยู่ในราชการ เป็นเวลา
นาน ถึงได้ช่างแต่งผม จึงมีเล็บและ
ขนเหมือนหน้างอกยาว วันนี้
ช่างแต่งผมถอนขนเสียจนเกลี้ยง.

๑๓๗. การที่ท่านได้ช่างแต่งผม ที่หาได้
ยากเย็น ให้เขาถอนขนเสียจน
เกลี้ยง เพื่อนรัก ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น
อะไรแขวนห้อยอยู่ที่คอของท่าน ดัง
กรุ่งกริ่ง.

๑๓๘. แก้วมณีของมนุษย์สุขุมาลชาติ (ผู้
ละเอียดอ่อน) ห้อยอยู่ที่คอ เราเสียน
ตามอย่างมนุษย์เหล่านั้น ท่านอย่า
เข้าใจว่า เราทำเล่น.

๑๓๙. ถ้าหากท่านพึงพอใจเราผู้แต่งหมวด
อย่างเรียบร้อย เพื่อนรักเราจักให้

^๑ ฉ. ปาราวตชาตก.

การยิสุสามิ เต สมม
มณี จาปี ททามิ เต.

ช่างแต่งผมทำให้ท่านบ้าง ทั้งจะให้
แก้วมณีแก่ท่านบ้าง.

๑๔๐. ตวณฺเณว มณินา จนฺโน
สุกตาย จ มสฺสุยา
อามนฺต โข ตํ คจฺฉามิ
ปิยํ เม ตว ทสฺสนนฺ”ติ.

๑๔๐. ท่านนั้นแหละ เป็นผู้เหมาะสมกับ
แก้วมณี และเป็นผู้สมควรกับการ
แต่งหนวดอย่างเรียบร้อย การเห็น
ท่านเป็นที่พอใจของเรา เพราะ
ฉะนั้น เราขอลาท่านไปก่อน”.

มณิชาดกํ ทสมํ.

มณิชาดก ที่ ๑๐.

ขุรปฺตตวคฺโค ทฺติโย.

ขุรปฺตตววรรค ที่ ๒.

๑๐. มณิชาตกถา (๓๕๕)

จริสฺสํ วต ปสฺสามิตฺติ อิทํ
สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต โลลภิกฺขุ
อารพฺภ กเถสิ. ปจฺจุปฺปนฺนวตฺถุ
เหฏฺฐา วุตฺตนยเมว. อตีตํ อหาริ.

อตีเต พาราณสียํ พุรหุमतฺเต
รชฺชํ การเนเต โภชิสฺสโต ปาราวโต
หุตฺวา พาราณสีเสฏฺฐจิสฺส มหานเส
นิหิํปจฺฉิยํ วสตี. กาโกปี เตเน สพุทฺธิ
วิสุสาสํ กตฺวา ตตฺถเวว วสีตี สพุพฺ
วิตฺถาเรตพุพฺ.

ภตฺตการโก กากสฺส ปตฺตานิ
ลฺลภจิตฺวา ปิฏฺฐเจเน ตํ มกฺขิตฺวา เอกํ
กपालชนฺทํ วิชฺฉิตฺวา กณฺเฐ มาลํ
ปิลนฺธิตฺวา ปจฺฉิยํ ปกฺขิปิ. โภชิสฺสโต
อรณฺณโต อากนฺตฺวา ตํ ทิสฺวา
ปริหาสํ - กโรนฺโต ปจฺฉมํ คากมาห

๑๐. พรรณนามณิชาดก (๓๕๕)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภภิกษุ
ผู้ละโมบ ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า เป็น
เวลานานจริงหนอ เราจึงได้เห็น เป็นต้น.
เรื่องปัจจุบันมีนัยดังที่ท่านกล่าวไว้แล้วใน
ตอนต้นเช่นเดียวกัน. พระองค์ทรงนำเรื่อง
อดีตมาตรัสว่า

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
เสวยราชย์ ณ พระนครพาราณสี
พระโพธิสัตว์เป็นนวกพิราบอาศัยอยู่ในรัง
กระเช้าที่โรงครัวของเศรษฐีเมืองพาราณสี.
ฝ่ายกาทำความคุ้นเคยกับนวกพิราบนั้น
อาศัยอยู่ในรังกระเช้านั้น เช่นเดียวกัน
เรื่องทั้งหมดควรแถลงให้พิสดาร.

พอครวัถอนขนกาออกหมดทั้งตัว เขาแบ่ง
ทาตัวกานั้น เจาะเศษกระเบื้องหนึ่งอัน
ประดับเป็นพวงมาลัยไว้ที่คอแล้วใส่ไว้ใน
กระเช้า. พระโพธิสัตว์กลับจากป่า
เห็นกานั้นแล้ว เมื่อจะทำการเยาะเย้ย
จึงกล่าวคาถาที่หนึ่งว่า

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๓๕. “จิรสฺสํ วัต ปสฺสามิ
 สหายํ มณิธารินํ
 สุกตา มสฺสุกฺตฺติยา
 โสภเต วัต เม สขา”ติ.

ตตฺถ มสฺสุกฺตฺติยาติ อิมาย
 มสฺสุกฺตฺติยา.

ตํ สุตฺวา กาโก ทฺติยํ คาถมาห

๑๓๖. “ปฺรพฺพหฺจจนฺขโลโม
 อหํ กมฺเม สฺพฺยาวโฏ
 จิรสฺสํ นฺหาปิตํ ลทฺธา
 โลมนฺตมชฺชหารยิ”ติ.

ตตฺถ กมฺเม สฺพฺยาวโฏติ อหํ
 สมฺม ปราวต ราชกมฺเม สฺพฺยาวโฏ
 โอกาสํ อลภนฺโต ปฺรพฺพหฺจจนฺขโลโม
 อโหสิฺนฺติ วทติ. อหารยิติ อชฺช
 อหารเสสิ.

ตโต โพรสิสฺสโต ตติยํ คาถมาห

๑๓๗. “ยิ นฺ . โลมิ อหารเสสิ
 ทฺลลภํ ลทฺทกฺปฺปกํ

๑๓๕. “เป็นเวลานานจริงหนอ เราจึงได้
 เห็นสหาย ประดับแก้วมณีไว้ที่คอ
 เพื่อนแต่งหนวดเรียบร้อยแล้ว ช่าง
 งามจริง”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ด้วยการ
 แต่งหนวด ได้แก่ด้วยการตกแต่งหนวดนี้.

กาฬิงคํนั้นแล้วกล่าวคาถาที่สองว่า

๑๓๖. “เรามัวยุ่งอยู่ในราชการจึงมีเล็บและ
 ขน เหมือนหน้างอกยาว เป็นเวลา
 นาน เราเพิ่งได้ช่างแต่งผม วันนี้
 ช่างจึงถอนขนเสียจนเกลี้ยง”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เรามัว
 ยุ่งอยู่ในราชการ ความว่า กาฬุตฺวา
 นักพิราบเพื่อนรัก ข้าพเจ้ามัวยุ่งอยู่ใน
 ราชการไม่มีเวลาว่างจึงมีเล็บและขน
 เหมือนหน้างอกยาวรุงรัง. คำว่า ถอนขน
 ในวันนี้ คือในวันนี้ ช่างแต่งผมจึงได้
 ถอนเสียจนหมด.

ต่อมา พระโพธิสัตว์กล่าวคาถาที่สามว่า

๑๓๗. “การที่ท่าน ได้ช่างแต่งผมที่หาได้
 ยากเย็น ให้เขาถอนขนเสียจน

อก กิณฺจิ หิ เต สมฺม
กณฺเจะ กีนฺนิกายตี”ติ.

เกลี้ยง ดูกรเพื่อนรัก ก็เมื่อเป็น
เช่นนี้ อะไรแขวนห้อยอยู่ที่คอของ
ท่านดังกรุ่งกริ่ง”.

ตสฺสตุโถ ยํ ตาว ทูลฺลภํ
กปฺปกํ ลภิตฺวา โลมํ อหฺราเปสิ,
อิมํ ปิหฺยสิ มสฺสกุตฺติการิตํ
การยิสฺสามิ, ตํ หฺราปย, อก กิณฺจิ
หิ เต วายส อิทํ กณฺเจะ กีนฺนิกายตีติ.

เนื้อความแห่งบาทคาถานั้นว่า การ
ที่ท่านได้ช่างแต่งผมที่หาได้โดยยากแล้ว
ให้ถอนขนเสีย, ท่านพอใจการถอนขนนี้
เราจักให้ทำการแต่งหนวด, คือท่านจงให้
ช่างนั้นถอนขน, แน่ะกา เมื่อเป็นเช่นนั้น
สิ่งนี้อะไรกัน แขนวน้อยที่คอของท่าน
ดังกรุ่งกริ่ง.

ตโต กาโก เทว คาคา อภาสิ

ต่อจากนั้นกาได้กล่าวสองคาถาว่า

๑๓๘. “มนุสฺสสฺสขุมาลานํ
มณฺเณ กณฺเจะสุ ลมฺพติ
เตสาหํ อนฺนสิกฺขามิ
มา ตวํ มณฺเณ ทวา กตํ.

๑๓๘. “แก้วมณีของมนุษย์สุขุมาลชาติ (ผู้
ละเอียดอ่อน) ห้อยอยู่ที่คอ เราเลียน
ตามอย่างมนุษย์เหล่านั้น ท่านอย่า
เข้าใจว่า เราทำเล่น.

๑๓๙. สเจปิ มํ ปิหฺยสิ
มสฺสกุตฺติ สุการิตํ
การยิสฺสามิ เต สมฺม.
มณฺเณ จาปิ ททามิ เต”ติ.

๑๓๙. ถ้าหากท่านพึงพอใจเรา ผู้แต่ง
หนวดอย่างเรียบร้อย เพื่อนรักเรา
จักให้ช่างแต่งผมทำให้ท่านบ้าง ทั้ง
จะให้แก้วมณีแก่ท่านบ้าง”.

ตตฺถ มณฺเณติ เอวรูปานํ มนุสฺसानํ
เอกํ มณฺเณรตนํ กณฺเจะสุ ลมฺพติ.
เตสาหฺนติ เตสํ อหํ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **แก้วมณี**
ความว่า พวกมนุษย์ผู้เห็นปานฉะนี้ มี
แก้วมณีคนละหนึ่งอันห้อยไว้ที่คอ. คำว่า

มา ตว์ มณฺเฐติ ตว์ ปน “เอตํ มยา ทวา กตฺนฺ”ติ มา มณฺเฐ. ปิทยสฺสตี สเจ อิทํ มม สุกตํ มสฺสुकตฺตํ อิจฺฉสิ.

ตี สุกตฺวา โพรสิสฺสโต จฏฺจํ คากมาห

๑๔๐. “ตฺวณฺเฑว มณฺเฑนา จฺนุโน สุกตฺยา จ มสฺสฺยา อามนฺตุ โข ตํ กจฺฉามิ ปิยํ เม ตว ทสฺสนนฺ”ติ.

ตตฺถ มณฺเฑนาติ มณฺเฑโน. อยเมว วา ปาโร. อิทํ วุตฺตํ โหติ สมฺม วายส ตฺวณฺเฑว อิมสฺส มณฺเฑโน อญฺจวิโก อิมิสฺสา จ สุกตฺยา มสฺสฺยา, มม ปน ตว อทสฺสนเมว ปิยํ, ตสฺมา ตํ อามนฺตฺยิตฺวา กจฺฉามิตี.

เตสํ แยกเป็น เตสํ อหํ ความว่า เราเลียนตามอย่างมนุษย์เหล่านั้น.

คำว่า **ท่านอย่าเข้าใจว่า** ความว่า ก็ท่านอย่าเข้าใจว่า “แก้มณีนั้น เราทำเล่น”. คำว่า **ท่านพึงพอใจ** ความว่า ถ้าหากท่านปรารถนาการแต่งงานอย่างเรียบร้อยนี้ของเราไซ้.

พระโพธิสัตว์ฟังคำนั้นแล้วกล่าว คากาที่หกว่า

๑๔๐. “ท่านนั้นแหละ เป็นผู้เหมาะสมกับแก้มณี ท่านเป็นผู้สมควรกับการแต่งงานอย่างเรียบร้อย การเห็นท่านเป็นที่พอใจของเรา เพราะฉะนั้น เราขอลาท่านไปก่อน”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **มณีนา** ได้แก่ แก้มณี. อีกอย่างหนึ่ง บาลีมีเพียงเท่านี้. มีคำอธิบายว่า เนาะกาเพื่อนรัก ท่านนั้นแหละเป็นผู้เหมาะสมกับแก้มณีนี้ และเป็นผู้สมควรกับการแต่งงานอย่างเรียบร้อยนี้, ส่วนการไม่เห็นท่านนั้นแลเป็นที่พอใจของเรา, เพราะฉะนั้น เราขอลาท่านไปก่อน.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๓-๑๕

เอวณฺจ ปน วตฺวา โภธิสฺสโต
 อูปฺติตฺตฺวา อณฺณตฺถ คโต. กากโก
 ปน ตตฺถเวว ชีวิตฺกฺขยํ ปฺตโต.

ก็พระโพธิสัตว์ครั้งกล่าวอย่างนี้แล้ว
 ก็โผบินไปที่อื่น. ส่วนกาตตายอยู่ในรัง
 นั้นเอง.

สตุถฺวา อิมํ ฌมฺมเทสนํ อหริตฺวา
 สจฺจจฺานิ ปกาเสตฺวา ชาตกํ สโมธาเนสิ,
 สจฺจปรีโยสฺสานเ โลลภิกฺขุ อนาคามิผล
 ปติฏฺฐหิ. ตทา กากโก โลลภิกฺขุ อโหสิ
 ปาราวโต ปน อหเมวาทิ.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรม
 เทศนานี้มาแล้ว ทรงประกาศสัจจะทั้ง-
 หลาย ประมวลชาดก, ในเวลาจบสัจจะ
 ภิกษุผู้ละโมบตำรงอยู่ในพระอนาคามีผล.
 กากในเวลานั้นก็มาได้มาเป็นภิกษุผู้ละโมบใน
 เวลานั้น ส่วนนกพิราบได้แก่เราตถาคต
 แล.

มณิชาตกาวณฺณนา. ทสฺมา.

พรรณนามณิชาตก ที่ ๑๐ จบ.

ขุรปุตฺตวคฺโค ทฺติโย.

ขุรปุตฺตววรรค ที่ ๒ จบ.

ชาดกอุทาน

อวารีย์ เสตเกตุ
 ทรีมุขนุจ เนรุ จ
 อาสงุมมิกาโลปนุจ
 กาพกณฺณี จ กุกกุฏี
 ธมฺมธชนุจ นนฺทียํ
 ชุรปุตฺตํ สฺสูจิจ เจา
 ตุนฺทิลํ โสณฺณกุกกุฏี
 มยฺหํ ปพฺพชิตฺวิเทรกนฺเจจา
 สิงฺฆปฺปฬํ วิฆาสาทํ
 วฏฺฏกนฺนุจ ปาราวฏฺ
 สงฺกายีสฺสุ มหาเถรา
 ฉกฺกเก วีสฺติ ชาตเก.

ฉกุกนินปาทชาตกวรรณนา นิฏฺฐิตา.

การยกชาดกขึ้นแสดง

พระมหาเถรร้อยกรองชาดก
 ๒๐ เรื่องไว้ในฉกุกนินปาท คือ
 ๑. อวารีย์ชาดก ๒. เสตเกตุ-
 ชาดก ๓. ทรีมุขชาดก ๔. เนรุ-
 ชาดก ๕. อาสังกชาดก ๖. มิกา-
 โลปชาดก ๗. สิริกาพกณฺณีชาดก
 ๘. กุกกุฏชาดก ๙. ธมฺมธชชาดก
 ๑๐. นนฺทียมิกชาดก ๑๑. ชุรปุต-
 ตชาดก ๑๒. สฺสูจิจชาดก ๑๓. ตุน-
 ทิลชาดก ๑๔. สฺสูณฺณกุกกุฏชาดก
 ๑๕. มัยฺหกสฺกนฺชาดก ๑๖. ปพ-
 พชิตฺวิเทรกนฺชาดก ๑๗. สิง-
 ฆปฺปฬชาดก ๑๘. วิฆาสาทชาดก
 ๑๙. วฏฺฏกชาดก และ ๒๐. ปาราว-
 ฏชาดก.

พวรรณนาชาดกในฉกุกนินปาท จบ.

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๑๕

๗. สัตตกนิပါတ

๑. กุกกุวคฺค

๑. กุกกุชาตก (๓๕๖)

๑. “ทียทุมกุกกุ อุทเยน กณฺเณกา
วิทฺตโย อฏฺฐ ปริกฺชิปนฺติ นํ
สา สีสฺปา สารมยา อเณคฺคฺกา
กุกฺหิ จิตฺตา อุปรโต น ฐํสฺติ.
๒. ยา ตีสฺติ สารมยา อเณคฺคฺกา
ปริกฺิริยา โคปานสิโย สมฺภูจิตฺตา
ตาหิ สฺสงฺคฺหิตฺตา พลฺสา จ ปิพิตฺตา
สมฺภูจิตฺตา อุปรโต น ฐํสฺติ.
๓. เอมฺปิ มิตฺเตหิ ทเพหฺหิ ปณฺจฺโต
อภฺชชฺฐเบหิ สฺจฺหิ มนฺติภิ
สฺสงฺคฺหิตฺโต สิริยา น ฐํสฺติ
โคปานสีภฺวารวหา กณฺเณกา.
๔. ขรตฺตจํ เพลลํ ยถาปี สตฺถวา
อนามสนฺโตปี กโรติ จิตฺตํ

๗. สัตตกนิပါတ

๑. กุกกุวรรค

๑. กุกกุชาตก (๓๕๖)

๑. “ยอดโดมสูงคอกคืบ ยอดโดมนั้น
วัดโดยรอบได้ ๘ คืบ ทำด้วยแก่น-
ไม้สีเสียด ไม่มีกระพี้ เกาะอยู่
ที่ไหน จึงไม่ตกลงมาจากข้างบน.
๒. ยอดโดมที่ไม้กลอน ๓๐ อัน ทำด้วย
ไม้แก่นไม่มีกระพี้ ซึ่งเรียงรายไว้
โดยรอบระยะเท่า ๆ กัน ช่วยยึดไว้
ให้มัน และบิบบที่วางอยู่บนแนบสนิท
ด้วยกำลังอย่างมั่นคง จึงไม่ตกลง
มาจากข้างบน.
๓. พระราชาที่ฉลาด อันมนตรี ผู้เป็น
มิตรที่มั่นคงสะอาด ไม่แตกออกกัน
สงเคราะห์ด้วยดี ก็ย่อมไม่พลาด
จากสิริ เช่นเดียวกับยอดโดมที่
ช่วยรับน้ำหนักไม้กลอนไว้.
๔. มะงวันั้น ถึงคนจะมีมิดแต่ไม่
ปอกเปลือกออกเสียก่อน ก็จะทำให้

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธรูปบูชา

สมาหรั สาธุกโรติ ปตถวา
อสาธุกยิรา ตนุพนุชมุทธร.

มีรสขม แต่ถ้าพระราชาทรงปอก
เปลือกดีแล้ว ก็จะทำให้มีรสอร่อย
ถ้าปอกเปลือกยังเหลืออยู่นิดหน่อยก็
จะทำให้มีรสไม่อร่อย ฉนั้นใดก็ดี.

๕. เอวมุปี คามนิคมเสฏฺ ปณฺทิตโต
อสาหสฺ ราชชนานิ สงฺฆวรั
ธมฺมานุวตฺติ ปฏฺิยชฺชมาโน
ผาตี กยิรา อวิฺหะรยํ ปรี.

๕. พระราชาที่ฉลาดก็ฉนั้นนั้น เมื่อจะ
รวบรวมพระราชทรัพย์ตามหมู่บ้าน
และนิคมทั้งหลาย ไม่ใช่วิธีรุนแรง
แต่ทรงปฏิบัติอนุวัตรตามธรรม ไม่
เบียดเบียนผู้อื่น ก็จะทำให้ความเจริญ
ได้.

๖. โอทาทมฺลํ สุจิวาริสมฺภวํ
ชาตํ ยถา โปกฺขรณีสฺ อมฺพุชฺ
ปทุมํ ยถา อคฺคินิภาสิผาลิมํ
น กทฺทโม น โรช น วาริ
ลิมฺปติ.

๖. ดอกบัวที่เกิดในสระบัว เกิดในน้ำ-
สะอาด มีรากขาว พอด้องแสงแดด
ก็บาน ก็ไม่แปดเปื้อนโคลนตม
ผงหรือน้ำ ฉนั้นใด.

๗. เอวมุปี โวหารสฺสุจึ อสาหสฺ
วิสุทฺธกมฺมุนตมเปตฺปาปกํ
น ลิมฺปติ กมฺมกิลเสตาทิโส
ชาตํ ยถา โปกฺขรณีสฺ อมฺพุชฺ
น”ติ.

๗. พระราชาที่ทรงวินิจฉัยคดีโดยสุจริต
มีความรอบคอบถี่ถ้วน ราชกิจที่
ทรงปฏิบัติก็บริสุทธิ์ ปราศจาก
สิ่งชั่วช้า กรรมเศร้าหมองย่อมไม่
แปดเปื้อน แม้ฉนั้นนั้น เหมือนดอกบัว
ที่เกิดในสระบัว”.

กุ๊กกษาดกั ปจฺม.

กุ๊กกษาดก ที่ ๑.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๗. สัตตกนิบาต

๗. สัตตกนิบาต

๑. กุกกุวคฺค

๑. กุกกุวรรค

๑. กุกกุชาตกวัฒนนา (๓๕๖)

๑. พรรณนา กุกกุชาตก (๓๕๖)

ทียชตมกุกกุติ อิทํ สตุถา เขตวเน
วิหรนุโต ราโชวาทํ อารพุก กเถสิ.
ปจฺจุปฺปนฺนวตฺถุํ **เตสกุณชาตเก^๑**
อาวีภาวิสุตฺติ.

พระศาสดาประทับอยู่ที่วัดเขตวัน-
มหาวิหาร ทรงปรารภถึงคำที่พระโพธิ-
สัตว์ทูลแนะนำพระราชา จึงตรัสพระ
ธรรมเทศนานี้ว่า **ตอกคืบ** ดังนี้เป็นต้น.
เรื่องปัจจุบัน จะมีเล่าใน**เตสกุณชาตก^๑**

อดีต พาราณสี ยี่ พุรหมทตเต
รชฺชํ กาเรนฺเต โพธิสตุโต ตสฺส
อตุถมฺมานุสาสโก อมฺจุโ อโหสิ.
ราชา อคติคมเน ปติฏฺจาย อชฺมเมเน
รชฺชํ กอารสิ, ชนปทํ ปิเพตฺวา
ธนเมว สํหริ. โพธิสตุโต ราชานํ
โอวทิตฺกามา เอกํ อุปมํ อุปธาเรนุโต
วิจฺรติ, รมฺโยเ จ อุยฺยานเ วสาคารํ
วิปฺปกตํ โหติ อนิฏฺจิตฺจจฺจนํ,
ทารุกณฺณณิกํ อโรเปตฺวา โคปานสิโย
ปเวสิตมตฺตา โหนฺติ. ราชา ก็พนตฺถาย
อุยฺยานํ - คนฺตฺวา ตตฺถ วิจฺริตฺวา ตํ

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
เสวยราชสมบัติอยู่ ณ กรุงพาราณสี
พระโพธิสัตว์ได้เป็นอำมาตย์ถวายอรรถ
และธรรมของพระราชานั้น. พระราชา
ทรงมีพระทัยไม่เที่ยงธรรม เสวยราช-
สมบัติโดยไม่ชอบธรรม, เบียดเบียน
ประชาราษฎร์ รวบรวมแต่ทรัพย์
ฝ่ายเดียว. พระโพธิสัตว์ต้องการที่จะทูล
ถวายคำแนะนำพระราชา จึงเที่ยวคิด
หาเรื่องที่จะนำมาเปรียบเทียบสักเรื่องหนึ่ง
อยู่ และในพระราชอุทยานมีพระตำหนัก
สร้างค้างอยู่ หลังคายังไม่เสร็จเพียงแค่

^๑ ชุ. ขา. ๒๗/๕๓๐.

^๑ เรื่องที่ ๕๒๑.

เคห์ ปริสตีวา อุลโลเกนโต
กณฺณิกมณฺทลํ ทิสฺวา อุตฺตโน
อุปริปตฺนภเยน นิกุขมิตฺวา พหิ จิตฺโต
ปุณ โอลิเกตฺวา “กึ นุ โข นิสฺสาย
กณฺณิกา จิตฺตา, กึ นิสฺสาย
โคปานสิโย”ติ จินฺตเตตฺวา โพรทิสฺตฺตํ
ปุจฺจนฺโต ปรมํ คาทมาห

ยกไม่ยอดพระตำหนัก (ยอดโดม) ไปวาง
ไว้บนไม้กลอนที่พาดไว้. พระราชา
เสด็จไปยังพระราชอุทยานทรงประพาส
ในพระราชอุทยานนั้นแล้ว จึงเสด็จเข้าสู่
พระตำหนักนั้น ทรงแหงนดู ก็ทรงเห็น
ยอดโดมกลม เพราะเกรงว่า ยอดโดมจะ
ตกลงมาทับพระเศียรของพระองค์ จึง
เสด็จออกมาประทับยืนอยู่ข้างนอกเสีย
แล้วทอดพระเนตรดูอีก ทรงพระดำริว่า
“ยอดโดมอาศัยอะไรอยู่, กลอนอาศัย
อะไรอยู่” เมื่อจะตรัสถาม พระโพธิสัตว์
จึงตรัสคาถาแรกว่า

๑. “ทียทุมกุกฺกุ อุทเยน กณฺณิกา
วิทฺตโย อฏฺฐ ปริกฺชิปนฺติ นํ
สา สีสฺปา สารมยา อเนคฺคฺคา
กุกฺกุ จิตฺตา อุปริโต น ธัสฺตี”ติ.

๑. “ยอดโดมสูงคอกคืบ ยอดโดมนั้น
วัดโดยรอบได้ ๘ คืบ มันทำด้วย
แก่นไม้สี่เสียด ไม่มีกระพี้ เกาะ
อยู่ที่ไหน จึงไม่ตกลงมาจาก
ข้างบน”.

ตตฺถ ทียทุมกุกฺกุติ ทียทุม-
รตฺตานํ. อุทเยนาติ อุจฺจตฺเรน.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ทียทุม-
กุกฺกุ แปลว่า สูงคอกคืบ. คำว่า
อุทเยน แปลว่า สูงกว่า.

ปริกฺชิปนฺติ นนฺติ ตํ ปเนตํ อฏฺฐ
วิทฺตโย ปริกฺชิปนฺติ, ปริกฺเชปฺโต
อฏฺฐวิทฺตปิปปมาณฺตํ อตฺโต.

คำว่า ยอดโดมนั้นวัดโดยรอบ ความว่า
ยอดโดมนั้นวัดโดยรอบ ๘ คืบ, อธิบายว่า
ส่วนกลมยาวประมาณ ๘ คืบ.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก มุทกนิกาย ป-ท.๑๓-๑๕

กุกี จิตาติ กตถ ปติฏฺฐิตา หุตฺวา.
น ฐสฺสตีติ น ปตฺติ.

คำว่า **เกาะอยู่ที่ไหน** ได้แก่ ตั้งอยู่แห่งไร.
คำว่า **น ฐสฺสตี** แปลว่า ไม่ตก.

ตํ สุตฺวา โพรหิสฺสโต “ลหุโธ
ทานิ เม รณฺเวย โอวาทนตฺถาย
อุปาโย”ติ จินฺเตตฺวา อีมา คาถา อาห

พระโพธิสัตว์ได้ฟังดำรัสถามนั้น
คิดว่า “บัดนี้ เราได้อุบายที่จะทูลแนะนำ
พระราชาราชแล้ว” จึงกล่าวคาถาเหล่านี้ว่า

๒. “ยา ตีสฺสตี สารมยา อเนคฺคุกา
ปริกิริย โคปานสิโย สมภูจिता
ตาหิ สฺสงฺกหิตา พลสา จ ปีฬิตา
สมภูจिता อุปรโต น ฐสฺสตี.

๒. “ยอดโดมที่ไม้กลอน ๓๐ อัน ทำ
ด้วยไม้แก่นไม่มีกระพี้ ซึ่งเรียงราย
อยู่โดยรอบระยะเท่า ๆ กัน ช่วย
ยึดไว้ให้มันและปีบวางอยู่บนบสนิท
ด้วยกำลังอย่างมั่นคง จึงไม่ตกลง
มาจากข้างบน.

๓. เอวมปิ มิตฺเตหิ ทเพฺหฺหิ ปณฺฑีโต
อเนชฺชรูปฺเปหิ สฺจิจฺหิ มนฺตฺริภิ
สฺสงฺกหิตโต สิริยา น ฐสฺสตี
โคปานสีการวหาว กณฺณิกา”ติ.

๓. พระราชาที่ฉลาด อันมนตรีผู้เป็น
มิตรที่มั่นคง สะอาด ไม่แตกคอกัน
สงเคราะห์ด้วยดี ก็ย่อมไม่พลาดจาก
สิริ เช่นเดียวกับยอดโดมช่วยรับ
น้ำหนักไม้กลอนไว้”.

ตตฺถ ยา ตีสฺสตี สารมยาติ
ยา เอตา สารกฺขมยา ตีสฺสตี
โคปานสิโย. ปริกิริยาติ ปรีว่าเรตฺวา.
สมภูจिताติ สมภาเคน จิตา. พลสา
จ ปีฬิตาติ ตาหิ ตาหิ โคปานสีหิ
พลน จ ปีฬิตา สฺฏฺฐุ สฺงฺกหิตา

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ๓๐ อัน
ทำด้วยไม้แก่น ความว่า ไม้กลอน ๓๐ อัน
ทำด้วยไม้แก่น. คำว่า เรียงราย แปลว่า
ล้อมรอบ. คำว่า อยู่โดยรอบเท่า ๆ กัน
แปลว่า ตั้งอยู่เสมอกัน. คำว่า ปีบไว้
ด้วยกำลัง ความว่า ยอดโดมเกาะติดกัน

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เอกาทศรถา หุตวา.

อันไม้กลอนนียบด้วยกำลังและช่วยยึดไว้
อย่างดี.

ปญฺหิตติ ฅาณสมฺปนฺโน ราชาน.
สุจฺหิตติ สุจฺสมานาเรหิ กลฺยาณมิตฺเตหิ.
มนฺหิตฺติ มนฺตกุลเสหิ.

คำว่า ฅลาด คือ พระราชาสมบุรณ
ด้วยปัญญา. คำว่า สะอาด ได้แก่
กลฺยาณมิตรผู้มีความประพฤตีสะอาด.
คำว่า อันมนตรี ได้แก่ มนตรีผู้ฅลาด.

โคปานสีภารวหา กณฺณิกาทิ ยถา
โคปานสีนํ ภารํ วหมานา กณฺณิกาน
น ฅสฺตติ, เอวํ ราชานปิ วุตฺตปฺปกานเรหิ
มนฺหิตฺติ อภยชหเยหิ สฺสงฺคหิตฺติ สิริตฺตปิ
น ฅสฺตติ น ปตฺตติ น ปรีหายติ.

คำว่า เช่นเดียวกับยอดโดมช่วยรับ
น้ำหนักไม้กลอนไว้ ความว่า ยอดโดม
เมื่อรับน้ำหนักของไม้กลอนไว้จึงไม่หล่น
ลงมาฉนใด, แม้พระราชาอันมนตรีชนิต
ที่กล่าวแล้วซึ่งไม่แตกคอกันช่วยเหลือไว้
ย่อมไม่พลาด ไม่หลุด ไม่เสื่อม แม้จาก
สิริฉนฉน.

ราชาน โปธิสฺตเต กณฺเนเตเยว
อตฺตโน กิริยํ สลฺลกุลเขตฺวา
“กณฺณิกาย อสฺตติยา โคปานสีโย น
ติฏฺฐนฺติ, โคปานสีหิ อสงฺคหิตาน
กณฺณิกาน ติฏฺฐนฺติ, โคปานสีสุ
ภิชฺชนฺตีสฺสุ กณฺณิกาน ปตฺตติ, เอวเมว
อธมฺมิโก ราชาน อตฺตโน มิตฺตตามจฺเจ
จ พฺลกาเย จ พุราหฺมณคหปติเก
จ อสงฺคณฺหนฺโต เตสฺสุ ภิชฺชนฺเตสฺสุ
เตหิ อสงฺคหิตฺติ อิสฺสรียาน ฅสฺตติ,

เมื่อพระโพธิสัตว์กำลังบรรยาย
ความอยู่ฉนเอง พระราชาก็ทรงสำนึกถึง
การกระทำของพระองค์ได้ว่า “เมื่อ
ยอดโดมไม่มี ไม้กลอนทั้งหลายก็ตั้งอยู่
ไม่ได้, ยอดโดมที่ไม้กลอนไม่ยึดไว้ ก็ตั้งอยู่
ไม่ได้, เมื่อไม้กลอนทั้งหลายหักพังไป
ยอดโดมก็ตกลงมา, พระราชาที่ไม่ตั้งอยู่
ในศีลธรรมก็เช่นเดียวกัน ไม่สงเคราะห์
อำมาตย์ผู้เป็นมิตร กอกล่าวถึง พราหฺมณ
คฤหบดี เมื่อคนเหล่านี้ย่อเย็บไปแล้ว

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารฉตว์ จำกัด
สร้างฉนฉนพระคัมภีร์เพื่อฉวายเป็นพุทธบูชา

รณณา นาม ธมฺมิเกน ภวิตพฺพนฺ”ติ.
 อถสฺส ตสฺมี ขณ ปรณฺณาการตฺถาย
 มาตฺตลฺลํ อหริสฺสุ. ราชชา “สหาย
 อิมํ มาตฺตลฺลํ ขาทา”ติ โพรสิตฺตํ
 อาห. โพรสิตฺโต ตํ กเหตุวา
 “มหาราช อิมํ ขาทิตฺตํ อชานนฺตา
 ติตฺตกปฺปี กโรนฺติ, อมฺพิลฺลํ ชานนฺตา
 ปน ปรณฺชิตา ติตฺตกํ หาเรตฺวา
 อมฺพิลฺลํ อนีหริตฺวา มาตฺตลฺลํครสฺ
 อนาเสตฺวา ปจฺจนา ขาทนฺติ”ติ รณฺโณ
 อิมาย อูปมาย ธนสงฺฆรณฺญายํ
 ทสฺเสนฺโต เทว คากา อภาสิ

เขาก็ไม่อดหนุนจนเจือ ก็จักหลุดจากความ
 เป็นใหญ่, พระราชาควรตั้งอยู่ในศีลใน
 ธรรม”. ขณะนั้นคนเอามะงั่วมาทูลเกล้า
 ถวายพระราชา เพื่อเป็นเครื่องบรรณา-
 การ. พระราชาจึงรับสั่งกับพระโพรสิตฺว์
 ว่า “กินมะงั่วนี้ซิสหาย”. พระโพรสิตฺว์
 จึงรับมะงั่วนั้นมาแล้วทูลว่า “ขอเดชะ
 มะงั่วนี้ ถ้าไม่รู้จักกินก็จะทำให้ขมได้
 แต่ผู้ฉลาดรู้จักมะงั่วเขาจะเอารสขมออก
 เสียก่อน แต่ไม่ต้องเอาเนื้อส้มออกโดยไม่
 ทำให้มะงั่วเสียรส แล้วจึงกินในภายหลัง”
 เมื่อจะแสดงอุบายรวบรวมทรัพย์ให้พระ
 ราชาทราบด้วยเปรียบเทียบนี้ จึงกล่าว
 ๒ คากาวา

๔. “ขรตฺตจํ เพลลฺลํ ยถาปิ สตุถฺวา
 อนามสนฺโตปิ กโรติ ติตฺตกํ
 สมหาหฺริ สาทฺฐกโรติ ปตฺตถฺวา
 อสาทฺฐกยิรา ตนฺพนฺธมฺพทฺธริ.

๔. “มะงั่วนั้นถึงคนจะมีมืด แต่ถ้าไม่
 ปอกเปลือกนอกออกเสียก่อนก็จะทำ
 ให้มีรสขม แต่ถ้าทรงปอกเปลือก
 แล้วก็จะทำให้มีรสอร่อย ถ้าปอก
 เปลือกยังเหลืออยู่นิดหน่อยก็จะทำให้
 มีรสไม่อร่อย ฉนั้นใดก็ดี.

๕. เอวมฺปิ คามนิกเมสฺส ปรณฺชิตो
 อสหาสฺสํ ราชชนานิ สงฺฆริ
 ธมฺมานุวตฺติ ปฏฺิปปชฺชมาโน

๕. พระราชาที่ฉลาดก็ฉนั้นนั้น เมื่อจะ
 รวบรวมพระราชทรัพย์ตามหมู่บ้าน
 และนิคมทั้งหลาย ไม่ใช่วิธีรุนแรง

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ผาตี กยิรา อวิหะยั ปรรุ”ติ.

แต่ทรงปฏิบัติอนุวัตรตามธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ก็จะทำให้ความเจริญได้”.

ตตถ **ขรตตจนฺติ** กทฺชตจํ. **เพฺลฺลนฺติ** มาตลฺลจฺจํ. **พาลนฺติ**ปิ ปาโร. **อยเมว** อตฺถโก.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **เปลือกแข็ง** คือ เปลือกหนา. คำว่า **เพลล์** แปลว่า มะงั่ว. พระบาฬีเป็นพาล ก็มี. ความก็อย่างเดียวกัน.

สตุถวาติ สตุถกหฺตโก. **อโนมสนฺโตติ** พหิตจํ **ตฺนุกฺมฺปิ** อตฺถจฺจนฺโต **อิมี** ผลํ **ติตฺตกํ** กโรติ.

คำว่า **มีมีด** คือ ถูมีดอยู่ในมือ. คำว่า **ไม่ปอก** ความว่า ไม่ปอกเปลือกนอก ออกเสียเล็กน้อยก่อนก็จะทำให้ผลไม้มีรสขม.

สมาหรนฺติ สมาหรนฺโต **พหิตจํ** ตจฺจนฺโต **อนฺโต** จ **อมุพิลล์** อนิหรนฺโต **ตํ** สาทุํ **กโรติ.**

คำว่า **ปอกเปลือกออก** หมายความว่า ปอกเปลือกออก คือผ่านเปลือกนอกออก ไม่ปอกเนื้อสัมผัสข้างในออกก็จะทำให้มีรสอร่อย.

ปตฺถวาติ ราชานมาลปติ. **ตฺนุพฺนฺช-มฺพุทฺธนฺติ** ตฺนุกํ ปน ตจํ **อุทฺธรนฺโต** สพฺพโส **ติตฺตกสฺส** อนปฺนีตตฺตา **ตํ** อสาธุเมว **กยิรา.**

พระโพธิสัตว์ร้องเรียกพระราชาวา **ปตฺถวา**.^๑ คำว่า **ปอกเปลือกยังเหลือนิดหน่อย** หมายความว่า แต่ถ้าปอกเปลือกยังเหลืออยู่นิดหน่อย ก็จะทำให้มะงั่ว นั้นไม่อร่อยเหมือนกัน เพราะเอา รสขมออกไม่หมด.

^๑ คำว่า ปตฺถวา เป็นไวพจน์ของคำว่า “ราชา” แต่ในอภิธานปทีปิกา เป็น ปตฺติวา.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เอวนุติ เอว ปณฺสีโต ราชานปี
 อสาลส์ สาลสิยา ตณฺหยา วสํ
 อคฺจณฺโต อคฺตคฺมนํ ปหาย รฏฺจํ
 อปีเพตฺวา อุปฺจิกานํ วมฺมิกวทุพฺพน-
 นิยาเมน มชฺครานํ เรณฺหํ คเหตุวา
 มชฺครณฺนิยาเมเนว ธนํ สงฺฆรณฺโต

คำว่า **ณฺสนัน** หมายความว่า พระ-
 ราชานที่ฉลาดไม่ใช้วิธีรุนแรง คือไม่ทรง
 ลู่อำนาจแก่ความอยากได้ที่รุนแรง ทรง
 หวังความล่าเหยียงเสีย ไม่บีบบังคับราษฎร
 รวบรวมพระราชทรัพย์แบบตัวปลวกก่อน
 จอมปลวก แบบผึ้งรวบรวมเกสรดอกไม้
 เอามาทำรังผึ้งนั้นแหละ ทรงปฏิบัติ
 การอนุวัตรตามธรรมโดยให้เป็นไปตาม
 ทศพิธราชธรรมเหล่านี้ คือ

“ทานํ สิลํ ปริจฺจาคํ
 อาชฺชวํ มทุทวํ ตปํ
 อุกโกธํ อวิหีสณฺจ
 ขนฺธุติณฺจ อวิโรธนฺ”ติ

“(๑)ทาน (๒)ศีล (๓) การบริจาค
 (๔) ความเที่ยงธรรม (๕) ความ
 ละมุนละไม (๖) ความพยายามที่
 จะกำจัดความชั่วออกไปจากตัวเอง
 (๗) ความไม่โกรธ (๘) การไม่
 เบียดเบียนใคร (๙) ความอดทน
 และ (๑๐) การไม่ทำอะไรให้ผิด
 ศีลธรรม”

อิเมสํ ทสนนํ ราชธมฺมานํ อนุตฺตเนน
 ธมฺมานุตฺตํ หุตฺวา ปฏิปชฺชมาโน โส
 อตฺตโน จ ปเรสณฺจ ผาตี วุฑฺฒิ
 กเรยฺย ปรี อวิหฺเรยฺนฺโตเยวาทิ.

พระองค์ก็จะทำความเจริญ คือรุ่งเรืองให้
 แก่พระองค์เองได้ ไม่ทำให้คนอื่นเดือด-
 ร้อนเลย.

ราชา โพรสิสฺตเตน สทุธิ
 มนฺเตนฺโตว ปกฺขรณฺตีริ คณฺดฺวา

พระราชากำลังทรงปรึกษายู่กับ
 พระโพรสิสตัวนั้นเองได้เสด็จไปริมสระบัว

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตตถ สุปฺพิตติ พาลสุริยวณฺเฑ
 อุกเกน อนฺบุลิตฺตํ ปทุมํ ทิสฺวา
 อาห “สหาย อิมํ ปทุมํ อุกเก
 ชาตเมว อุกเกน อสิมฺปมานํ จิตฺนฺ”ติ.
 อถ นํ โพรสิสฺตฺโต “มหาราช
 รมณฺยาปิ เอวรูเปเนว ภวิตพฺพนฺ”ติ
 โอวทฺหฺโต อีมา คาคา อาห

ได้ทอดพระเนตรเห็นดอกบัวในสระนั้น
 บานเต็มที สีเหมือนดวงอาทิตย์อ่อน ๆ
 (พระอาทิตย์แรกขึ้น) ซึ่งไม่เปียกน้ำ จึง
 ตรัสว่า “ดอกบัวนี้เกิดในน้ำแท้ ๆ แต่
 ไม่เปียกน้ำนะสหาย”. พระโพรสิสฺตฺวจึง
 ทูลว่า “ขอเดชะ ถึงพระราชาก็ควรมี
 ลักษณะเช่นนี้เหมือนกัน” เมื่อจะทูล
 แนะนำพระองค์จึงกล่าวคาถาเหล่านี้ว่า

๖. “โอทาทมฺมูลํ สุจิวาริสุมฺภวํ
 ชาตํ ยถา โปกฺขรณีสฺสุ อมฺพุชฺชํ
 ปทุมํ ยถา อคฺคินิกาสีฬาลิมิ^๑
 น กทฺทโม น รโชน วาริ
 ลิปฺปติ.

๖. “ดอกบัวที่เกิดในสระบัว ในน้ำ
 สะอาด มีรากขาวพอดั่งแสง-
 อาทิตย์ก็บาน โคลนตม ผง หรือน้ำ
 ก็ไม่แปดเปื้อน ฉนฺใจ.

๗. เอวมฺปิ โวหารสุจฺจิ อสาลฺลํ
 วิสุทฺทมมฺนตมเปตปาปกํ
 น ลิมฺปติ กมฺมกิลเสตาทิโส
 ชาตํ ยถา โปกฺขรณีสฺสุ อมฺพุชฺชนฺ”ติ.

๗. พระราชาทรงวินิจฉัยคดีโดยสุจริต
 มีความไม่รุนแรง ราชกิจที่ทรง
 ปฏิบัติก็บริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งชั่วช้า
 กรรมที่เศร้าหมอง (กรรมกิลเสส)
 ย่อมไม่แปดเปื้อนแม้ฉนฺนั้น เหมือน
 ดอกบัวที่เกิดในสระบัว”.

ตตถ โอทาทมฺมฺนฺตํ ปณฺฑิตมฺลํ.
 อมฺพุชฺชนฺตํ ปทุมฺสเสว เวจฺจนํ.

บรรดาค่าเหล่านั้น คำว่า
 โอทาทมฺมูลํ ได้แก่ มีรากขาว. คำว่า

^๑ น. ม. อคฺคินิกาสีฬาลิมิ.

อภคินีภาสิดาติมุนติ อภคินีภาสิณา
สุริเยน ผาลิตํ วิกสิตนฺติ อตุโถ.

น กทฺทโม น โรช น วาริ ลิปฺปตีติ
เนว กทฺทโม น โรช น อุกํ
ลิมฺปติ, น มกฺขตีติ อตุโถ. ลิมฺปติจฺเจว
วา ปาโจ. ภูมฺมตฺเต วา เอตานิ
ปจฺจตฺตวณฺนานิ, เอเตสุ กทฺทมาทิสฺสุ
น ลิมฺปติ, น อลฺลียตีติ อตุโถ.

โวหารสุจฺฉินฺติ โปราณฺเห ฐมฺมิกฺราฐฺหิ
ลิษาเปตฺวา จปิเต วิณิฉฺฉยโวหารเ
สุจฺฉิ, อคฺคิตฺคณฺนํ ปหาย ฐมฺเมน
วิณิฉฺฉยการกนฺติ อตุโถ.

อสาหสฺนฺติ ฐมฺมิกฺวิณิฉฺฉเย จิตฺตฺตาเยว
สาหสิกกิริยา รหิตํ. วิสุทฺถกมฺมุนฺตฺนฺติ

อมฺพุชฺ เป็นไวพจน์ของปทุม (ดอกบัว)
นั่นเอง. คำว่า **พุดต้องแสงพระอาทิตย์**
ก็บาน คือ บานออก ได้แก่ ขยายกลีบ
ออก เพราะแสงไฟ ได้แก่ แสงอาทิตย์.

คำว่า **โคลนตม รุลี น้ำ** ก็ไม่แปลเป็น
คือ โคลนตม ก็ไม่แปล รุลีก็ไม่แปล
น้ำก็ไม่แปล, อธิบายว่า ไม่แปล.
บาลีว่า ลิมฺปติ ดังนี้ก็มี. อีกนัยหนึ่ง
คำว่า (กทฺทโม, โรช, วาริ), เหล่านี้
เป็นปฐมาวิริทิต ใช้ในอรรถแห่งสัตตมวิริทิต
(หักปฐมาวิริทิตเป็นสัตตมวิริทิต), หมาย-
ความว่า ดอกบัวไม่ติดอยู่ในโคลนตม
เป็นต้นเหล่านี้, คือไม่แปลโคลนตม
เป็นต้น.

คำว่า **คติโดยสุจริต** คือ ทรงสุจริตใน
สำนวนความสำหรับตัดสิ้นคติที่พระราช
ผู้ทรงธรรมสมัยเก่าให้ขีดเขียนตั้งไว้
(หมายถึงทรงตัดสินตามแบบอย่างเก่าๆ),
อธิบายว่า ทรงละทิ้งความลำเอียงเสีย
แล้วทำวินิจฉัยคติโดยยุติธรรม.

คำว่า **ไม่รุนแรง** คือ ทรงเว้นจากการ
กระทำที่ร้ายกาจ เพราะทรงตั้งอยู่ใน

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เตเนว อสาลสิกตฺเตน วิสุทฺถกมฺมนตํ
สจฺจวาที อุกฺโกธํ มชฺฌตฺตํ ตฺลภาฏตํ.

การวินิจฉัยที่เป็นธรรมนั่นเอง. คำว่า
ราชกิจที่ทรงปฏิบัติก็บริสุทธิ์ ความว่า
พระองค์มีราชกิจที่ทรงปฏิบัติบริสุทธิ์
ผุดผ่อง ได้แก่ทรงกล่าวแต่ความสัตย์จริง
ไม่ทรงโกรธ วางพระองค์เป็นกลาง เป็น
เสมือนตราซึ่ง เพราะเหตุที่ทรงไม่
มีความรุนแรงนั่นเอง.

อเปตปาปกนฺติ อเปตปาปกมฺมี. น
ลิมฺปติ กมฺมกิลฺลิตาทีโสติ ตํ ราชาณํ
ปาณาติปาโต อทินฺนาทานํ กาเมสุ
มิจฺฉาจาโร มุสาวาทิตี อัย
กมฺมกิลฺลิตี น อลฺลียติ. ก็การณา ?
ดาทีโส ชาตํ ยถา โปกฺขรณีสฺส
อมฺพฺพนฺติ ดาทีโส ที ราชา ยถา
โปกฺขรณีสฺส ชาตํ ปทุมํ อนฺุปฺลิตตํ,
เอวํ อนฺุปฺลิตโต นาม โหติ
มหาราชาติ.

คำว่า **ปราศจากสิ่งชั่วช้า** คือ ปราศจาก
ราชกิจอันชั่วช้า. คำว่า **กรรมกิลเลส**
เช่นนั้นก็ไม่แปรเปลี่ยน หมายความว่า
กรรมกิลเลส ดังต่อไปนี้ คือ ปาณาติบาต
อทินนาทาน กาเมสมิฉาจาร และ
มุสาวาท ย่อมไม่แปรเปลี่ยนพระราชานั้น.
เพราะเหตุไร? **เพราะว่า พระราชา**
เช่นนั้นก็เหมือนดอกบัวที่เกิดในสระ
อธิบายว่า มหาราช ก็พระราชานั้น
ชื่อว่าไม่แปรเปลี่ยนเหมือนดอกปทุมเกิดใน
สระปทุม ไม่แปรเปลี่ยน.

ราชา โพรฺธิสฺตฺตสฺส โอวาเท
จตุวา ตโต ปฏฺจาย ฐมฺเมน รชฺชํ
กาเรนฺโต ทานาทีนิ ปุณฺณานิ กตุวา
สคฺคปรายโน อโหสิ.

พระราชาก็ทรงตั้งอยู่ในโอวาทของ
พระโพธิสัตว์ นับแต่นั้นมาก็เสวยราช-
สมบัติโดยทศพิธราชธรรม ทรงบำเพ็ญ
พระราชกุศลเป็นต้นว่าการถวายทาน
เมื่อสวรรคตแล้วก็ได้เสด็จสู่สวรรค์.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๒๐

สตถา อิมั ฐมฺมเทสนี
 อหริตฺวา ชาตกั สโมธานฺสิ “ตทา
 ราชา อานนุโท อโหสิ, ปณฺทิตา-
 มจฺจุใจ ปน อหเมวา”ติ.

พระศาสดาครัั้นทรงนำพระธรรม-
 เทศนาี้มาแล้ว จึงทรงประชุมชาดกว่า
 “พระราชาในครั้งนั้นคืออานนท์, ส่วน
 อำมาตย์ผู้เป็นบัณฑิต คือเราตถาคตแล”.

กุกฺกุชาตกวรรณนา ปจมา.

พวรรณากุกฺกุชาตก ที่ ๑ จบ.

๒. มโนชชาตก (๓๕๗)

๘. “ยถา จาโป นินฺนมติ
ชียา จาปิ นิกุชฺชติ
หณฺณเต นฺน มโนโช
มิกฺรราชา สขา มม.
๙. หนฺท ทานิ วนฺนฺทานิ
ปุกฺกมามี ยถาสุขํ
เนตาทิสสา สขา โหนฺติ
ลพฺภา เม ชิวโต สขา.
๑๐. น ปาปชนสฺสเวี
อจฺจนฺตํ สุขเมรติ
มโนชํ ปสฺส เสमानํ
คิริยสฺसानุสาสนี.
๑๑. น ปาปสมฺปวงฺเคน
มาตา ปุตุเตน หนฺทติ
มโนชํ ปสฺส เสमानํ
อจฺจนฺนํ สมฺหิ โลหิตะ.
๑๒. เอวมาปชฺชเต โปโส
ปาปิโย จ นิกจฺจติ
โย เว หิตาน วจฺนํ
น กโรติ อตฺถทสฺสิน.

๒. มโนชชาตก (๓๕๗)

๘. “ลูกศรเล่นไป และสายย่นเข้ามา
เพราะเหตุใด พญาเนื้อมโนชะ
สหายของเรา เห็นจะถูกฆ่าตาย
แล้วแน่ เพราะเหตุนั้น.
๙. เอาเถิด บัดนี้ เราจะหนีเข้าป่าตาม
สบายสัตว์ที่ตายแล้วเช่นนั้นจะเป็น
สหายกันไม่ได้ เราควรจะได้สหาย
ที่ยังมีชีวิตอยู่.
๑๐. บุคคลคบคนชั่ว ย่อมไม่ได้รับความ
สุขตลอดไป จงดูมโนชะคบสุนัข-
จิ้งจอก เชื่อฟังสุนัขจิ้งจอกนั้นเกิด.
๑๑. มารดาอย่าอย่ามียินดีกับบุตร ผู้ร่วม
สมคบกับคนชั่ว จงดูมโนชะ คบ
สุนัขจิ้งจอก ต้องนอนจมอยู่ในกอง-
เลือดของตน.
๑๒. ผู้ใดไม่ทำตามคำของชนผู้หวังประ-
โยชน์ ก็อูกูลแนะนำประโยชน์ให้
เป็นคนชั่วย่อมประสพ(สิ่งชั่ว)ผู้นั้น
ย่อมถึงความพินาศ เหมือนมโนชะ
ฉะนั้น.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๓. เอวณฺจ โส โหติ ตโต ว ปาปิโย
โย อุตฺตโม อธฺมชฺนฺอุปเสวี
ปสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
มิการิปี สรรวเวกนิทฺฐติ.

๑๔. นิหียติ ปุริโส นิหีนเสวี
น จ หายถ กทาจิ ตฺลฺยเสวี
เสฏฺฐจฺมฺปคมณฺจ อฺุเทติ ขิปปํ
ตสฺมา อตฺตโน อุตฺตรํ ภาชเถา”ติ.

มโนชชาตกํ ทฺติยํ.

๑๓. บุคคลมีตระกูลสูง คบกับคน
ตระกูลต่ำ ย่อมเป็นคนเลวกว่านั้น
จงดูมโนชะเกิด มีตระกูลสูง เป็น
ใหญ่ในหมู่เนื้อ คบสนับจึงจอกซึ่ง
มีตระกูลต่ำ จึงต้องตายด้วยลูกศร
ด้วยประการฉะนี้.

๑๔. บุรุษคบคนเลว ย่อมจะเลวตามไป
ด้วย คบคนดีย่อมไม่เสื่อมจาก
ความดี ในกาลไหน ๆ เมื่อคบคน
ที่ดีกว่าตน ย่อมจะเข้าถึงสี่ลาภคุณ
โดยเร็ว เพราะฉะนั้น พึงคบคนดี
กว่าตนไว้เถิด”.

มโนชชาดก ที่ ๒.

๒. มโนชชาดกวรรณคดี (๓๕๗)

ยถา จาโป นินฺนมตฺติ อิทํ
สตฺถา เวพฺพเน วิหรนฺโต วิปฺกฺขเสวํ
ภิกฺขุ อารพฺภ กเถสิ. วตฺถุ ปน
เหฏฺฐา มหิพามุขชาตเก^๑ วิตฺถาริตเมว.
ตทา ปน สตฺถา “น ภิกฺขเว
อิทาเนว, ปุพฺพเปส วิปฺกฺขเสวโกเยวา”ติ
วตฺวา อตีตํ อหริ.

อตีเต พาราณสียํ พุรหมทตฺเต
รชฺชํ กาเรนฺเต โปธิสตฺโต สีนฺโห
หุตฺวา สีนฺหยา สทฺธิ สํวสนฺโต เทว
ปุตฺตเก ลภี ปุตฺตมฺจ ธีตฺรณฺจ.

ปุตฺตสฺส “มโนช”ติ นามํ อโหสิ.
โส วยปฺปุตฺโต เอกํ สีนฺโปกํ คณฺหิ.
อิตี เต ปณฺจ ชนา อหสิ.

มโนช วน มหีสาทโย วริตฺวา มंसํ
อาหริตฺวา มาตาปิตโร จ ภคินฺนฺจ

๒. พรรณนามโนชชาดก (๓๕๗)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเวฬุวัน ทรงปรารภภิกษุผู้สมคบกับ
ฝักฝ่ายอื่น ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า
ลูกศรแล่นไปเพราะเหตุใด ดังนี้ เป็นต้น.
ก็เรื่องได้กล่าวไว้พิสดารแล้ว ในมหิพามุขชาดก^๑ ตอนต้นนั่นเอง. ก็ในกาลนั้น
พระศาสดาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย มิใช่
แต่บัดนี้เท่านั้น, ถึงในชาติปางก่อน ภิกษุนี้
ก็สมคบฝักฝ่ายอื่นเหมือนกัน” ดังนี้แล้ว
ทรงนำอดีตนิทาน มาตรัสว่า.

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
ครองราชสมบัติ ณ พระนครพาราณสี
พระโภทิสัตว์เกิดเป็นสีหะอยู่ร่วมกับนาง
ราชสีห์ ได้บุตรสองตัว คือเพศผู้ตัวหนึ่ง
เพศเมียตัวหนึ่ง.

ลูกราชสีห์มีชื่อว่า “มโนชะ”. มโนชะนั้น
เจริญวัยแล้วก็ได้ลูกสีหะตัวหนึ่ง. สัตว์
เหล่านั้นรวมเป็นห้าด้วยประการฉะนี้.

มโนชะฆ่าเนื้อมิกระบือเป็นต้นในป่า นำ
เนื้อมาเลี้ยงมารดาบิดา น้องสาวและ

^๑ ชุ. ขา. ๒๗/๑๐.

^๑ เรื่องที่ ๒๖.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปชาบดีตัญ โปเสสิ. โส เอกทิวส์
 โคจรภูมียัม คิริยัม นาม สีคาลัม ปลายิตุ
 อปโปโหนตัม อูเรน นิปนุณฺํ ทิสฺวา “กั
 สมมา”ติ ปุจฺฉิตฺวา “อุปฺภูจฺจาทุกาโมมฺหิ
 สามี”ติ วุตฺเต “สาธฺ อุปฺภูจฺจหฺสฺสุ”ติ
 ตัม กเหตุวฺา อตฺตโน วสนฺภูจฺจานคฺุหํ
 อาเนสิ.

โพธิสฺตโต ตัม ทิสฺวา “ตาท มโนช
 สีคาลา นาม ทฺุสฺสีลา ปาปธฺมา
 อภิจฺเจ นิโยเชนฺติ, มา เอตัม อตฺตโน
 สนฺติเก กรี”ติ วาเรนฺโตปิ นิวาเรตฺุ
 นาสกฺุขิ.

อเอกทิวส์ สีคาลโ อสฺสมํสํ
 ขาทิตฺุกาโม มโนชํ อาห “สามิ
 อเมหิ จเปตฺวา อสฺสมํสํ อณฺณํ
 อขาทิตฺุพุพฺุ นาม นตฺติ, อสฺสํ
 กณฺหิสฺสามา”ติ. กหํ ปน สมฺม
 อสฺโสติ.

พาราณสียํ นทิตฺิเรติ. โส ตสฺส วจฺนํ
 กเหตุวฺา เตนฺ สทฺุธิ อสฺसानํ นทียํ
 นฺุหานเวลายํ กนฺตุวฺา เอกํ อสฺสํ

ภรรยา. วันหนึ่ง มโนชนั้นไปพบสุนัข-
 จึงจอกชื่อว่าคิริยะ ณ ที่หากินซึ่ง (มัน)
 หลบหนีไม่ทันจึงหมอบลง ถามว่า “อะไร
 เพื่อน” เมื่อสุนัขจึงจอกกล่าวว่า “เรา
 อยากจะรับใช้ท่าน นาย” จึงรับว่า “ดีละ
 จงรับใช้เถิด” แล้วพาสุนัขจึงจอกนั้น
 มาสู่ถ้ำที่อยู่ของตน.

พระโพธิสัตว์เห็นสุนัขจึงจอกนั้นแล้ว แม้
 จะห้ามอยู่ว่า “พอมโนชะ ธรรมดาว่า
 สุนัขจึงจอก ทุศีล มีบาปกรรม ย่อม
 ชักนำในสิ่งที่ไม่ควรทำ, เจ้าอย่ารับสุนัข-
 จึงจอกนั้นมาไว้ในสำนักของตนเลย” ดังนี้
 ก็ไม่อาจจะห้ามได้.

ครั้งนั้น ณ วันหนึ่ง สุนัขจึงจอก
 อยากจะกินเนื้อม้า จึงกล่าวกับมโนชะ
 ราชสีห์ว่า “นาย เว้นเนื้อม้าเสียแล้ว
 เนื้ออื่น ๆ จะชื่อว่า เราไม่เคยกินไม่มี,
 พวกเราจักจับม้า”. ราชสีห์ถามว่า ม้า
 ที่ไหนกันแล้ว สหายเอ๋ย.

สุนัขจึงจอกตอบว่า ที่ฝั่งแม่น้ำใกล้เมือง
 พาราณสี. ราชสีห์เชื่อถ้อยคำของสุนัข
 จึงจอกนั้น จึงได้ไปกับสุนัขจึงจอกในเวลา

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

คเหตฺวา ปิฎฺจียํ อารโหเปตฺวา สีหเวเคน
 อตฺตโน กุหาทวารเมว อาคโธ, อถสฺส
 ปิตา อสฺสมํสํ ชาทิตฺวา “ตาด อสฺสา
 นาม ราชตฺตา,^๑ ราชาโน จ อเนกมายา
 กุสเลหิ ธนุคฺคเหหิ วิชฺฌาเปนฺติ,
 อสฺสมํสชาทนสีหา นาม ทีฆายุกา น
 โหนฺติ, อิตฺโต ปฎฺจาย มา อสฺสํ
 คณฺหี”ติ อาห.

โส ปิตุ วจนํ อกตฺวา คณฺหเตว.
 “สีโห อสฺสํ คณฺหาตี”ติ สุตฺวา ราชา
 อนฺโตนคเรยว อสฺसानํ โปกฺขรณฺี
 กาเรสิ. ตโตปิ อากนฺตฺวา คณฺหิยว.

ราชา อสฺสสาลํ กาเรตฺวา
 อนฺโตสาลายเมว ติโณทกํ ทาเปสิ.

สีโห ปาการมตฺถกน คนฺตฺวา
 อนฺโตสาลโตปิ คณฺหิยว.

ม้าพากันมาอาบน้ำในแม่น้ำ จับมาได้
 ตัวหนึ่งยกขึ้นหลังแล้วมาสู่ประตูถ้ำของตน
 ทันทีด้วยกำลังสีหะ, ที่นั่น บิดาของ
 มโนชนะนั้นเคี้ยวกินเนื้อม้าแล้วก็กล่าวว่า
 “ลูกเอ๋ย ธรรมดาว่าม้าทั้งหลาย เป็นของ
 พระราชา, และพระราชาก็มีมามาก
 จะให้นายขมังธนูผู้ฉลาดมายิงเสียก็ได้,
 ขึ้นชื่อว่าราชสีห์ที่เคี้ยวกินเนื้อม้าจะมีอายุ
 ไม่ยืน, จำเต็มแต่นี้ไป เจ้าอย่าจับม้าเลย”.

ราชสีห์นั้นไม่ทำตามคำของบิดา ยังจับ
 (ม้า) อยู่อีกทีเดียว. พระราชาทรงทราบ
 “ราชสีห์จับม้ากิน” จึงรับสั่งให้ขุน
 ไบภุชฌ์เพื่อม้าทั้งหลาย ในพระนคร
 นั้นเอง. ราชสีห์ก็ยังมาจับไปกินเสียจาก
 ที่นั้นอีกนั่นแหละ.

พระราชารับสั่งให้สร้างโรงม้า ให้ป้อน
 หญ้าในโรงม้านั้นเอง.

ราชสีห์ก็ยังกระโดดข้ามกำแพงมาจับ
 ม้าในโรง.

^๑ ราชโกคาตีปี ปาโจ.

ราชา เอกิ อุกุขณเวรี ธนุคคหิ
 ปกุโกสาเปตวา “สกุขิสฺสสิ ตาต สึหิ
 วิชฺฌิตฺตุนุ”ติ อาห.

โส “สกุขิสฺสามิ”ติ วตฺวา ปาการิ
 นิสฺสาย สึหฺสฺสาคมนฺมกฺเค อฏฺฐกั
 กาทเรตฺวา อฏฺฐจาสิ. สึโห อากนฺตฺวา
 พหิสฺสาเน สิคาลํ จเปตฺวา อสฺสจ-
 คหณตฺถาย นคฺริ ปกุขนฺทิกิ. ธนุคฺคโหปี
 อากมนฺกาลเ “อติตฺธิณเวโค”ติ สึหิ
 อวิชฺฌิตฺวา อสฺสํ คเหตุวา คมนฺกาลเ
 ครุการตฺตาย โอลีนเวคํ สึหิ ตฺธิณเณ
 นารฺาเจน ปจฺจมาทาเ วิชฺฌิ.

นารฺาใจ ปุรฺตฺตฺติมทาเคน นิกุขมิตฺวา
 อากาเส ปกุขนฺทิกิ. สึโห “วิทฺโหมหิ”ติ
 วิรวิ. ธนุคฺคโห นํ วิชฺฌิตฺวา อสนึ
 วิย ชฺยํ โปเถสิ. สึหฺสฺส จ ชฺยาย
 จ สิคาโล สทฺทํ สุตฺวา “สหาโย
 เม ธนุคฺคเหเน วิชฺฌิตฺวา มาริโต
 ภาวิสฺสติ, มตฺเทหิ สทฺธิ วิสฺสาโส
 นาม นตฺถิกิ, อิทานิ มมํ ปกตฺติยา
 วสนฺฏฺจฺานเมว คมิสฺสามิ”ติ อตฺตนาเว
 สทฺธิ สลฺลปฺนโต เทว คาทา อภาสิ

พระราชารับสั่งให้หานายขมังธนู
 ผู้ยิงแม่น ๆ คนหนึ่งมาเฝ้า ตรัสถามว่า
 “พ่อคุณ เธอจักอาจยิงราชสีห์ได้ไหม”.

เขาทูลว่า “อาจ(พระเจ้าข้า)”แล้วอาศัย
 กำแพงให้ทำซุ้มแล้วยืนเฝ้าใกล้ทางมาของ
 สีหะ. สีหะมาแล้วปล่อยสุนัขจึงจอกไว้ใน
 สุสานภายนอก วิ่งไปยังพระนครเพื่อ
 จับฆ่า. ฝ่ายนายขมังธนูยังไม่ยิงสีหะใน
 เวลา มา เพราะคิดว่า “(มัน) มีกำลัง
 เร็วมาก” แต่เวลานำฆ่าไป กำลังอ่อนลง
 เพราะหนักฆ่า จึงยิงสีหะทางข้างหลัง
 ด้วยลูกศรแหลมคม.

ลูกศรออกทางส่วนหน้า แล่นไปใน
 อากาศ. สีหะร้องว่า “เราถูกยิงแล้ว”.
 นายขมังธนูยิงสีหะนั้น ขึ้นสายเหมือน
 อสนีบาต. สุนัขจึงจอกได้ยินเสียงสีหะ
 และสายธนู จึงคิดว่า “สหายของเรา
 จักถูกนายขมังธนูยิงตายเสียแล้ว, ชื่อว่า
 ความคุ้นเคยกับคนตาย ไม่มี, บัดนี้
 เราจักไปสู่อู่ที่อยู่ของเราตามปรกติ” ดังนี้
 เมื่อจะเจรจากับตนเอง จึงกล่าว ๒ คาทา
 เหล่านี้ว่า

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๘. “ยถา จาโป นิหฺนฺมติ
 ชียา จาปิ นิกุชฺชติ
 หนฺนเต นฺน มโนโซ
 มิคฺราชา สขา มม.

๙. หนฺท ทาหนี วนฺนฺตานิ
 ปกฺกมามี ยถาสฺขํ
 เนตาทิสฺสา สขา โหนฺติ
 ลพฺภา เม ชิวโต สขา”ติ.

ตตฺถ ยถาติ เยน การณฺน
 จาโป นิหฺนฺมติ. หนฺนเต นฺนาคี
 นฺน หนฺนติ.

เนตาทิสฺสาคี เอวรฺฐา มตฺกา สหยา
 นาม น โหนฺติ. ลพฺภาติ ชิวโต
 มม สหยาโย นาม สกฺกา ลพฺฐํ.

สีหิปี เอกเวคฺเนว คนฺตฺวา
 อสฺสํ กุหาทฺวาเร ปาเตตฺวา สยํ มริตฺวา
 ปติ. อถสฺส ฉาตกา นิกุขมิตฺวา ตํ
 โลหิตมฺกฺขิตํ ปหารมฺขะหิ ปคฺมฺริตโลหิตํ
 ปาปนเสวิตาย ชิวิตกฺขยํ ปตฺตํ

๘. “ลูกศรแล่นไป และสายย่นเข้ามา
 เพราะเหตุใด พญาเนื้อมโนชชะ
 สหายของเรา เห็นจะถูกฆ่าตาย
 แน่แท้ เพราะเหตุนั้น.

๙. เอาเถิด บัดนี้ เราจะหนีเข้าป่า
 ไปตามสบาย สัตว์ที่ตายแล้ว
 เช่นนั้น จะเป็นสหายกันไม่ได้
 เราควรจะได้สหายที่ยังมีชีวิตอยู่”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เพราะ
 เหตุใด ความว่า ลูกศรแล่นไปเพราะ
 เหตุอันใด. คำว่า ถูกฆ่าตายแน่แท้
 ความว่า ย่อมเดือดร้อนแน่.

คำว่า สัตว์ที่ตายแล้วเช่นนั้นจะเป็นสหาย
 กันไม่ได้ ความว่า ขึ้นชื่อว่าสหายผู้ตาย
 แล้วเห็นปานนี้ย่อมไม่มี. คำว่า ควรจะได้
 ความว่า ขึ้นชื่อว่าสหายของเราที่ยังมี
 ชีวิตอยู่ เราอาจจะได้.

ฝ่ายสีหะวิ่งไปโดยเร็ว ทิ้งมาลงที่
 ปากถ้ำ ตนเองก็ล้มลงตาย. ครั้งนั้น
 พวกญาติของราชสีห์นั้น พวกกันออกมา
 ได้เห็นราชสีห์นั้น ซึ่งถึงความสิ้นชีวิต
 ไปแล้ว มีตัวเปื้อนเลือด มีโลหิตไหลออก

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อททสฺส.

จากปากแผลที่ถูกประหาร เพราะคบ
คนชั่ว.

ทิสฺวา จสฺส มาตา ปิตา ภคินี
ปชาปตฺติ ปฏฺฐาปฏิยา จตฺสฺโส คาทา
อภาสีสุ.

ญาติของสีหะ คือ มารดา บิดา น้องสาว
และภรรยา ครั้นได้เห็นแล้วต่างพากัน
กล่าวสี้คทา ตามลำดับว่า

๑๐. “น ปาปชนสฺเสวี
          อจฺจนฺตํ สุขเมธติ
          มโนหิ ปสฺส เสমানํ
          คิริยสฺसानุสาสนึ.

๑๐. “บุคคลคบคนชั่ว ย่อมไม่ได้รับ
ความสุขตลอดไป จงดูมโนหะ
คบสุนัขจิ้งจอก เชื่อฟังสุนัขจิ้งจอก
นั้นเกิด.

๑๑. น ปาปสมฺปวงฺเคน
          มาตา ปุตฺเตน นนฺทติ
          มโนหิ ปสฺส เสমানํ
          อจฺจนฺนํ สมฺหิ โลหิต.

๑๑. มารดาอย่ามโนยินดีกับบุตร ผู้ร่วม
สมคบกับคนชั่ว จงดูมโนหะคบ
สุนัขจิ้งจอก ต้องนอนจมอยู่ใน
กองเลือดของตน.

๑๒. เอวมาปชฺชเต โปโส
          ปาปิโย จ นิคจฺจติ
          โย เว หิตานํ วจัน^๑
          น กโรติ อตฺตทสฺสิน.

๑๒. ผู้ใด ไม่ทำตามคำของชนผู้หวัง
ประโยชน์ก็ถือกุศลแนะนำประโยชน์ให้
เป็นคนชั่ว ย่อมประสบ (สิ่งชั่ว)
ผู้นั้นย่อมถึงความพินาศ เหมือน
มโนหะ ฉะนั้น.

๑๓. เอวณฺจ โส โหติ ตโตว ปาปิโย
          โย อุตฺตโม อธมชฺนฺอุปเสวี

๑๓. บุคคลที่มีตระกูลสูงคบคนตระกูลต่ำ
ย่อมเป็นคนเลวกว่านั้น จงดูมโนหะ

^๑ โป. ชนาน.

ปสฺสตุตฺตมํ อธฺมชฺนุปเสวี
มิกาธิปํ สรวรเวกนิตฺตฺตุนํ”ติ.

เกิด มีตระกูลสูง เป็นใหญ่ในหมู่เนื้อ
คบสนับจึงจอกมีตระกูลต่ำ จึงต้อง
ตายด้วยลูกศร ด้วยประการฉะนี้”.

ตตฺถ อจฺจนฺตํ สุขเมรตฺตีติ น
จิรํ สุขํ ลภติ. กิริยสุสฺสานุสฺสานีติ
อโย เอวรูปา กิริยสุสฺสานุสฺสานีติ
ครหนฺโต อาห.

บรรดาเหล่านั้น คำว่า **ได้รับ**
ความสุขตลอดไป ความว่า ย่อมไม่ได้
ความสุขสิ้นกาลนาน. มารดาของมโนชะ
เมื่อจะติเตียนว่า มโนชะนี้เชื่อฟังถ้อยคำ
ของสนับจึงจอกเห็นปานนี้ จึงกล่าวว่า
กิริยสุสฺสานุสฺสานี.

ปาปสมฺปวงฺเคนาติ ปาเปสุ สมฺปวงฺเคน
ปาปสหาเยน. อจฺจนฺนุนฺนติ นิมุคฺคํ.
ปาปิโย จ นิคจฺจตฺตีติ ปาปกณฺจ
วินฺทติ.

คำว่า **ผู้ร่วมสมคบกับคนชั่ว** คือ ผู้เวียน
ไปในบาป ได้แก่ ผู้มีคนอื่นชั่วมหาภัย.
คำว่า **จม** ได้แก่ จมลงแล้ว. คำว่า
และย่อมประสบความชั่ว ความว่า และ
ย่อมพบความเลวทราม.

หิตานฺนติ อตฺถกามาณํ. อตฺถทสฺสินฺนติ
อนาคตํ อตฺถํ ปสฺสนฺตนาณํ. ปาปิโยติ
ปาปโตโร.

คำว่า **ผู้หวังประโยชน์เกื้อกูล** คือ ผู้ใคร่
ประโยชน์. คำว่า **แนะนำประโยชน์ให้**
ความว่า ผู้มองเห็นประโยชน์ที่ยังเป็น
อนาคตอยู่. คำว่า **เป็นคนชั่ว** ได้แก่
เป็นบาปกว่า.

ธธฺมชฺนุปเสวีติ ธธฺมชฺนํ อฺปเสวี.
อฺตุตฺตมฺนฺติ สวีรพฺเลน เขฏฺฐกํ.

คำว่า **คบคนตระกูลต่ำ** ได้แก่ คบกับคน
ที่ไม่ดี. คำว่า **มีตระกูลสูง** คือ เจริญด้วย
กำลังกาย.

ยาวรรณภาษิตก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๒๐

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปัจฉิมา อภิสัมพุทธคาถา อภาสิ.

พระศาสดาได้ตรัสอภิสัมพุทธคาถา^๑
เป็นครั้งสุดท้ายว่า

๑๔. “นิหียติ ปุริโส นินฺหเสวี
น จ หาเยถ กทาจิ ตุลฺลเสวี
เสฏฺฐมฺปกมณฺจ อุเทติ ชิปปิ
ตสฺมา อตฺตโน อุตฺตรํ ภาชณา”ติ.

๑๔. “บุรุษคบคนแล้ว ย่อมจะเลวตามไป
ด้วย คบคนดีย่อมไม่เสื่อมจาก
ความดีในกาลไหน ๆ เมื่อคบคน
ที่ดีกว่าตน ย่อมเข้าถึงสี่ลาทิคุณ
โดยเร็ว เพราะฉะนั้น ฟังคบคนดี
กว่าตนไว้เถิด”.

ตตฺถ นินฺหียตีติ ภิกฺขเว นินฺหเสวี
นาม มโนชสีโห วีย นินฺหียติ ปรีหายติ
วินาสํ ปาปฺณาติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ย่อมเลว**
ความว่า ภิกษุทั้งหลาย ขึ้นชื่อว่า คนผู้
คบคนเลว ย่อมเสื่อม คือเสื่อมรอบ ไปได้แก่
ถึงความพินาศ จมโนชราชสีห์ฉะนั้น.

ตูลฺลเสวีติ สีลาทีหิ อตฺตนา สทิสํ
เสวมาโน น หายติ, วุฑฺฒิเยว
ปนสฺส โหติ.

คำว่า **คบคนดี** ความว่า เมื่อคบกับคน
เหมือนตน ด้วยคุณมีศีลเป็นต้น ย่อม
ไม่เสื่อม, ไปได้แก่ ความเจริญเท่านั้น
จะมีแก่เขา.

เสฏฺฐมฺปกมณฺติ สีลาทีหิ อุตฺตริตฺรียะ
อุปคจฺจนฺโตเยว.

คำว่า **เข้าถึงคุณอันประเสริฐ** คือ เข้า
ถึงคุณอันยอดเยี่ยมด้วยคุณทั้งหลายมีศีล
เป็นต้นที่ได้ยว.

^๑ อภิสัมพุทธคาถา คือ คาถาที่พระพุทธเจ้าตรัส
หลังจากตรัสรู้แล้ว.

อุเทติ ขิปปนุติ สิมเมว สีลาทีหิ
 कुणेहि उतेति वृक्ष्णी उपकुण्डी.

คำว่า ให้เกิดโดยเร็ว คือ ย่อมก่อให้เกิด
 คุณทั้งหลายมีศีลเป็นต้น พลันทีเดียว คือ
 ย่อมเข้าถึงความเจริญ.

สตถา อิมं ธรรมเทศนํ อahrtiva
 สจุจानी ปกาเสตุวา ชาตกํ
 สโมธานสิ. สจุจปรีโยसानะ วิปกุข-
 เสวโก ภิกขุ โสตาปัตติผล
 ปติฏฐहि. ตทา สีคาโล เทวตโต
 อโหสิ, มโนโซ วิปกุขเสวโก, ภคินี
 อุปปลวณฺณา, ภริยา เขมา ภิกขุณี,
 มาตา ราหุลมาตา, ปิตา สีหราช
 ปน อหเมวาทิ.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระ-
 ธรรมเทศนานี้มาแล้ว จึงประกาศสัจจะ
 ทั้งหลายแล้วประชุมชาดก. ในเวลาจบ
 สัจจะ ภิกษุผู้สมคบกับฝักฝ่ายอื่นดำรง
 อยู่ในโสตาปัตติผล. สุนัขจึงจอกใน
 ครั้งนั้น ได้มาเป็นเทวดา, มโนชะเป็น
 ภิกษุผู้สมคบฝ่ายอื่น, น้องสาวเป็นนาง
 อุบลวรรณา, ภรรยาเป็นนางเขมาภิกษุณี,
 มารดาได้เป็นมารดาราहुล, ส่วน
 พญาราชสีห์ผู้บิดาได้เป็นเรวตภาคคแล.

มโนชชาดกาวณฺณนา ทูติยา.

พรรณนามโนชชาดก ที่ ๒ จบ.

๓. สุตนชาตก (๓๕๘)

๑๕. “ราชา เต ภตุตํ ปาหสิ
    สุจี มंसูปเสจนํ
    มฆเทวสุมี อธิวตุเถ
    เอहि นิกุขมม ภูณชสุ.
๑๖. เอहि มาณว โอรุหิ^๑
    ภิกุขมาทาย สุปิตํ
    ตุวญจ มาณว ภกุไซสิ
    อุโก ภกุขา ภวิสสถ.
๑๗. อปปเคน ตูวํ ยกุข
    ตุลลमतตํ ชหิสฺสสิ
    ภิกุขนฺเต นาหริสฺสนฺติ
    ชนา มรณสงฺกิโน.
๑๘. ลทุช่าย ยกุข ตว นิจฺจภิกุขํ
    สุจี ปณีตํ รสสาธูปเต
    ภิกุขญจ เต อหริโย นโร อิต
    สุทุลลโก โหหิติ ขาทิตเต มยิ.

๓. สุตนชาตก (๓๕๘)

๑๕. “พระราชาส่งภัตตร ระคนด้วยเนื้อ
    สะอาดมาให้ท่าน ข้าแต่มฆเทพ
    ผู้สิงสถิตอยู่ ณ ต้นไทร ขอบท่าน
    จงออกมาบริโภคเถิด.
๑๖. พ่อมาณพ ท่านจงนำภิกษาพร้อม
    กับสุปะเข้ามาเถิด ท่านก็กิน
    อาหาร (เหมือนกัน) พ่อมาณพ
    เราทั้งสองจักกินด้วยกัน.
๑๗. ดูกรยักษ์ ท่านจะละประโยชน์
    อย่างใหญ่ ด้วยเหตุเพียงเล็กน้อย
    หรือ ชนทั้งหลายผู้ระแวงต่อ
    ความตาย ก็จักไม่นำภิกษามา
    ให้ท่านอีก.
๑๘. ดูกรยักษ์ ท่านได้ภิกษานี้แล้ว
    ภิกษาประจำของท่าน อันสะอาด
    ประณีต มีรสดี แต่เมื่อท่านเคี้ยว
    กินเราเสียแล้ว คนอื่นที่เขาจะนำ
    อาหารมาให้ท่านหาได้ยากนัก ใน
    โลกนี้.

^๑ สี. ม. โอเรน.

๑๙. มเมว... สุติน^๑ อตุโถ
 ยถา ภาสสิ มาณว
 มยา ตูมิ สมนุญญาโต
 โสตุถิ ปสฺสาหิ มาตรํ.

๒๐. ขกุคํ ฉตฺตณฺจ ปาติณฺจ
 กจฺเจวาทาย มาณว
 โสตุถิ ปสฺสตุ เต มาตา
 ตวณฺจ ปสฺสาหิ มาตรํ.

๒๑. เอวํ ยกุข สุขี โหหิ
 สห สพฺเพหิ ฉาติภิ
 ธนณฺจ เม อธิคตํ
 รณฺโฆ จ วจนํ กตนฺ”ติ.
 สุตินชาดกํ ตติยํ.

๑๙. ดูกรพ่อสุตินมาณพ เนื้อความที่
 ท่านพูดเป็นประโยชน์แก่เรา เรา
 อนุญาตให้ท่านไปเยี่ยมมารดา โดย
 ปลอดภัยเกิด.

๒๐. พ่อมาณพ พ่อจงถือเอาพระขรรค์
 ร่มและถาดไปเกิด ขอมารดาจง
 พบท่านโดยความสวัสดิ์ และขอให้
 ท่านจงพบมารดา.

๒๑. ดูกรยักษ์ ขอท่านจงมีความสุข
 พร้อมด้วยญาติทั้งหมดเกิด ทรัพย์
 เราก็ได้แล้ว และทั้งเราก็ได้ทำ
 ตามพระราชดำรัสแล้ว”.

สุตินชาดก ที่ ๓.

^๑ น. สุตโน.

๓. สุตตชาตกาวณณนา^๑ (๓๕๘)

ราชา เต ภตฺตุนฺติ อิหํ สตุฏฺฐา
 เขตวเน วิหรนฺโต มาตุโปสภกิกุขุ
 อารพฺภ กเถสิ. วตุฏฺฐํ สามชาตเก
 อาวีภวิสฺสติ. อิธ ปน.

อดีตเต พาราณสียํ พุรหมทตฺเต
 รชฺชํ กาเรนฺเต โพรสิสฺตุโต ทุกฺคต-
 กหปติกฺุเล นิพฺพตฺติ. “สุตฺโน”ติสฺส
 นามํ อกฺสู. โส วยปฺปตฺโต ภติ
 กตฺวา มาตาปิตโร โปเสตฺวา ปิตริ
 กาลกเต มาตโร โปเสติ. ตสฺมี ปน
 กाले พาราณสีราชา มิคจิตฺตโก
 อโหสิ.

โส เอกทิวสํ มหฺนฺเตน ปรีวารเณ
 โยชนทฺวิโยชนมตฺตํ อรณฺณํ ปวิสฺตฺวา
 “ยสฺส จิตฺตฺจฺาเนน มิโค ปลายติ,
 โส อิมํ นาม ชินฺโน”ติ^๒. สพฺเพสํ
 อาโรจาเปสิ. อมจฺจา รณฺโณ

๓. พรรณนาสุตตชาดก (๓๕๘)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
 พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภภิกษุ
 ผู้เลี้ยงมารดารูปหนึ่ง ตรัสพระธรรม-
 เทศานี้ว่า พระราชาส่งภักตรมาให้ท่าน
 ดังนี้เป็นต้น. เรื่องจักมีแจ้งในสามชาดก.
 แต่ในชาดกนี้มีเรื่องดังต่อไปนี้.

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
 ครองราชสมบัติในพระนครพาราณสี
 พระโพรสิสฺตฺวํบังเกิดในตระกูลคหบดีตัก-
 ยาก. พวกญาติชานานนามให้ว่า “สุตนะ”.
 เขาเจริญวัยแล้วทำการรับจ้างเลี้ยงมารดา
 บิดา เมื่อบิดาตายไปก็เลี้ยงมารดา. ก็
 ในกาลนั้น พระเจ้าพาราณสีทรงมี
 พระทัยฝักใฝ่ในการล่าเนื้อ.

วันหนึ่ง พระองค์พร้อมกับบริวารเป็น
 อันมากเสด็จเข้าป่าไปประมาณโยชน์หนึ่ง
 หรือสองโยชน์รับสั่งแก่เสนามาตย์ทั้งปวง
 ว่า “เนื้อนี้ไปทางที่ผู้ใดยืนอยู่. ผู้นั้น
 ต้องถูกปรับสินไหมชื้อนี้”. พวกอำมาตย์

^๑ ฉ. สุตตชาตกาวณณนา.

^๒ ฉ. ม. จิตฺติ.

ธุมคคภูฏาเน โภฏจกั ฉาเทตวา อทิสฺ

จึงได้ปกปิดที่ซ่อนบั้ง ในหนทางประจำ
ถวายแก่พระราชา.

มนุสฺเสหิ มิคานัน วสนภูฏานานิ
ปริวาเรตฺวา ฆณฑททฺตฺเชหิ^๑ อุฏฺฐาปิเตสฺ
มิเคสุ เอโก เอณิเมโค รณฺเณ
จิตฺฐจฺจัน ปฎิปชฺชิตฺติ. ราชา “ตํ
วิชฺฐมิตฺสฺสามิ”ติ สรํ ฆิปิ. อุคฺคหิตมาโย
ปน มิโค สรํ มหาผาสฺสกาภิมุขํ
อากจฺจนฺตํ ฅตฺวา ปริวตฺเตตฺวา สเรน
วิทฺุโร วีย หุตฺวา ปติ. ราชา “มิโค
เม วิทฺุโร”ติ กฺทหนฺตฺถาย ฐาวิ. มิโค
อุฏฺฐาย วาตเวเคน ปลายิ. อมจฺจาทโย
ราชานัน อวหสิสฺสุ. โส มิคํ
อนุพนฺธิตฺวา กิลมิตกาเล ฆคฺเคน
ทฺุวิธา ฉินฺหิตฺวา เอกสฺสมิ ทณฺฑทเก
ลคฺเคตฺวา กาชํ วหนฺโต วีย
อากจฺจนฺโต “โภกั วิสฺฐมิตฺสฺสามิ”ติ
มคฺคสมิเป จิตํ วภูฏรฺกฺขํ อปคณฺตฺวา
นิปชฺชิตฺวา นิทฺุทํ โอบกฺกมิ.

บรรดาฝูงเนื้อที่พวกมนุษย์พากันแวดล้อม
ที่อยู่อาศัยของพวกเขา เนื้อไข้ที่ซ่อนไว้ไม่ให้
ให้แตกตื่น เนื้อส่วนตัวหนึ่งจึงตรงไปยังที่
พระราชาประทับยืนอยู่. พระราชาทรง
ยิงลูกศรไปด้วยหมายพระทัยว่า “จัก
ฆ่ามัน”. แต่เนื้อเรียนกลมายามาแล้ว รู้ว่า
ลูกศรมาตรงสี่ข้าง จึงแกลังกลิ้งล้มลงไป
เหมือนถูกยิงด้วยลูกศร. พระราชาทรง
วิ่งไปเพื่อจะจับด้วยดำริว่า “เนื้อถูกเรา
ยิง”. เนื้อลุกขึ้นวิ่งไปโดยเร็วราวกะลมพัด.
พวกอำมาตย์เป็นต้น ต่างพากันหัวเราะ-
เยาะพระราชา. ท้าวเธอในเวลาไล่ตาม
เนื้อไป เหนื่อย แล้วเอาพระขรรค์ฟัน
เนื้อออกเป็นสองท่อน คล่องที่ท่อนไม้
ท่อนหนึ่ง เหมือนคนหาบตะกร้า ดำริว่า
“จักพักผ่อนสักหน่อย” จึงหลีกไปยัง
ต้นไทรซึ่งตั้งอยู่ใกล้หนทาง ทรงบรรทม
หลับไป.

ตสฺสมิ ปน วภูฏรฺกฺখে นิพฺพุตโต
มฆเทโว นาม ยกฺโข ตตฺถ ปวิฏฺฐเจ

ก็ที่ต้นไทรนั้น ยักษ์ชื่อมฆเทพ
บังเกิดขึ้นแล้ว ได้ (สิทธิ์) เพื่อกินมนุษย์

๑ น. ม. อุณนาเทนเตหิ.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๒๓๔๕๖๗๘๙๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

เวสสุวรรณสูส สนติกา ขาทิตู ลภิ.

ที่เข้าไปใต้ต้นไม้ ไทร นั้น จากสำนักของ
ท้าวเวสสุวรรณ.

โส ราชาน อฏฺจาย คัจฉนตํ “ติฏฺจตุ
ติฏฺจตุ ภกฺโขสิ เม”ติ หตฺถे คณฺหิ.
ตุวํ โภ นาโมสฺสิติ. อหํ อธิ
นิพฺพุตตฺยฺโข อิมํ ฌานํ ปวิฏฺเฐ
ขาทิตู ลภามิสฺสิติ. ราชาน สติ
อุปฏฺฐเปตฺวา “กิ อชฺชเว ขาทิสฺสสิ
อุทฺทาหุ นิพฺพุทฺ ขาทิสฺสสฺส”ติ ปุจฺฉิ.
ลภนฺโต นิพฺพุทฺ ขาทิสฺสามิสฺสิติ.

ยักษ์นั้นจับพระราชานั่งกำลังลุกขึ้นไป
ที่พระหัตถ์ (พลาญพุด) ว่า “หยุดก่อน
หยุดก่อน ท่านเป็นอาหารของเรา”.
ท้าวเธอถามว่า ท่านชื่อไร. ยักษ์ตอบว่า
เราเป็นยักษ์ซึ่งบังเกิดในที่นี้ได้ (สิทธิ์)
กินคนที่เข้ามายังที่นี่. พระราชานั่งสติ
แล้วถามว่า “ท่านจักกินวันนี้เท่านี้หรือ
หรือว่าจักกินประจำเล่า”. ยักษ์ตอบว่า
เมื่อได้ก็จักกินประจำ.

ราชาน “อชฺช อิมํ มิคํ ขาทิตฺวา มํ
วิสุสฺสชฺเชหิ, อหํ เต เสว ปฏฺจาย
เอกาย ภตฺตปาติยา สทฺธิ เอกํ มนุสฺสํ
เปสิสฺสามิสฺสิติ. เตนหิ อปฺปมตฺโต โหหิ,
อเปสิตฺทิวเส ตเมว ขาทิสฺสามิสฺสิติ. อหํ
พาราณสีราชาน, มยฺหํ อวิชฺชมานกนฺนาม
นตฺถิตฺติ.

พระราชานั่งตรัสว่า “วันนี้ ท่านจงกินเนื้อนี้
แล้วปล่อยเราไปก่อน, จำเดิมแต่วันพรุ่งนี้
ไป เราจักส่งมนุษย์มาคนหนึ่ง พร้อมกับ
ถาดภัตตราดหนึ่งมาให้ท่านทุกวัน”. ยักษ์
กล่าวว่า ถ้าอย่างนั้น ท่านจงไม่ประมาท
เถิด, เราจักกินท่านในวันที่ท่านไม่ส่งไป.
พระราชานั่งตรัสว่า เราเป็นพระเจ้า
พาราณสี, ขึ้นชื่อว่าสิ่งที่ไม่มีของเราหา
มีไม่.

ยฺโข ปฏฺฐิณฺณํ คเหตุวา ตํ วิสุสฺสชฺเชสิ.
โส นครํ ปวิสิตฺวา ตมตฺถํ เอกสฺส

ยักษ์รับปฏิญญาแล้วปล่อยพระราชานั่ง
ไป. ท้าวเธอเสด็จเข้าไปยังพระนคร

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อดุดจรกสสุ อมจจสสุ กเถตวา "อิทานิ
กี กาดพพนุ"ติ ปุจฉิ.

ทิวสปริจเฉโท กโต เทวาทิ. น
กโตติ.

อยุตตุ โว กตัม, เอว สนุเตปิ มา
จินตยิตถ, พหุ พนุทธนาคารesu
มนุสฺสาติ. เตเนหิ ตวฺ เอตํ กมมํ
กร, มยหํ ชีวิทํ เทหิติ.

อมจฺใจ "สาธู"ติ สมฺปฏิจฉิตฺวา
เทวสิกํ พนุทธนาคารโต มนุสฺสํ
นีหริตฺวา ภตฺตปาตี คาหาเปตฺวา
กิญฺจि อชานาเปตฺวาว ยกุขสฺส เปเสสิ.

ยกุโข ภตฺตํ ภูณฺชิตฺวา มนุสฺสํ ชาทติ.
อปรภาเค พนุทธนาคารานิ นิมฺมนุสฺसानิ
ชาตานิ. ราชา ภตฺตหารกํ อลภนฺโต
มรณภเยน กมฺปิ.

อถ นํ อมจฺใจ อสฺสาเสตฺวา "เทว
ชีวิทาสาโต ธนาสาว พลวตฺรา,

บอกเนื้อความนั้นแก่อำมาตย์ผู้สำเร็จ
ราชการคนหนึ่ง ตรัสถามว่า "บัดนี้
จะกระทำอย่างไรกันดี".

อำมาตย์ทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพ พระองค์
ทรงทำการกำหนดวันไว้หรือ. พระราชา
ตรัสว่า เราไม่ได้ทำไว้.

อำมาตย์ทูลว่า พระองค์กระทำการไม่
สมควร, แม้เมื่อเป็นเช่นนี้พระองค์ก็อย่า
ได้ครุ่นคิดไปเลย, พวกมนุษย์ในเรื่องจำ
มีอยู่เป็นจำนวนมาก. พระราชาตรัสว่า
ถ้าเช่นนั้น ท่านจงกระทำการนั้น,
ท่านจงให้ชีวิตแก่เราเถิด.

อำมาตย์รับว่า "ดีพระเจ้าข้า" แล้ว
นำมนุษย์ออกจากเรือนจำวันละคนทุกวัน
ให้ถือถาดภัตร ไม่ให้รู้อะไร ๆ เลย ส่งไป
ให้ยักษ์.

ยักษ์บริโภคมภัตรแล้วกินมนุษย์. ในกาล
ต่อมา เรือนจำเกิดว่างมนุษย์. พระราชา
เมื่อไม่ได้คนนำภัตรไปให้ ก็หวั่นไหว
ต่อภัยคือความตาย.

ครั้งนั้น อำมาตย์ปลอบโยนพระราชา
นั้นว่า "ข้าแต่สมมติเทพ ความปรารถนา

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

หตฺถิกุขนฺเช สหสฺสภณฺฑิกํ จเปตฺวา
โก อิมํ ฐนํ คเหตฺวา ยกุขสฺส
ภตฺตํ อาทาย คมิสฺสตี’ติ
ภริญฺจาราเปสฺสามา’ติ วตฺวา ตถา
กาเรสิ.

อถ ตํ สุตฺวา โภธิสฺสโต จินฺตฺสิ
“อหํ ภตฺติยา มาสกทฺตุมมาสกํ สํหริตฺวา
กิจฺเจณ มาตโร โปเสสิ, อิมํ ฐนํ คเหตฺวา
มาตฺตฺยา ทตฺวา ยกุขสฺส สนฺตฺติกํ คมิสฺสามิ,
สเจ ยกุขํ ทเมตฺตํ สกฺขิสฺสามิ, อิจฺเจตฺตํ
กฺกุสลํ, โน เจ สกฺขิสฺสามิ, มาตา
เม สุขํ ชีวิสฺสตี’ติ.

โส สนฺนิฏฺฐาณํ กตฺวา เอตมตฺตํ มาตฺตํ
อาโรเจตฺวา “อลํ ตาต น มมตฺตํ
ฐเนนา”ติ เทว วาเร ปฏิกุขิปีโต
ตติยวาเร ตํ อนาปุจฺฉว “อาหฺรต
โก สหสฺสํ, อหํ ภตฺตํ หริสฺสามิ”ติ
สหสฺสํ คเหตฺวา มาตฺตฺยา ทตฺวา “อมฺม
มา จินฺตฺติ, อหํ ยกุขํ ทเมตฺวา
มหาชนสฺส โสตฺถิ กตฺวา อชฺชเว
ตว อสฺสุนา กิลินฺนมุขํ หสาเปนฺโตว
อาคมิสฺสามิ”ติ มาตโร วนฺทิตฺวา
อสฺสาเสตฺวา ราชปุริเสหิ สทฺธิ รมฺโย

ทรัพย์ ย่อมมีมากกว่าความปรารถนา
ชีวิต, ขอพระองค์วางห่อทรัพย์พื่นหนึ่ง
ไว้บนคอช้าง แล้วให้ตีกลองประกาศว่า
ใครจะรับทรัพย์นี้แล้ว ถือเอาภัตฺรไปให้
แก่ยักษ์” ดังนี้ แล้วให้กระทำอย่างนั้น.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ฟังคำนั้นแล้วคิดว่า
“เรารวบรวมทรัพย์ได้มาสกหนึ่ง ก็มาสก
ด้วยการรับจ้าง เลี้ยงดูมารดาได้โดยยาก,
เราจักถือเอาทรัพย์นี้ไปให้แก่มารดาแล้ว
ไปสู่สำนักของยักษ์, ถ้าเราจักอาจทราบ
ยักษ์ได้ก็เป็นการดี, ถ้าเราไม่อาจ, มารดา
ของเราก็จักเป็นอยู่สบาย”.

เขาทำการตัดสินใจแล้วบอกเนื้อความนั้น
แก่มารดา ถูกมารดาห้ามถึงสองครั้งว่า
“อย่าเลยพ่อ เราไม่ต้องการทรัพย์” ใน
วาระที่สาม ไม่ได้บอกมารดาเลย กล่าวว่
“ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ท่านจงนำเอา
ทรัพย์พื่นหนึ่งมาเถิด, เราจักนำภัตฺรไป”
ดังนี้แล้วรับเอาทรัพย์พื่นหนึ่งไปให้มารดา
ปลอมโยนว่า “อย่าได้คิดไปเลยแม่, ลูก
จักไปทรมานยักษ์ทำความสวัสดิ์ให้แก่
มหาชน แล้วจะมาเช็ดน้ำตาให้แม่ใน
วันนี้ทีเดียว” แล้วไหว้มารดาให้มารดา

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สนฺติกั กฺนฺตฺวา วนฺทิตฺวา อฏฺฐาสิ.

เบาใจแล้ว ไปเฝ้าพระราชากับพวก
ราชบุรุษถวายบังคมแล้วยืนอยู่.

ตโต รณฺณา “ตาด ตฺวํ ภตฺตํ
หริสฺสสี”ติ วุฑฺเต “อาม เทวา”ติ
อาห.

ลำดับนั้น เมื่อพระราชตรัสว่า
“เจ้าจกนำเอาภัตไปหรือพ่อ” พระ-
โฑธิสฺตฺวํจึงกราบทูลว่า “อย่างนั้น
พระเจ้าข้า”.

กึ เต ลหฺรฺหุํ วัฏฺฐิตฺติ. ตุมฺหากํ
สุวณฺณปาทุกา เทวาติ. กึการณาติ.

พระราชตรัสถามว่า เธอควรได้อะไร
บ้าง. นายสุตตะทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพ
ข้าพระองค์สมควรได้ฉลองพระบาททอง
ของพระองค์. พระราชตรัสถามว่า
เพราะเหตุอะไรเล่า.

เทว โส ยกุโข อตฺตโน รุกฺขมฺล
ภูมียํ จิตฺเก ขาทิตฺถุํ ลภติ, อหํ เอตฺส
สนฺตฺกาย ภูมียา อจฺตฺวา ปาทุกาสุ
รฺสฺสามิติ. อณฺณํ กึ ลหฺรฺหุํ วัฏฺฐิตฺติ.
ตุมฺหากํ ฉตฺตํ เทวาติ. อิหํ
กิมตฺถายาติ.

นายสุตตะกราบทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพ
ยักษ์นั้นได้กินแต่ผู้ที่ยืนอยู่บนภาคพื้นได้
โคนไม้ของตน, ข้าพระองค์จะไม่ยืนอยู่
บนภาคพื้นของมัน (แต่) จักยืนอยู่บน
ฉลองพระบาททอง. พระราชตรัสถาม
ว่า ควรจะได้อะไรอื่นอีก. สุตตะกราบทูล
ว่า ควรได้ฉัตรของพระองค์ พระเจ้าข้า.
พระราชตรัสถามว่า ฉัตรนี้เพื่ออะไรกัน.

เทว อยํ ยกุโข อตฺตโน รุกฺขจฺฉายาย
จิตฺเต ขาทิตฺถุํ ลภติ, อหํ ตฺส
รุกฺขจฺฉายาย อจฺตฺวา ฉตฺตจฺฉายาย

พระโฑธิสฺตฺวํทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพ
ยักษ์นี้ยอมได้เพื่อจะกินผู้ที่ยืนอยู่ภายใน
ร่มเงาต้นไม้ของตน, ข้าพระพุทธเจ้าไม่

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๒๑

จสฺสามีติ. อณฺเณ กิ ลทฺฐํ วมฺภูตฺตีติ.
 ตุมฺหากํ ขคฺคํ เทวาทิ. อิมินา โก
 อตุโกติ. เทว อมนุสฺสาปิ อาวุทธตฺถานํ
 ภายนฺติเยวาทิ. อณฺเณ กิ ลทฺฐํ วมฺภูตฺตีติ.
 ตุมฺหากํ สฺวณฺณปาตี ปฺปุเรตฺวา ตุมฺหากํ
 โภชนภตฺตํ เทถ เทวาทิ.

ยืนอยู่ได้ร่วมเงาต้นไม้ของยักษ์นั้น จักยืน
 อยู่ได้ร่วมเงาฉัตร. พระราชาตรัสถามว่า
 ควรจะได้อะไรอย่างอื่นอีก. นายสุตนะ
 ทูลว่า ควรจะได้พระขรรค์ของพระองค์
 พระเจ้าข้า. พระราชาตรัสว่า จะมี
 ประโยชน์อะไรด้วยพระขรรค์นี้เล่า. นาย
 สุตนะทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพ แม้พวก
 อมนุษย์ก็ยังกลัวต่อผู้มีศีศัสตราในมือ. พระ
 ราชาตรัสถามว่า ควรได้อะไรอย่างอื่น
 อีก. นายสุตนะทูลว่า ขอพระองค์จงบรรจु
 ถาดทองของพระองค์ให้เต็ม แล้วให้ภัต
 เครื่องเสวยของพระองค์เกิด พระเจ้าข้า.

กึการณา ตาตาทิ. เทว มาทิสฺสส
 นาม ปณฺชิตปฺริสฺสส มตฺติกปาติยา
 ลุขโภชนํ หริตฺตํ อนนฺจจฺฉวิกนฺติ.
 “สาธฺ ตาตา”ติ ราชสา สพฺพํ
 ทาเปตฺวา ตสฺส เวยฺยาวจฺจกร
 ปฏฺฐิปาเทสิ.

พระราชาตรัสถามว่า เพราะเหตุไรเล่า
 พ่อ. นายสุตนะกราบทูลว่า ข้าแต่
 สมมติเทพ การที่จะนำโภชนะเสิร์ฟหมอง
 ไปด้วยถาดดิน ไม่ควรแก่บุรุษผู้เป็น
 บัณฑิตเช่นกับข้าพระองค์. พระราชา
 รับว่า “ดีแล้ว พ่อ” แล้วทรงให้พระ
 ราชทานสิ่งของทั้งหมด จัดแจงไวยาวัจฉกร
 ให้เขา.

โพธิสฺสตโต “มหาราช มา
 ภายิตฺถ, อชฺชานํ ยกฺขํ ทเมตฺวา
 ตุมฺหากํ โสตฺถึ กตฺวา อาคมิสฺสามี”ติ

พระโพธิสัตว์ทูลว่า “อย่างกลัวเลย
 มหาราชะ, วันนี้ ข้าพระองค์จักทรมาน
 ยักษ์ ทำความสวัสดีให้พระองค์แล้วจักมา”

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ราชานัน วนทิตฺวา อุปฺกรณานิ
 คาหาเปตฺวา ตตฺถ คุนฺตฺวา รุกฺขสฺส
 อวิทุเร มนุสฺเส จเปตฺวา สุวณฺณ-
 ปาทุกา อารูหิตฺวา ขคฺคํ สนฺนฺยหิตฺวา
 เสตฺตจฺจตฺตํ มตฺตเก กตฺวา กามจฺน-
 ปาติยา ภาตฺตํ คเหตฺวา ยุกฺขสฺส
 สนฺติกํ ปายาสี. ยุกฺโข มคฺคํ
 โอลิเกนฺโต ตํ ทิสฺวา “อโย ปุริโส
 น อญฺเษฺสุ ทิวเสสฺสุ อาคมณฺนิยาเมน
 เอติ, กิ นฺ โข การณฺนุ”ติ จินฺเตสิ.

โพธิสฺสโตปิ รุกฺขสมิปี คุนฺตฺวา
 อสิตฺตฺนฺแทน ภาตฺตปาตี อนฺโตฉายาย
 กริตฺวา ฉายนฺเต จิตฺวา ปจฺมํ คาถมาห

๑๕. “ราชา เต ภาตฺตํ ปาหสิ
 สฺวจฺจํ มํสุปเสจฺจํ
 มฆเทวสฺมี อธิวตฺเต
 เอहि นิรุกฺขมม ภูณฺชฺสุ”ติ.

ตตฺถ ปาหสิติ ปหิณฺนิ. มฆเทวสฺมี
 อธิวตฺเตติ “มฆเทโว”ติ วฏฺฐรูกฺโข
 วุจฺจติ, “ตสฺมี อธิวตฺเต”ติ เทวตํ
 อาลปติ.

แล้วถวายบังคมพระราชา ให้ถือเครื่อง
 อุปกรณ์ไป ณ ที่นั้น พักพวกมนุษย์ไว้
 ณ ที่ไม่ไกลต้นไม้ สวมฉลองพระบาท-
 ทอง เหน็บพระขรรค์ กั้นเสวตฉัตรบน
 กระหม่อม ถือภัตต์ไปด้วยถาดทอง
 จำเริญไปสู่สำนักของยักษ์. ยักษ์มอง
 หนทางอยู่เห็นพระโพธิสัตว์นั้นแล้ว คิด
 ว่า “บุรุษนี้มาโดยท่าทางการมาไม่
 เหมือนในวันก่อน ๆ, เหตุอะไรกันหนอ”.

ฝ่ายพระโพธิสัตว์เดินไปใกล้ต้นไม้กระทำ
 ถาดภัตต์ไว้ภายในร่มไม้ ด้วยปลายดาบ
 ยืนอยู่ที่สูงสุดเงา กล่าวคาถาที่ ๑ ว่า

๑๕. “พระราชาส่งภัตฺต ระคนด้วยเนื้อ
 สะอาดมาให้ท่าน ข้าแต่มฆเทพ
 ผู้สิงสถิตอยู่ ณ ต้นไทร ขอท่าน
 จงออกมาบริโภคนะเถิด”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ส่งไป
 คือ ส่งไปแล้ว. คำว่า ข้าแต่มฆเทพ
 ผู้สิงสถิตอยู่ ความว่า ต้นไทร เรียกว่า
 “มฆเทพ”, พระโพธิสัตว์ร้องเรียกเทวดา
 ด้วยคำว่า “สิงอยู่แล้วที่ต้นไทรนั้น”.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๒๕-๑๒๖-๑๒๗-๑๒๘-๑๒๙-๑๓๐-๑๓๑-๑๓๒-๑๓๓-๑๓๔-๑๓๕-๑๓๖-๑๓๗-๑๓๘-๑๓๙-๑๔๐-๑๔๑-๑๔๒-๑๔๓-๑๔๔-๑๔๕-๑๔๖-๑๔๗-๑๔๘-๑๔๙-๑๕๐-๑๕๑-๑๕๒-๑๕๓-๑๕๔-๑๕๕-๑๕๖-๑๕๗-๑๕๘-๑๕๙-๑๖๐-๑๖๑-๑๖๒-๑๖๓-๑๖๔-๑๖๕-๑๖๖-๑๖๗-๑๖๘-๑๖๙-๑๗๐-๑๗๑-๑๗๒-๑๗๓-๑๗๔-๑๗๕-๑๗๖-๑๗๗-๑๗๘-๑๗๙-๑๘๐-๑๘๑-๑๘๒-๑๘๓-๑๘๔-๑๘๕-๑๘๖-๑๘๗-๑๘๘-๑๘๙-๑๙๐-๑๙๑-๑๙๒-๑๙๓-๑๙๔-๑๙๕-๑๙๖-๑๙๗-๑๙๘-๑๙๙-๒๐๐

ตํ สุตฺวา ยฺกฺโข “อิมํ ปุริสํ
 วญฺเจตฺวา อนฺโตจายาย ปวิฏฺจํ
 ขาทิสฺสามิ”ติ จินฺเตตฺวา ทฺติยํ
 คาถมาห

๑๖. “เอหิ มาถว โอรโรหิ
 ภิกฺขมาทาย สฺวปีตํ
 ตวญฺจ มาถว ภกฺโขสิ^๑
 อุกฺโก ภกฺขา ภวิสฺสตา”ติ.

ตตฺถ ภิกฺขนฺตุติ มม นิปทฺธภิกฺขํ.
 สฺวปีตนฺตุติ สฺวสฺมปฺนฺนํ.

ตโต โพรสิสฺสโต เทว คาถา
 อภาสิ

๑๗. “อปปฺเกน ตฺวํ ยฺกฺข
 กุลฺลมตฺถํ ขหิสฺสสิ
 ภิกฺขนฺเต นาทริสฺสนฺตุติ
 ชนา มรณฺสงฺกิโน”.

ยักษพึงค่านั้นแล้ว คิดว่า “เรา
 จักลงบุรุษนี้ให้เข้าภายในร่มเงาแล้ว จัก
 กินเสีย” จึงกล่าวคาถาที่ ๒ ว่า

๑๖. “พ่อมาถพ ท่านจงนำภิกษาพร้อม
 กับสฺวปะเข้ามาเถิด ท่านก็กิน
 อาหาร (เหมือนกัน) พ่อมาถพเรา
 ทั้งสองจักกินด้วยกัน”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ภิกษา
 ได้แก่ ภิกษาประจำของเรา. คำว่า
 พร้อมกับสฺวปะ คือ ถึงพร้อมด้วยแคง.

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์ได้กล่าว
 ๒ คาถาว่า

๑๗. “ดูกรยักษ ท่านจะละประโยชน์
 อย่างไม่รู้ ด้วยเหตุเพียงเล็กน้อย
 หรือ ชนทั้งหลายผู้ระวางต่อ
 ความตาย ก็จักไม่นำภิกษามา
 ให้ท่านอีก”.

^๑ ฉ. ภิกฺขา จ.

๑๘. “ลทฺธายํ ยกฺข^๑ ติวํ นิจฺจภิกฺขํ
สุจฺจี ปณฺธิตํ รัสสาธูปตํ^๒
ภิกฺขุขณฺจ เต อ่าหริโย นโร อิศ
สุทฺถุลโล โหหิติ ขาทิเต^๓ มยฺ”ติ.

ตตถ ฤๅลุมตฺถนฺติ อปฺปเกน
การณฺน มหนฺตํ อตฺถํ ขหิสฺสสฺสิติ
ทสฺเสติ. นาทริสฺสนฺตฺติ อิตฺ ปฏฺจาย
มรณฺสงฺกิโน หุตฺวา น อ่าหริสฺสนฺติ,
อถ ตวํ มิลาตสาโข วิย รุกฺโข
นิร่าหาโร ทพฺพล โภวิสฺสสฺสิติ.

ลทฺธายนฺติ ลทฺธํ อยํ ลทฺธาคมนํ. อิทํ
วุตฺตํ โหติ สมฺม ยกฺข ยมฺหํ อชฺช
อ่าหริ, อิทํ ติวํ ภิกฺขํ สุจฺจี ปณฺธิตํ
อตุตฺตมรเสน อูเปตํ ลทฺธาคมนํ เทวสิกฺ
เต อากจฺฉิสฺสติ. อ่าหริโยติ อ่าหรณโก.
อิทํ วุตฺตํ โหติ สเจ ตวํ อิทํ ภิกฺขํ

๑๘. “ดูกรยักษ์ ท่านได้ภิกษาแล้ว
ภิกษาประจำของท่าน สะอาด
ประณีต มีรสดี แต่เมื่อท่านกิน
เราเสียแล้ว คนอื่นที่เขานำ
อาหารมาให้ท่านหาได้ยากนัก ใน
โลกนี้”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ประ-
โยชน้อย่างใหญ่ พระโพธิสัตว์แสดงว่า
ท่านจักละประโยชนใหญ่ด้วยเหตุเพียง
เล็กน้อย. คำว่า จักไม่นำมา ความว่า
จำเดิมแต่นี้ไป ชนทั้งหลายที่กลัวตาย
ก็จักไม่นำมาให้, เมื่อเป็นเช่นนั้น ท่าน
ก็จะอดอาหาร ไม่มีกำลัง เหมือนต้นไม้
กิ่งแห้งตายไป ฉะนั้น.

คำว่า ลทฺธาย คือ สิ่งที่ได้มานี้เราได้แล้ว.
เมื่ออธิบายว่า ดูก่อนยักษ์ผู้สหาย เรานำ
เอาภิกษาใดมาในวันนี้, ภิกษาของท่านนี้
สะอาด ประณีต ประกอบด้วยรสอุดม
ที่ได้มา จักมาถึงท่านทุกวัน. คำว่า
นำมา คือ ผู้นำอาหารมาให้. มีคำอธิบาย

๑ น. ม. ลทฺธาย ยกฺขา.
๒ น. ม. รัสสา อูเปตํ.
๓ น. ม. ภกฺขิตฺเต.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๓-๒๑

คเหตุวา อากตัม มํ ภกฺขิสฺสสฺสึ, อเถวํ
มยิ ภกฺขิตฺเต ภิกฺขุญฺจ เต ออาหารณโก
อญฺเอย นโร อิทฺถ สุกฺกุลโล ภวิสฺสตี.

ก็การณา ? มาทีโส พาราณสียํ
อญฺเอย ปณฺฑิตมนุสฺโส นตฺถิ, มยิ
ปนฺน ขาทิตฺเต “สุตฺตโน นาม ยุกฺเขน
ขาทิตฺเต, อญฺเอยสฺส กสฺสจฺจ โส
ลชฺชิสฺสตี”ติ ภตฺตอาหารณกํ น ลภิสฺสสฺสึ
อถ เต อิตฺเต ปญฺญาเย โภชนํ ทูลลภํ
ภวิสฺสตี, อมฺหากํปิ ราชาณํ คณฺหิตุํ
น ลภิสฺสสฺสึ.

กสฺมา ? รุกฺขโต พหิ จาเนน. สเจ
ปนฺนํ ภตฺตํ ภุญฺชิตฺวา มํ ปหิณฺนีสฺสสฺสึ,
อหํ เต รญฺเอย กเถตฺวา นิพฺพุทฺถภตฺตํ
เปเสสฺสสามิ, อตฺตทานํปิ เต ขาทิตุํ น
ทสฺสสามิ, อหํ หิ ตว สนฺนตฺเท จาเน
น จสฺสสามิ ปาทุกาสฺสุ จสฺสสามิ,
รุกฺขจฺจนายายปิ เต น จสฺสสามิ,
อตฺตโน ฉตฺตจฺจนายายเมว จสฺสสามิ,
สเจ ปนฺน มยา สทฺธิ วิรุชฺฌิสฺสสฺสึ,
ขกฺเคน ตํ ทฺวิธา ฉินฺหิตฺสฺสามิ, อหํ

ว่า ถ้าท่านจักกินเราผู้ถือภิกษานี้มา,
เมื่อเป็นเช่นนั้น เมื่อท่านเคี้ยวกินเราแล้ว
อย่างนี้ คนอื่นที่จะนำอาหารมาให้ท่าน
เห็นจักหาได้ยากอย่างยิ่งในโลกนี้.

เพราะเหตุไร? เพราะมนุษย์ผู้เป็นบัณฑิต
อื่นในพระนครพาราณสี ผู้เช่นกับเรา
หาไม่มี, แต่เมื่อท่านเคี้ยวกินเราแล้ว ท่าน
ก็จักหาคนนำภัตตราให้ไม่ได้ เพราะกลัว
ว่า “ยักษ์กินนายสุดนะเสียแล้ว, ยักษ์นั้น
จักละอายต่อใคร ๆ อื่น” เมื่อเป็นเช่นนั้น
จำเดิมแต่นี้ไป ท่านก็จักได้โภชนะ
แสนยาก, ถึงพระราชาของพวกเรา
ท่านก็จักจับไม่ได้.

เพราะเหตุไร? เพราะยืนอยู่นอกต้นไม้
ก็ถ้าท่านจักบริโภคมัตถ์นี้แล้ว ส่งเราไป,
เราก็จักกราบทูลแก่พระราชา ให้ส่ง
อาหารมาให้ท่านประจำ, ทั้งเราจักไม่ให้
ท่านกินตัวเราได้, เพราะว่า เราไม่ได้
ยืนอยู่ในที่ของท่าน เรายืนอยู่บนฉลอง
พระบาททอง, เราจักไม่ยืนอยู่ในร่มเงา
ต้นไม้ของท่าน, จักยืนอยู่ภายในร่มเงา
ฉัตรของตน, ก็ถ้าท่านจะรบกับเรา,
เราก็จักเอาพระบรรค์พินท่านให้ขาดเป็น

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

หิ อชฺช เอตทตถเมว สฺชฺช หุตุวา
อาคโตติ. เอวํ กิร ตํ มหาสตุโต
สนฺตชฺชเชสิ.

สองก่อน, เพราะว่า วันนี้เราเตรียม
มาแล้วเพื่อการนี้เท่านั้น. ได้ยินว่า พระ
มหาสัตรุชฺชยักขณ์นั้น ด้วยประการฉะนี้.

ยกุโข “ยุตฺตรูปํ มาณโว ภณิ”ติ
สลฺลฺกฺเขตฺวา ปสนฺนจิตฺโต เทว คากา
อภาสิ

ยักขณ์กำหนดได้ว่า “มาณพกล่าว
ถูก” มีจิตเลื่อมใส ได้กล่าว ๒ คาทาว่า

๑๙. “มเมว สุตฺตฺน อตุโถ
ยถา ภาสสิ มาณว
มยา ตฺวํ สมฺนุญฺญาโต
โสตุถิ ปสฺสาหิ มาตฺรํ

๑๙. “ดูกรพ่อสุตตนาณพ เนื้อความ
ที่ท่านพูดเป็นประโยชน์แก่เรา เรา
อนุญาตให้ท่านไปเยี่ยมมารดา โดย
ปลอดภัยเกิด.

๒๐. ขคฺคํ ฉตฺตญฺจ ปาติญฺจ
คฺจฺเจวาทาย มาณว
โสตุถิ ปสฺสตฺตฺ เต มาตา
ตฺวญฺจ ปสฺสาหิ มาตฺรณฺ”ติ.

๒๐. พ่อมาณพ พ่อจงถือเอาพระขรรค์
ร่วมและถาดไปเกิด ขอมารดาจง
พบท่านโดยความสวัสดิ์ และขอ
ให้ท่านจงพบมารดา”.

ตตฺถ สุตฺตนาติ โพรสิสฺตฺตํ อาลปฺติ.
ยถา ภาสสิติ ยถา ตฺวํ ภาสสิ,
ตถา โย เอส ตยา ภาสิโต อตุโถ,
เอส มเมวตฺุโถ, มยฺหญฺเวย วชฺฌิมิติ.

ในคานานั้น ยักขณ์ร้องเรียกพระ-
โพรสิสตรว่า สุตตนะ. คำว่า เนื้อความที่
ท่านพูด ความว่า ท่านกล่าวโดย
ประการใด, เนื้อความที่ท่านกล่าวแล้ว
นี้ใด ย่อมเป็นโดยประการนั้น, เนื้อความ
ที่ท่านกล่าวนั้น เป็นประโยชน์แก่เรา,
คือเป็นความเจริญสำหรับเราทีเดียว.

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๒๑

ยกุขสุส กถิ สุตฺวา โพธิสฺสโต
 “มม กम्मํ นิปฺพนฺณํ, ทมิโต เม
 ยกุโข, พหุญจ ฐนํ ลทฺธํ, รณฺโณ
 จ วจนํ กตฺนฺ”ติ ตุฏฺฐจิจฺจโต ยกุขสุส
 อนุโมทฺถํ กโรนฺโต โอสานคาคมฺมาห

พระโพธิสัตว์ฟังถ้อยคำของยักษ์มีจิต
 ยินดีว่า “งานของเราสำเร็จแล้ว, เรา
 ทรมาณยักษ์ได้แล้ว, และได้ทรัพย์เป็น
 อันมาก, ทั้งได้ทำตามพระราชดำรัสแล้ว”
 เมื่อจะทำอนุโมทนาแก่ยักษ์ จึงกล่าว
 คาถาสุดท้ายว่า

๒๑. “เอวํ ยกุข สุขี โหหิ
 สห สพฺเพหิ ฉาติภิ
 ฐณฺญจ เม อธิคตํ
 รณฺโณ จ วจนํ กตฺนฺ”ติ.

๒๑. “ดูกรยักษ์ ขอท่านจงมีความสุข
 พร้อมด้วยญาติทั้งหมดเถิด ทรัพย์
 เรากก็ได้แล้ว และทั้งเรากก็ได้ทำตาม
 พระราชดำรัสแล้ว”.

วตฺวา จ ปน ยกุขํ อามนฺเตตฺวา
 “สมฺม ตวํ ปุพฺพเพ อกฺกุสลกम्मํ กตฺวา
 กกุขโห ผรุสฺโส ปเรสํ มํสฺโลหิตภฺกฺโข
 ยกุโข หุตฺวา นิพฺพตฺโต, อิตฺโต
 ปฏฺฐาย ปาณาติปาตาทีนํ มา กรี”ติ
 สีเล จ อานิสฺสํ ทฺสฺสีเสฺย จ อาทีนํ
 กเถตฺวา ยกุขํ ปณฺจสุ สีเสฺสุ
 ปติฏฺฐาเปตฺวา “กิณฺเต อรณฺณวาเสน,
 เอหิ นครทฺวาเร ตํ นิสฺสีทาเปตฺวา
 อคฺคภตฺตาทิลากี กโรมี”ติ ยกุเขน
 สทฺธิํ นิภฺขมิตฺวา ขคฺคาทีนํ ยกุขเมว
 คานหาเปตฺวา พาราณสี อคมฺาสิ.
 “สุตฺโน มาณโว ยกุขํ คเหตฺวา

ก็แล นายสุตนะ ครั้นกล่าวแล้วก็เรียก
 ยักษ์มากล่าวว่า “สหาย ท่านทำ
 อกฺกุศลกรรมแต่ปางก่อน เกิดเป็นยักษ์
 หยาบคาย ร้ายกาจ ชอบกินเนื้อและเลือด
 ของผู้อื่น, จำเดิมแต่ขึ้นไป ท่านอย่าได้ทำ
 ปาณาติบาตเป็นต้นอีก” แล้วบอกอานิสงส์
 ในศีลและโทษในการทศศีล ให้ยักษ์ดำรง
 อยู่ในศีลห้า กล่าววว่า “จะมีประโยชน์
 อะไรสำหรับท่านด้วยการอยู่ป่า, มาเถิด
 เราจะให้ท่านเฝ้าประตูพระนคร แล้วทำ
 ให้ได้อาหารอันเลิศเป็นต้น” ดังนี้ แล้ว
 ออกไปพร้อมกบยักษ์ให้ยักษ์ช่วยถือ
 พระขรรค์เป็นต้น ไปยังเมืองพาราณสี.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เอตี”ติ รัณโณ อาโรเจสุ. ราชา
อมจุจคุณปริวโต โพรสิตตสฺส ปจุจ-
คมนิ กตฺวา ยกุขิ นครทฺวาเร
นิสีทาเปตฺวา อคฺคตตฺตาทิลากิณิ กตฺวา
นครี ปริสิตฺวา เกริญฺจาราเปตฺวา
นาคเร สนฺนิปาเตตฺวา โพรสิตตสฺส
คฺคณิ กเตตฺวา เสนาปติญฺจานํ อทาสิ.
อยมฺจ โพรสิตตสฺส โอวาเท จตฺวา
ทานาทินิ ปุณฺณานิ กตฺวา
สคฺคปรายโน อโหสิ.

สตฺถา อิมํ ธมฺมเทสนํ อahrti ตฺวา
สจฺจจานิ ปกาเสตฺวา ชาตกํ สโมธานสิ.
สจฺจปรีโยसानเ มาตุโปสกภิกฺขุ โสตา-
ปตฺตติผล เปติญฺจหิ. ตทา ยกุโข
องฺคฺคิมาลอ อโหสิ, ราชา อานนฺโท,
มาณโว ปน อหเมวาทิ.

สุตตชาดกวรรณนา ตติยา.

พวกราชบุรุษกราบทูลพระราชาว่า
“สุตตมาณพพายักษมา”. พระราชา
ห้อมล้อมด้วยหมู่อำมาตย์ทำการต้อนรับ
พระโพธิสัตว์ให้ยักษรัยรักษาประตูเมือง
ทำให้มีลาภมีอาหารเลิศเป็นต้น เข้าไป
ยังพระนครแล้ว ให้ตีกลองร้องประกาศ
ประชุมชาวเมือง กล่าวคุณของพระ-
โพธิสัตว์แล้ว ประทานตำแหน่งเสนาบดี
ให้. ก็พระเจ้าพาราณสีนี้ ตั้งอยู่ในโอวาท
ของพระโพธิสัตว์ แล้วทำบุญมีทาน
เป็นต้น ได้มีสวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า.

พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรม-
เทศนานี้มาแล้ว ทรงประกาศสัจจะ
ทั้งหลาย ประชุมชาดกแล้ว. เวลาจบ
สัจจะ ภิกษุผู้เลี้ยงมารดาดำรงอยู่ใน
โสดาปัตติผล. ยักษในครั้งนั้น ได้เป็น
องคฺคิมาล, พระราชาได้เป็นอานนท,
ส่วนมาณพเป็นเราตถาคตแล.

พรรณนาสุตตชาดก ที่ ๓ จบ.

๔. มาตุโปสกกิซมชาตก

(๓๕๕)

๒๒. “เต กถนุญฺ กสิสุสนฺติ
วุฑฺฒา คิริทริสยา
อหํ พนฺโธสุมิ ปาเสน
นินฺนียสฺส วสํ คโต.
๒๓. กิ คิซฺม ปรีเทเวสิ
กา ญฺ เต ปรีเทวนา
น เม สุโต วา ทิฏฺฐโจะ วา
ภาสนฺโต มานุสี ทิโช.
๒๔. ภรามิ มาตาปิตโร
วุฑฺฒเ คิริทริสเย
เต กถนุญฺ กสิสุสนฺติ
อหํ วสํ คโต ตว.
๒๕. ยนฺนุ คิซฺโฆ โยชนสฺตํ
กฺุณปานิ อเวกฺขติ
กสฺมา ชาลนฺจ ปาสนฺจ
อาสชฺชชาปี น พุชฺฌสิ.
๒๖. ยทา ปราภโว โหติ
โปโส ชีวิตสงฺขเย

๔. มาตุโปสกกิซมชาตก

(๓๕๕)

๒๒. “ท่านผู้เฒ่าที่อยู่ในถ้ำภูเขาเหล่านั้น
จะทำอย่างไรกันนะ ตัวเราก็ตีตบ่วง
อยู่ในอำนาจของพรานป่าชื่อนินฺนียะ
เสียแล้ว.
๒๓. เจ้าแร้งเอ๋ย เจ้าจะโอดครวญไปไย
เจ้าจะคร่ำครวญไปทำไมหนอ ข้า
ไม่เคยเห็นหรือได้ยินว่า นกพูด
ภาษาคนได้.
๒๔. ข้าเลี้ยงพ่อแม่ที่แก่เฒ่า ซึ่งอยู่ใน
ถ้ำภูเขา พวกเขาจะทำอย่างไรเล่า
ข้าอยู่ในอำนาจของเจ้าแล้วนี่.
๒๕. เขาว่า แร้งมองเห็นซากศพได้ไกล
ตั้ง ๑๐๐ โยชน์ ทำไม เจ้ามาใกล้
บ่วงและตาข่าย จึงไม่รู้ตัวเล่า.
๒๖. เมื่อใด คนเราถึงคราววิบัติในการ
ที่จะต้องเสียชีวิต เมื่อนั้น ถึงจะมา

อถ ชาลณฺจ ปาสณฺจ
อาสชฺชปิ น พุชฺฌติ.

ใกล้บ่วงและตาข่ายก็ไม่รู้ตัว.

๒๗. ภรสุสุ มาตาปิตโร
วุฑฺฒเณ คิริทรีสเย
มยา ตูวํ สมณฺญาโต
โสตุถิ ปสฺสาหิ ฌาตเก.

๒๗. จงเลี้ยงพ่อแม่ที่แก่เฒ่าที่ถ้าภูเขาเกิด
ข้าอนุญาติให้เจ้าอย่างดีแล้ว จงไป
พบหมู่ญาติโดยปลอดภัยเกิด.

๒๘. เอวํ ลุฑฺหก นนฺทสุสุ
สห สพฺเพหิ ฌาติภิ
ภริสฺสํ มาตาปิตโร
วุฑฺฒเณ คิริทรีสเย”ติ.

๒๘. พราน ขอให้ท่านจงรื่นเริงอยู่กับ
หมู่ญาติทั้งมวลเช่นเดียวกัน ข้าจะ
เลี้ยงพ่อแม่ที่แก่เฒ่าที่ถ้าภูเขา”.

มาตุโปสกคิฆฆชาตกํ จตุตฺถํ.

มาตุโปสกคิฆฆชาดก ที่ ๔.

๔. มาตุโปสกกสิขุมชาดก

(๓๕๕)

เต กถนุ กฤษุสนุติติ อิหิ
 สตุถา เขตวเน วิหรนุโต เอกิ
 มาตุโปสกกสิขุม อารพุก กเถสิ. วตุถุ
 สามชาตเก อาริภวิสุสติ.

อดีเต พาราณสียิ พุรุหมทตเต
 รชชั การนุเต โพธิสตุโต คิขุมโยนิยิ
 นิพุดติตวา วยปุตโต วุฑุฒ
 ปรีหีนจกุกเก มาตาปิตโร คิขุมคุหายิ
 จเปตวา โคมัสาทินิ อหาริตวา
 โปเสสิ. ตสมิ กาลे พาราณสียิ
 สุसाने เอโก เนสาโท อนิยमितวา
 คิขุณัน ปาเส โอชุเทสิ. อเถกทิวสั
 โพธิสตุโต โคมัสั ปรีเยสนุโต สุसानัน
 ปวิฏุโจ ปาเทเน ปาเส พชุณิตวา
 อตุตทานัน น จินุเตสิ, วุฑุฒ
 ปรีหีนจกุกเก ปน มาตาปิตโร
 อนุสุสริตวา “กถิ นุ โข เม
 มาตาปิตโร ยาเปสุสนุติ, มม
 พุฑุฏภาวมุปี อชานนุตา อนาถา

๔. พรรณนามาตุโปสกกสิขุมชาดก

(๓๕๕)

พระศาสดาประทับอยู่ที่วัดเขตวัน-
 มหาวิหาร ทรงปรารภถึงภิกษุเลี้ยง
 มารดารูปหนึ่ง จึงตรัสพระธรรมเทศนา
 นี้ว่า พวกเขาจะอย่างไรเล่า ดังนี้
 เป็นต้น. เรื่องนี้จะมีเล่าในสามชาดก.

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
 เสวยราชสมบัติอยู่ ณ กรุงพาราณสี
 พระโพธิสัตว์เกิดในกำเนิดแร้ง เมื่อโตขึ้น
 พักพ่อแม่ซึ่งแก่เฒ่าและตาเสียไว้ในถ้ำแร้ง
 ได้หาเนื้อวัวเป็นต้นมาเลี้ยง. ในเวลานั้น
 นายพรานป่าคนหนึ่ง ที่ป่าช้าเมือง
 พาราณสี ได้ดักบ่วงจับแร้งไว้ โดยไม่
 จะแจ้งว่าจะเป็นนกอะไร. อยู่มาวันหนึ่ง
 พระโพธิสัตว์จะหาเนื้อวัว จึงเข้าไปใน
 ป่าช้า ไปดักบ่วงเข้าที่เท้า ไม่ได้คิดถึง
 ตัวเอง, แต่นึกถึงพ่อแม่ผู้แก่ชราและตา
 เสียว่า “พ่อแม่ของเราจะยังชีพอยู่อย่างไร
 กันนะ, ท่านคงไม่รู้ว่าเราดักบ่วง จะ
 ไม่มีที่พึ่งอาศัย จะชুবผอมตายอยู่ในถ้ำ
 ภูเขาตนเอง” เมื่อจะบ่นถึง จึงกล่าว

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นิปฺปจฺจยา ปพฺพตคฺุหายเมว สฺสุสฺสิตฺวา คากถาเรกฺว่า
มริสฺสนฺติ มณฺเฑ”ติ วิลปนฺโต ปรมํ
คากถมาห

๒๒. “เต กถนฺนุ กริสฺสนฺติ
วฺุฑฺฒา คิริทริสฺยา
อหํ พนฺโธสฺมิ ปาเสน
นีสฺยสฺส วสํ คโต”ติ.

ตตถ นีสฺยสฺสาติ เอวํนามกสฺส
เนสาทปฺุตตสฺส.

เนสาทปฺุตโต ตสฺส คิซฺมราชสฺส
ปริเทวิตสทฺทํ สฺตฺวา ทฺุติยํ คากถมาห

๒๓. “กิ คิซฺม ปริเทเวสิ
กา นฺ เต ปริเทวนา
น เม สฺโต วา ทิฏฺโฐ วา
ภาสฺนฺโต มานฺุสี ทิโช”ติ.

คิซฺโฆ อาห

๒๔. “ภรามิ มาตาปิตโร
วฺุฑฺฒเต คิริทริสฺเย
เต กถนฺนุ กริสฺสนฺติ
อหํ วสํ คโต ตวา”ติ.

๒๒. “ท่านผู้เฒ่าที่อยู่ในถ้ำภูเขาเหล่านั้น
จะทำอย่างไรกันนะ ตัวเราก็ตัดปวง
อยู่ในอำนาจของพรานป่าชื่อนิลิยะ
เสียแล้ว”.

บุตรของพรานป่าชื่อว่า นิลิยะ ใน
คำนั้น.

บุตรพรานป่าได้ยินเสียงพญาแร้ง
คร่ำครวญ จึงกล่าวคาถาที่ ๒ ว่า

๒๓. “เจ้าแร้งเอ๋ยเจ้าจะโอดครวญไปใย
เจ้าจะคร่ำครวญไปทำไมกันหนอ
ข้าไม่เคยเห็นหรือได้ยินว่า นกพุด
ภาษาคนได้”.

แร้งตอบว่า

๒๔. “ข้าเลี้ยงพ่อแม่ที่แก่เฒ่า ซึ่งอยู่ที่ถ้ำ
ภูเขา พวกเขาจะทำอย่างไรเล่า
ข้าตกอยู่ในอำนาจของเจ้าแล้วนี่”.

อรรถกถาชาดก มุททกนิทาย ป-ท.๑๓-๒๒

เนสาโท อَاه

๒๕. “ยณฺหุ คิชฺโฆ โยชนสตํ
 กุณฺปานิ อเวกฺขติ
 กสฺมา ชาลณฺจ ปาสณฺจ
 อาสขฺขาปี น พุชฺฌสี”ติ.

คิชฺโฆ อَاه

๒๖. “ยทา ปฺรภโว โหติ
 โปโส ชีวิตสงฺขเย
 อถ ชาลณฺจ ปาสณฺจ
 อสขฺขาปี น พุชฺฌตี”ติ.

เนสาโท อَاه

๒๗. “ภรฺสฺสุ มาตาปิตโร
 วุฑฺฒเ คิริทริสเย
 มยา ตวํ สมฺนุญฺณาโต
 โสตถิ ปสฺสาหิ ฌาตเก.

คิชฺโฆ อَاه

๒๘. เอวํ ลุฑฺตก นนฺทสฺสุ
 สห สพฺเพหิ ฌาติภิ
 ภริสฺสํ มาตาปิตโร
 วุฑฺฒเ คิริทริสเย”ติ.

พรานปาถามว่า

๒๕. “เขาว่าแรงแม้งเห็นซากศพได้ไกล
 ตั้ง ๑๐๐ โยชน์ ทำไมเจ้ามาไกล
 บ่วงและตาข่ายจึงไม่รู้ตัวแล้ว”.

แรงแม้งตอบว่า

๒๖. “เมื่อใดคนเราถึงคราววิบัติในการ
 ที่จะต้องเสียชีวิต เมื่อนั้น ถึงจะมา
 ไกลบ่วงและตาข่าย ก็ไม่รู้ตัว”.

พรานป่าพูดว่า

๒๗. “จงเลี้ยงพ่อแม่ที่แก่เฒ่า ที่ถ้าภรรยา
 เกิด ข้าอนุญาตให้เจ้าอย่างดีแล้ว
 จงไปพบหมู่ญาติ โดยปลอดภัย
 เกิด.

แรงแม้งพูดว่า

๒๘. พราน ขอให้ท่านจงรื่นเริงอยู่กับ
 หมู่ญาติทั้งมวลเช่นเดียวกัน ข้าจะ
 เลี้ยงพ่อแม่ซึ่งแก่เฒ่าที่ถ้าภรรยา”.

เนสาทปุตเตน ทุตติยา, คิษุเมเน ตติยา
อิตติ อีมา คากา ปฏิปาทิยา วุตตวา.

คากาที่ ๒ บุตรพรานป่ากล่าว, คากา
ที่ ๓ แร้งกล่าว ทั้งสองฝ่ายได้กล่าวคากา
เหล่านี้ตามลำดับ ดังว่ามานี้.

ตตถ ยนฺนุติ ยํ นุ เอตํ โลก
กถียติ.

ในคำนั้น คำว่า **อะไรหนอ** ได้แก่
คำที่เขาพูดกันในโลก.

คิษุโณ โยชนสโต กุณปานิ อเวกขตติ
โยชนสโต อติกมุम्म จิตานิปี กุณปานิ
ปสฺสติ, ตํ ยถิ ตถํ, อถ กสฺมา
ตฺวํ อิมํ ชาลณฺจ ปาสณฺจ อาสชฺชวาปี
น พุชฺฌสิ, สนฺติกํ อาคนฺตฺวาปี น
ชานาสีติ.

คำว่า **เขาวัว** แร้งมองเห็นซากศพได้
ไกลถึง ๑๐๐ โยชน์ หมายความว่า
คำที่เขาว่า แร้งมองเห็นซากศพที่แม่
จะอยู่เกิน ๑๐๐ โยชน์ออกไปได้, ถ้าเป็น
ความจริง, เมื่อเป็นเช่นนั้น ทำไมเจ้า
ติดบ่วงและตาข่ายนี้จึงไม่รู้, คือแม้จะ
มาใกล้บ่วงและตาข่าย ก็ยังไม่รู้.

ปราภโวติ วินาโส. ภรสุตฺติ อิทํ
โส โพธิสฺตตสฺส ฐมฺมกถํ สุตฺวา
“ปนฺนุชฺโช คิษุณฺราชา ปรีเทวนุชฺโช น
อตุตฺตโน ปรีเทวติ, มาตาปีตฺตุนํ
ปรีเทวติ, นายํ มาเรตฺตํ ยุตฺโต”ติ
ตสฺส ตฺสฺสึตฺวา อาห, วตฺวา จ
ปนํ ปิยจิตฺเตน มุทฺตจิตฺเตน ปาสํ
โมเจสิ.

คำว่า **ถึงคราววิบัติ** ได้แก่
ความฉิบหาย. คำว่า **จงเลี้ยง** หมายความว่า
พรานป่านั้นเมื่อได้ฟังธรรมกถาของ
พระโพธิสัตว์ ยินดีต่อพญาแร้งนั้นว่า
“พญาแร้งเป็นสัตว์ฉลาดดี เมื่อโอดครวญ
ก็มีได้โอดครวญเพื่อตัวเอง, แต่โอดครวญ
เพื่อพ่อแม่, จึงไม่ควรฆ่าแร้งตัวนี้” จึงได้
กล่าวแล้ว, ก็แลครั้นกล่าวแล้วจึงแก้บ่วง
ออกด้วยจิตใจที่รักใคร่เอ็นดู.

**บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างคัมภีร์ฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา**

วรรณคดีชาดก ทุกทุกในกาย บ-พ.๑๓-๒๒

อดสฺส โพรธิสฺสโต มรณทุกฺขโต
มุตฺโต^๑ สุขิตฺโต อนุโมทนํ กโรนฺโต
โอสานคาถํ วตฺวา มุขปฺปรี มํสํ
อาทาย คนฺตฺวา มาตาปิตูนํ อทาสิ.

สตฺถา อิมํ ฌมฺมเทสนํ อahrti วา
สจฺจจานิ ปกาเสตฺวา ชาดกํ สโมธานสิ,
สจฺจปรีโยसानเน มาตุโปสฺสกภิกฺขุ
โสตาปตฺติผลเ ปติฏฺฐหิ. ตทา
เนสาทปฺตฺโต จนฺโน อโหสิ, มาตาปิตโร
มหาราชกุลานิ อหฺสฺ,^๒ คิซฺฐมราชา
ปน อหเมวาทิ.

มาตุโปสฺสกคิซฺฐมชาตกาวณฺณนา จตฺตฺถา.

ต่อมา พระโพธิสัตว์พ้นแล้วจาก
ทุกข์คือความตาย มีความสุข เมื่อจะทำ
อนุโมทนา จึงได้กล่าวคาถาสุดท้าย แล้ว
ก็คาบเนื้อเต็มปากไปให้พ่อแม่.

พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรม-
เทศนานี้มาแล้ว ได้ทรงประกาศสัจจะ
แล้วประชุมชาดก, เวลาจบสัจจะลง ภิกษุ
ผู้ที่เลี้ยงมารดาที่ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล.
บุตรพรานป่าในครั้งนั้น คือ ฉันทะ,
บิดามารดา คือราชตระกูลใหญ่ทั้งหลาย,
ส่วนพญาแร้ง คือ เราตถาคตแล.

พรรณนามาตุโปสฺสกคิซฺฐมชาดก ที่ ๔ จบ.

^๑ ฉ. ม. บรมมุขา ปมุคฺโต.

^๒ ฉ. ม. อหํ ปาโร นคฺถิ.

๕. ทพฺพปุปฺผชาตก (๔๐๐)

๒๙. “อนุตฺตรจาร์ ภาทฺทนฺเต
สหายมนุชฺชาว มํ
มหา เม คหิตฺโต มจฺจนฺ
โส มํ หรติ เวคสา.
๓๐. คมฺภีรจาร์ ภาทฺทนฺเต
ทพฺพํ คณฺหาหิ ฅามสา
อหํ ตํ อุตฺตริสฺสามิ
สุปฺณฺโณ อฺรคฺมมิว.
๓๑. วิวาโท โน สมุปฺปนฺโน
ทพฺพปุปฺผ สฺุณฺหิ เม
สเมหิ เมธคํ สฺมม
วิวาโท วุปฺสฺมมตฺ.
๓๒. ฅมฺมฏฺจฺหํ ปฺเร อาสี
พฺหุฏฺฏวํ ตีริตํ
สเมมิ เมธคํ สฺมมา
วิวาโท วุปฺสฺมมตฺ.
๓๓. อนุตฺตรจาร์ นงฺคฺฏจํ
สีสํ คมฺภีรจาร์โน
อจฺจายํ มชฺฌิโม ฅนฺุโ
ฅมฺมฏฺจฺสฺส ภาวิสฺสติ.

๕. ทัพพปุปฺผชาตก (๔๐๐)

๒๙. “ท่านนากผู้หากินตามชายฝั่ง ขอ
ให้สหายวิ่งตามข้าพเจ้ามา ข้าพเจ้า
จับปลาตัวใหญ่ได้ แต่มันลาก
ข้าพเจ้าไปเต็มแรง.
๓๐. ท่านนากผู้หากินน้ำลึก ขอให้ท่าน
จับไว้ให้มันสุดแรง ข้าพเจ้าจะยก
ปลาตัวนั้นขึ้น เหมือนพญาครุฑ
จับนาค.
๓๑. กรณีพิพาทเกิดขึ้นแก่เราแล้ว ท่าน
ทัพพปุผะจงฟังเรา ขอให้ท่าน
ระงับการทะเลาะให้ด้วยเถิดสหาย
ขอให้กรณีพิพาทสงบระงับ.
๓๒. แต่ก่อน ฉันเป็นผู้พิพากษา ได้
ตัดสินคดีมามากมาย ฉันระงับข้อ
พิพาทได้เรียบร้อย ขอให้กรณี
พิพาทสงบระงับเถิด.
๓๓. นากที่หากินตามชายฝั่งจงเอาท่อน
หาง ท่อนหัวเป็นของนากที่หากิน
ในน้ำลึก ส่วนท่อนกลางที่เหลืออยู่
นี้ต้องเป็นของผู้ตัดสิน (ผู้ตั้งอยู่ใน
ธรรม).

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๓๔. จิรมปิ ภกฺโข อภิวิสฺส
 สเจ น วิวเทมเส
 อสึสํกํ อนนฺจุกฺกุจํ
 สีคาโล หรติ โรหิตํ.

๓๕. ยถาปิ ราชา นนฺเตยฺย
 รชฺชํ ลหฺฐาน ขตุติโย
 เอวามชฺช นนฺทามิ
 ทิสฺวา ปุณฺณมฺหํ ปตี.

๓๖. กถนฺนุ ถลฺโข สนฺโต
 อุทเก มจฺฉํ ปรามสิ
 ปฺปฺกุโจ เม สมฺม อุกฺขาหิ
 กถํ อธิคตํ ตยา.

๓๗. วิวาเทน กิสฺวา โหนฺติ
 วิวาเทน ธนฺกฺขยา
 ชินา อุทฺทา วิวาเทน
 ภาณฺช มายาวิ โรหิตํ.

๓๘. เอวเมว มนฺุเสสฺสุ
 วิวาโท ยตุถ ชายติ
 ธมฺมกฺกุจํ ปฏฺิชาวนฺติ
 โส หิ เนสํ วินายโก

๓๔. ถ้าเราทั้งสองไม่เป็นความกัน ปลา
 ที่นอกกลางนั้นก็คงเป็นอาหารไปได้
 หลายวัน (๒-๓ วัน) สุนัขจึงจอก
 กลับเอาปลาตะเพียนแดง ที่ไม่มีหัว
 ไม่มีหางไปกินเสียฉิบ.

๓๕. วันนี้ ฉันเห็นผ้าหน้าอ้อมก็ดีใจ
 เหมือนกษัตริย์ได้ราชสมบัติ ได้เป็น
 พระราชาที่ทรงพอพระทัย.

๓๖. เจ้าเป็นสัตว์บก จะจับปลาในน้ำ
 ได้อย่างไรนะ สหายเอ๋ย เจ้าถูกฉัน
 ถามแล้ว ขอให้บอกฉันด้วยว่า
 เจ้าเอามันมาได้อย่างไร.

๓๗. เพราะเป็นความกัน คนเราจึงผอม
 เพราะเป็นความกัน จึงเสียทรัพย์
 มาก ๒ ตัวเสียปลาไป ก็เพราะ
 เป็นความกัน จงกินปลาตะเพียน
 แดงเสียเถิด แม่ยายวี.

๓๘. ในหมู่มนุษย์เราก็เหมือนกัน ที่ได้
 เกิดเป็นความกันขึ้น คู่ความก็
 ต้องไปอยู่ต่อหน้าผู้พิพากษา (ขึ้น-
 ศาล) เพราะผู้พิพากษานั้น เป็น

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ธนาปิ ตตถ ชียนุตติ
ราชโกโส ปวตุตติ”ติ.

ผู้แนะนำที่สำคัญ ของคู่ความนั้น
แม้ทรัพย์ก็ต้องเสียในที่นั้น พระ-
คลังหลวงก็ได้เงินมากขึ้น”.

ทัพพุปผชาดก. ปณฺจมี.

ทัพพุปผชาดก ที่ ๕.

๕. ทพพุปุจฉาตกถุณณา

(๔๐๐)

อนุตฺตรจารี ภทฺทหนฺเตติ อิทํ
สตุฏฺฐา เขตฺตวเน วิหรนฺโต อุปนฺนํทํ
สกุญฺปุตฺตํ อารพฺภ กเถสิ.

โส หิ สาสเน ปพฺพชิตฺวา
อปฺปิจุตฺตาทิกุณฺเณ ปหาย มหาตโณห
อโหสิ. วสฺสฺยุปนฺนํทํ ทเว ตโย
วิหารเ ปรีคฺคเหตฺวา เอกสฺมี ฉตฺตํ
วา อุปาหนํ วา เอกสฺมี กตฺตฺตฺรยฺญูจึ
วา อุทกตฺตุมพํ วา จเปตฺวา เอกสฺมี
สยํ วสฺติ. โส เอกสฺมี ชนปทวิหารเ
วสฺสํ อุปนฺนํทฺวา “ภิกฺขุณา นาม
อปฺปิจุเนน ภวิตพฺพน”ติ อากาเส
จหนํ อุฏฺฐาเปนฺโต วิย ภิกฺขุณํ
ปจฺจุยสนฺโตสทํปํ อริยวสฺสปฏิบัติทํ
กเถสิ. ตํ สุตฺวา ภิกฺขุ มนฺปาณิ
ปตฺตจิวฺรานิ ฉทฺตฺเตตฺตฺวา มตฺตติกปตฺตฺตานิ
เจว ปัสฺสูกฺกุลจิวฺรานิ จ กณฺหิสฺส. โส
ตานิ อตฺตโน วสนฺนุฏฺฐาเน จเปตฺวา
วุตฺถวสฺโส ปวาเรตฺวา ยานกํ ปุเรตฺวา

๕. พรธณาทพพุปุจฉาตก

(๔๐๐)

พระศาสดา ประทับอยู่ที่วัดเขตวัน-
มหาวิหาร ทรงปรารภพระอุปนันทะ
บุตรเจ้าศากยะ จึงตรัสพระธรรมเทศนา
นี้ว่า ท่านนาคผู้หากินตามชายฝั่ง ดังนี้
เป็นต้น.

เรื่องราวโดยละเอียดมีว่า พระ-
อุปนันทะนั้นบวชในพระศาสนา แต่ละทัง
คุณสมบัติเป็นต้นว่าความมักน้อยเสีย เป็น
คนมักมาก. ในวันเข้าพรรษา ท่าน
จงวัดไว้ถึง ๒-๓ วัด วางร่มหรือรองเท้า
ไว้ที่วัดหนึ่ง วางไม้เท้าหรือลักจันน้ำไว้
ที่วัดหนึ่ง ส่วนอีกวัดหนึ่งนั้นตนอยู่เอง.
ท่านจำพรรษาที่วัดบ้านนอกวัดหนึ่ง
กล่าวบรรยายแนวทางปฏิบัติอันเป็นวงศ์
แห่งพระอริยะที่แสดงถึงความสันโดษใน
ปัจจัยแก่ภิกษุทั้งหลาย ดุจชูดวงจันทร์ขึ้น
ในอากาศ (หมายความว่าอย่างแจ่มแจ้ง)
ว่า “ธรรมดาพระภิกษุควรเป็นคน
มักน้อย”. ภิกษุทั้งหลายได้ฟังคำนั้นก็ทัง
บาตรและจีวรที่น่าพอใจเสียไปปรับเอา
บาตรดินและจีวรบังสกุล. ท่านอุปนันทะ

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เซตวัน คจจนโต อนุตรามคเค เอกสส
 อรรถกถาวิหาลสส^๑ ปฎิจจาทา ปาเท
 วลลิตยา ปลิพพุโธ “อทฐา เอตถ
 กิณฺณจ ลทพพํ ภวิสสตี”ติ ตํ วิหารํ
 ปาวิสสิ. ตตถ ปน เทว มหุลลกา
 ภิกขุ วสสํ อุกจจิสฺส. เต เทว จ
 กุลสาฎกเก เอกกจ สขุมํ กมพลํ
 ลภิตฺวา ภาเชตฺถุ อสกุโกนฺดา ตํ ทิสฺวา
 “เถโร โน ภาเชตฺวา ทสฺสตี”ติ
 ตญฺจจิตฺตา “มยํ ภนฺเต อิมํ
 วสฺสวาลิกํ ภาเชตฺถุ น สกุโกม,
 อิมํ โน นิสฺสาย วิวาโท โหติ,
 อิทํ อมฺหากํ ภาเชตฺวา เทธา”ติ
 อาหํสฺ. โส “สาธฺ ภาเชตฺถามิ”ติ
 เทว กุลสาฎกเก ทฺวินฺนํมปิ ภาเชตฺวา
 “อัย อมฺหากํ วินยฺชฺรณํ ปาปฺณาตี”ติ
 กมพลํ คเหตฺวา ปกฺกามิ.

นั้น จึงเก็บบาตรและจีวรไว้ในที่อยู่ของตัว
 ออกพรรษาปวารณาแล้วจึงบรรทุกเครื่อง
 บริหารเหล่านั้นเต็มล้อเลื่อนเล็ก ๆ ไปวัด
 เซตวัน ในระหว่างทางถูกเถาวัลย์พัน
 ที่ทำ ในด้านหลังของวัดป่าแห่งหนึ่ง
 จึงเข้าไปยังวัดนั้น ด้วยความมุ่งหมายว่า
 “คงจะได้อะไร ๆ ที่วัดนั้นเป็นแน่”. ที่
 วัดนั้น พระแก่เจ้าพรรษาอยู่ ๒ รูป.
 พระแก่ ๒ รูปนั้นได้ผ้าสาฎกเนื้อหยาบมา
 ๒ ผืนกับผ้ากัมพลเนื้อละเอียดมา ๑ ผืน
 แบ่งกันไม่ได้ พอพบพระอุปนันทนั้น
 เข้าก็ดีใจว่า “พระเถระคงแบ่งให้เราได้”
 จึงพูดว่า “ท่านขอรับ ผมทั้งสองแบ่งผ้า
 จำนำพรรษานี้ไม่ได้, ผมจึงต้องเถียงกัน
 เพราะผ้าผืนนี้, ขอให้ท่านช่วยแบ่งผ้า
 ผืนนี้ให้ผม ๒ องค์ด้วย”. พระอุปนันท
 นั้นพูดว่า “ได้ซี เราจะแบ่งให้” แล้วก็
 แบ่งผ้าสาฎกเนื้อหยาบ ๒ ผืนนั้นให้แก่
 พระแก่ทั้ง ๒ รูปนั้น แล้วพูดว่า “ผ้า
 กัมพลผืนนี้ถึงแก่เราผู้เป็นพระวินัยธร”
 ก็เอาผ้ากัมพลไป.

^๑ ฉ. ม. อรรถกถาวิหาลสส.

เตปิ เถรา กมฺพล สาละยา
 เตแนว สทุธิ เขตวนํ คนฺตฺวา
 วินยธรรณํ ภิกฺขุณฺโณ เอตมตฺถํ
 อาโรเจตฺวา “ลพฺภติ นฺุ โข ภนฺเต
 วินยธรรณํ เอวํ วิโลปํ ขาทิคนฺุ”ติ
 อาหํสุ. ภิกฺขุ อุปนฺนทฺตฺเถเรน อาภตฺ
 ปตฺตจิวฺรราสี ทิสฺวา “มหาปฺญญโณสิ
 ตฺวํ อาวุโส, พหุํ เต ปตฺตจิวฺรํ
 ลทฺธนฺุ”ติ วทิสฺสุ. โส “กฺุโต เม
 อาวุโส ปฺญญํ, อิมินา เม อุปาเยน
 อิทํ ลทฺธนฺุ”ติ สพฺพํ กเถสิ. ภิกฺขุ
 ธมฺมสภายํ กถํ สมฺภูจาเปสุํ “อาวุโส
 อุปนฺนโท สกฺยปฺตฺโต มหาตโณห
 มหาโลโก”ติ. สตฺถา อาคนฺตฺวา
 “กาย นฺุตฺถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย
 สนฺุณิสินฺุหา”ติ ปุจฺฉิตฺวา “อิมาย
 นามา”ติ วุตฺเต “น ภิกฺขเว
 อุปนฺนเทน ปฏิปทาย อนฺุจฺฉวิกํ กถํ,
 ปฺรสุส ปฏิปทํ กเถนฺุเตน นาม,
 ภิกฺขุณา ปจฺฉมํ อตฺตโน อนฺุจฺฉวิกํ
 กถฺวา ปจฺฉา ปโร โอวทิตฺพุโพ”ติ

ส่วนพระเถระทั้งสองนั้นยังเสียดาย
 ผ่ากัมพลอยู่ จึงไปวัดเขตวันพร้อมกับ
 พระอุปนันทะนั้นเอง แล้วบอกเรื่องนี้แก่
 ภิกษุวินัยธรแล้วกล่าวว่า “ท่านขอรับ
 การที่พระวินัยธรจะแย่งเขามากินอย่างนี้
 จะได้หรือ”. พวกภิกษุเห็นกองบาตรและ
 จีวรที่พระอุปนันทะ ขนมาแล้วก็พูดว่า
 “ท่านมีบุญมาก ได้บาตรและจีวรมา
 มากมาย”. พระอุปนันทะนั้นพูดว่า “ผม
 จะมีบุญมาจากไหนรับท่าน, ผมได้ของ
 มานี้ก็เพราะอุบายนี้ต่างหาก” แล้วก็
 เล่าเรื่องทั้งหมด. ภิกษุจึงโจษกันขึ้นใน
 ธรรมสภาว่า “ท่านทั้งหลาย ท่าน
 อุปนันทะศากยบุตรเป็นคนมักมาก เป็น
 คนโลภมาก”. พระศาสดาเสด็จมาตรัส
 ถาว่า “ภิกษุทั้งหลาย เวลานี้พวกเธอ
 นั่งคุยกันถึงเรื่องอะไรอยู่” เมื่อพวกภิกษุ
 กราบทูลว่า “เรื่องชื่อนี้” จึงตรัสต่อไป
 ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พระอุปนันทะไม่ทำ
 สิ่งที่เหมาะสมแก่ปฏิปทา, ธรรมดาภิกษุ
 ที่จะบรรยายปฏิปทาแก่คนอื่น, ควรจะ
 ทำตัวให้สมควรเสียก่อน แล้วจึงสอน
 คนอื่นทีหลัง” จึงทรงแสดงธรรมด้วย
 กถาในพระธรรมบทนี้ว่า

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

“อดุดานเมว ปจรม
ปฏิรูป นิเวสเย
อถณณมนุสาเสยย
น กิลิสเสยย ปณฺหิตโต”ติ^๑

อิมาย ฌมฺมปเท คากาย ฌมฺม
เทเสตฺวา “น ภิกฺขเว อุปนฺนโท
อิทาเนว, ปุพฺเพเปส มหาตโนห
มหาโลภว, น จ ปน อิทาเนว,
ปุพฺเพเปส อิมสฺส สนฺตกั
วิลุมฺปิเยว”ติ วตฺวา อติตฺ อหริ.

อดีต พาราณสีย์ พุรหมทตเต
รชฺชํ การนฺเต โพรสิตโต นทีตีเร
รุกฺขเทวดา อโหสิ. ตทา เอโก สีคาโล
มายาวี นาม ภริยํ คเหตุวา นทีตีเร
เอกสมิ จาเน วสิ. อถกทิวสํ สีคาลิ
สีคาลํ อาห “โทหโพ เม สามิ
อุปนฺโน, อลฺลโรหิตมจฺฉํ ขาทิตุ
อิจฺฉามิ”ติ. สีคาลอ “อุโปสุสฺสุกกา
โหหิ, อหริสฺสามิ เต”ติ นทีตีเร

“บัณฑิตควรปฏิบัติตน ในธรรมที่
สมควรให้ได้เสียก่อน แล้วจึงสอน
คนอื่นทีหลัง จึงจะไม่มัวหมอง”

ตรัสต่อไปว่า “ภิกษุทั้งหลาย ไม่ใช่แต่
ชาตินี้เท่านั้น อุปันนทะมักมาก โลกมาก,
แม้ในชาติก่อน อุปันนทะนี้ก็เป็น คน
มักมาก โลกมากเหมือนกัน, ภิกษุทั้ง
หลายมิใช่แต่ในชาตินี้เท่านั้น, แม้ ใน
ชาติก่อน อุปันนทะนี้ก็ได้แย่งของของ
ภิกษุทั้ง ๒ นี้เหมือนกัน” แล้วจึงทรงนำ
อดีตนิทานมา (ตรัสว่า).

ในอดีตกาลนานมาแล้ว เมื่อ
พระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติอยู่ ณ
กรุงพาราณสี พระโพธิสัตว์เป็น
รุกขเทวดาอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ. เวลานั้น
สุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่ง พาเมียชื่อมายาวีไป
อยู่ ณ สถานที่แห่งหนึ่ง ริมฝั่งแม่น้ำ.
อยู่มาวันหนึ่ง นางสุนัขจิ้งจอกได้บอกกับ
สุนัขจิ้งจอกผู้ว่า “นายเอ๋ย ฉันแพ้ท้อง
แล้วละ, ฉันอยากจะกินปลาตะเพียนแดง

^๑ พ. ๕. ๒๕/๓๖.

จรนุโต วลลिया ปาเท ปลิพุกุโธ^๑
 อนุตฺตริเมว อคมาสิ. ตสฺมี ขณ
 คมฺภีรจารี จ อนุตฺตริจารี จาติ เทว
 อุกุทา มจฺเจ ปรีเยสนฺตา ตีเร อฏฺจฺสุ.
 เตสุ คมฺภีรจารี มหนตฺ โรหิตมจฺจ
 ทิสฺวา เวเคน อุกทํ ปวิสิตฺวา ตํ
 นงฺคุฏฺเฐ กณฺหิ. พลฺวา มจฺเฉ
 ปริกทฺฆณฺโต ปายาสี.^๒ โส
 คมฺภีรจาริอุทฺโท “มหามจฺเฉ อุกิณฺนมปิ
 โน ปโหสฺสติ, เอหิ เม สหาโย
 โหหิ”ติ อิตฺเรน สทฺฐี สลฺลปฺนฺโต
 ปจรมิ คากมาห

๒๗. “อนุตฺตริจารี ภาทฺทเนเต
 สหายมฺนุชฺราว มิ
 มหา เม กหิตฺโต มจฺเฉ
 โส มิ หรติ เวคสา”ติ.

ตตฺถ สหายมฺนุชฺราว มนฺตุติ สหา
 ยมฺนุชฺราว มิ, สนฺธิวเสน มกาโร วุตฺโต.
 อิทํ วุตฺตํ โหติ “ยถาหิ อิมินา

สจ”. สุนฺขจิงฺจอกตฺวํวจฺฉบอภา “เธอ
 จิงฺเป็นผู้นวนชวายน้อย, ฉนั้นจะเอามาให้
 เธอ” เทียวไปที่ริมฝั่งแม่น้ำ ถูกเถาว์ลย์
 พันชาจิงฺเดินเลียบบฝั่งอย่างเดี่ยว. ขณะนั้น
 นาก ๒ ตัวเทียวหาปลาอยู่ที่ริมฝั่ง คือ
 นากหากินน้ำลึกกับนากหากินตามริมฝั่ง.
 บรรดานาก ๒ ตัวนั้น นากหากินน้ำลึก
 มองเห็นปลาตะเพียนแดงใหญ่ตัวหนึ่งจิง
 ลงน้ำโดยเร็วจับปลาตัวนั้นที่หาง. ปลา
 มีกำลังดิ้นพาไป. นากหากินน้ำลึกตัวนั้น
 จิงพูดว่า “ปลาตัวใหญ่คงพอสำหรับเรา
 ทั้ง ๒ ตัว, จิงมาเป็นเพื่อนของเราเถิด”
 เมื่อจะเจรจากับนากอีกตัวหนึ่ง จิงกล่าว
 คากาแรกว่า

๒๘. “ท่านนากผู้หากินตามชายฝั่ง ขอ
 ให้สหายวิ่งตามข้าพเจ้ามาข้าพเจ้า
 จับปลาตัวใหญ่ได้ แต่มันลาก
 ข้าพเจ้าไปเต็มแรง”.

คำว่า สหายมฺนุชฺราว มิ ในคากา
 ข้างต้นนั้น ตัดบทเป็น สหา ยมฺนุชฺราว
 มิ, ท่านว่าสง ม อักษร ด้วยอำนาจ

^๑ ฉ. ม. ปลิพุกุฉิตฺวา.

^๒ ฉ. ม. ยาสี.

มจฺเจน . น . สํหฺรามิ, เอวํ มํ สนฺธิ. อธิบายความว่า “ขอให้ท่านจับ
 หนงฺกุฏจกฺขนฺเต คเหตฺวา ตํวํ ข้าพเจ้าที่ช่วงหางแล้วว่ายคาบข้าพเจ้าไป
 อนุชํวํ”ติ. ซึ่งเป็นวิธีที่จะทำให้ปลาตัวนี้จับข้าพเจ้า
 ไปไม่ไหว”

ตํ สุตฺวา อิตโร ทฺตฺยํ คถมาห นากอีกตัวหนึ่งได้ยินคำนั้น จึง
 กล่าวคาถาที่ ๒ ว่า

๓๐. “คฺมฺภีรจาริ ภาทฺทนฺเต ทพฺหิ คณฺหาหิ ฅามสา
 อหํ ตํ อฺทฺทริสฺสามิ ๓๐. “ท่านนากผู้หากินน้ำลึก ขอให้
 สฺปณฺโณ อฺรคฺคฺมิวํ”ติ. ท่านจับไว้ให้มันเต็มแรง ข้าพเจ้า
 จะยกปลาตัวนั้นขึ้น เหมือน
 พญฺาครุฑจับนาค”.

ตตฺถ ฅามสาติ ฅาเมน. บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เต็มแรง
 อฺทฺทริสฺสามิติ นิหริสฺสามิ. สฺปณฺโณ ได้แก่ เต็มกำลัง. คำว่า ข้าพเจ้ายกขึ้น
 อฺรคฺคฺมิวํติ ครุโ พฺปํ อิว. คือ จักนำออกมา. สองบทว่า เหมือน
 ครุฑจับนาค ความว่า เหมือนเหยี่ยว
 คาบงู ฉะนั้น.

อถ เทวปิ เต เอกโต หุตฺวา ต่อมานาก ๒ ตัวนั้น ได้ร่วมมือกัน
 โรหิตมจฺจํ นิหริตฺวา ฅเล จเปตฺวา จับปลาตะเพียนแดงมาได้ เมื่อโยนขึ้น
 มาเรตฺวา “ภาเชหิ, ตํวํ ภาเชหิ”ติ บนบกทำให้ตายแล้วเกิดทะเลาะกันว่า
 กลหํ กตฺวา ภาเชตฺุ อสฺกุโกนฺตฺา “ท่านแบ่งซิ, ท่านแบ่งซิ” ไม่อาจแบ่ง
 จเปตฺวา นิสีทิสฺสุ. ตสฺมี ขณฺเ สิกาโล กันได้ จึงเก็บปลาไว้นั่งอยู่. ขณะนั้น
 ตํ จานํ อนุปฺปตฺโต. เต ตํ ทิสฺวา สุนัขจึงจอกตัวหนึ่งเดินทางเรื่อยมาถึง
 อฺโกปปี ปจฺจุคฺคฺมนํ กตฺวา “อํยํ สฺมฺม ที่นั่น. นากเหล่านั้นแลเห็นสุนัขจึงจอกนั้น

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทพฺพปฺปผ มจฺจนฺ อเมหฺหิ เอกโต
หุตฺวา คหิโต, ตํ โน ภาเชตุ
อสกฺโกนฺดานํ วิวาโท อุบฺปนฺโน,
สมกฺกํ โน ภาเชตฺวา เทหิ”ติ ตติยํ
คาถมาหํสุ

จึงทำการต้อนรับทั้งสองตัว แล้วกล่าว
ว่า “ท่านสหายทัพฺพปฺปผะ ปลาตัวนี้
เรา ๒ ตัวช่วยกันจับได้, แต่เราไม่อาจ
จะแบ่งปลานั้นกันได้ จึงเกิดการเถียงกัน
ขึ้น, ขอให้ท่านแบ่งส่วนเท่า ๆ กันให้
เราทั้งสองด้วยเถิด” แล้วจึงกล่าวคาถา
ที่ ๓ ว่า

๓๑. “วิวาโท โน สมฺปนฺโน
ทพฺพปฺปผ^๑ สุณฺโหนิ เม
สเมหิ เมธคํ สมฺม
วิวาโท วุสฺสมมฺตฺ”ติ.^๒

๓๑. “กรณีพิพาทเกิดขึ้นแก่เราแล้วท่าน
ทัพฺพปฺปผะจงฟังเรา ขอให้ท่าน
ระงับการทะเลาะให้ด้วยเถิดสหาย
ขอให้กรณีพิพาทสงบระงับ”.

ตตฺถ ทพฺพปฺปผาติ ทพฺพปฺปผ-
สมานวณฺณตฺยา^๓ ตํ อาลปนฺติ.
เมธคนฺติ กสฺสํ.

ในคํานั้น นากเรียกสุนัขจึงจอกว่า
ทัพฺพปฺปผะ เพราะมีวรรณะเหมือน
ดอกไม้ขอสัก. คำว่า เถียงกัน ได้แก่
ทะเลาะกัน.

เตสํ กถํ สุตฺวา สีคาโล
อตฺตโน พลํ ทีปนฺโต อิมํ คาถมาห

สุนัขจึงจอกครั้งได้ฟังคํานาก
ทั้งสองนั้น เมื่อจะแสดงกำลังของตนจึง
กล่าวคาถานี้ว่า

^๑ ฉ. ม. ทพฺพปฺปผ.

^๒ ฉ. ม. วุสฺสมมฺตฺนฺติ เอวมฺปริปิ.

^๓ ฉ. ม. ทพฺพปฺปผสมานวณฺณตฺยา.

๓๒. “ธมฺมฏฺโฆหํ ปุเร อาสี
 พหุฏฺฏวํ ตีริตํ^๑
 สเมมิ เมธคํ สมมา
 วิวาโท วุปสมฺมตฺ”ติ.

อิมํ คาทํ วตฺวา ภาเชนฺโต อิมํ
 คาทมาห

๓๓. “อนุตฺติรจาริ^๒ นงฺกุจฺจํ
 สีสํ คมฺภีรจาริโน
 อจฺจายํ มชฺฌิโม ขณฺโฑ
 ธมฺมฏฺจสฺส ภวิสฺสตี”ติ.

ตตฺถ ปจฺมคาทาย อยมตฺโต อหํ
 ปุพฺเพ ราชนํ วิริจฺยามจฺใจ อาสี,
 เตน มยา วิริจฺเย นิสฺสิทฺวา
 พหุฏฺฏวํ ตีริตํ^๓ เตสํ เตสํ
 พุราหฺมณคหปติกาทึนํ พหุฏฺฏวํ^๔ ตีริตา
 วิริจฺจिता, สุวาหํ ตุมฺหาทิสานํ
 สมชาติกานํ จตฺตฺปทานํ อฏฺฏํ ตีเรตฺตํ
 กิ น สกฺขิสฺสสามิ, อหํ โว สเมมิ

๓๒. “แต่ก่อนฉันเป็นผู้พิพากษา ได้
 ตัดสินคดีมากมาย ฉันระงับข้อ
 พิพาทได้เรียบร้อย ขอให้กรณี-
 พิพาทสงบระงับเกิด”.

ครั้งกล่าวคாதานี้แล้ว เมื่อจะ
 แบ่งปลา จึงกล่าวคาทานี้ว่า

๓๓. “นากที่หากินตามชายฝั่ง จงเอา
 ท่อนหาง ท่อนหัวเป็นของนาก
 ที่หากินในน้ำลึก ส่วนท่อนกลาง
 ที่เหลืออยู่นี้ต้องเป็นของผู้ตัดสิน (ผู้
 ตั้งอยู่ในธรรม)”.

คาทาแรกในสองคาทานั้น มีความ
 หมายถึงนี้ เมื่อก่อนนี้ฉันเป็นอำมาตย์
 ตัดสินความของพระราชา, ฉะนั้น ฉันจึง
 นั่งที่โรงตัดสินคดีเป็นอันมาก พิจารณา
 ตัดสินพิพากษาคดีของพราหมณ์และ
 คฤหบดีเป็นต้นนั้น ๆ เป็นอันมาก, ฉะนั้น
 จะไม่สามารถตัดสินความของสัตว์สี่เท้า
 เช่นท่านทั้ง ๒ ผู้มีชาติกำเนิดเท่าเทียม

^๑ ฉ. ม. พหุ ฏฺฏว เม ตีริตา.
^๒ ฉ. ม. อนุตฺติรจาริ.
^๓ ฉ. ม. พหุ ฏฺฏว ตีริตา.
^๔ ฉ. ม. พหุ ฏฺฏว.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วารสารภาษาตาก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๒๓

เมธคัม, สมม มํ นิสสาย ตุมหากัม
วิวาโท วุปสมมตฺตํ^๑ อุปสมมตฺตติ.^๒

กันแล้ว, ฉันทระบับข้อพิพาทของท่านได้,
สหายเอ๋ย กรณีพิพาทของท่านทั้งสอง
ขอให้สงบระงับไป เพราะฟังพาด่าร้าย
ฉันเกิด.

เอวณฺจ ปน วตฺวา มจฺจํ
ตโย โภฏฺฐาเส กตฺวา อนุตฺติรจาริกมฺ^๓
ตฺวํ นนฺจฺจฺจํ กณฺห, สีสํ คมฺภีรจาริโน
โหตุติ อาห.

ก็แล สุนัขจึงจอก ครั้นกล่าวเช่นนั้น
แล้ว ก็แบ่งปลาออกเป็น ๓ ส่วน แล้ว
กล่าวว่า นากที่หากินตามชายฝั่ง ท่าน
จงเอาที่อนหาง, ที่อนหัวจงเป็นของนาก
ที่หากินน้ำลึก.

อจฺจายํ มชฺฌิมโ ม ขณฺโฑติ อปีจ
อโย มชฺฌิมโ โภฏฺฐาโส. อตฺวา อจฺจติ
อติจฺจ, อิมเ เทว โภฏฺฐาเส
อติกุกมิตฺวา จิตฺโต อโย มชฺฌิมโ ขณฺโฑ
ธมฺมฏฺฐสฺส วิเนจฺจนฺยสามิกสฺส มยฺหํ
ภาวิสฺสตีติ.

คำว่า **ที่อนกลางที่เหลือนี้** คือ หนึ่ง
ส่วนที่อนกลางนี้. อีกอย่างหนึ่ง คำว่า
อจฺจ ได้แก่ ล่วง, อธิบายว่า ที่อนกลาง
นี้ล่วงพัน ๒ ส่วนเหล่านี้ไป จักเป็น
ของฉันทผู้ตั้งอยู่ในธรรม คือผู้เป็นใหญ่ใน
การตัดสิน.

เอวํ ตํ มจฺจํ วิภชิตฺวา “ตฺตฺเมห
กนฺหํ อกตฺวา นนฺจฺจฺจฺจฺจํ สีสญฺจ
ชาทถา”ติ วตฺวา มชฺฌิมกฺขณฺฑํ
มุขเณ ทฺลิตฺวา เตสํ ปสฺสนฺนฺตฺวานญฺเวย

สุนัขจึงจอกแบ่งปลาตัวนั้นอย่างนี้
แล้ว ก็พูดว่า “ท่านทั้งสองอย่าทะเลาะ
กันจงกินหางและหัว” แล้วก็คาบเอา
ที่อนกลางไปเสีย เมื่อนากทั้งสองนั้น

^๑ น. ม. วุปสมมตฺตติ.
^๒ น. ม. อโย ปาโธ น ทิสฺสติ.
^๓ น. ม. อนุตฺติรจาริ.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปายาสี^๑ เต สหสฺสปราชิตา^๒ วย
ทุมมุขาน นิสิติวา ฉฏฺจ คากมาหฺสุ

๓๔. “จิริมฺปิ ภกฺโข อภวิสฺส
สเจ น วิวเทมเส
อสีสํกํ อนนฺจฺญจํ
สิคาลอ หรติ โรหิตนุ”ติ.

ตตฺถ จิริมฺปิติ เทว ตโย ทิวเส
สนฺธาย วุตฺตํ.

สิคาลอปิ “อชฺช ภริยํ โรหิตมจฺฉ
ชาทาเปสฺสามิ”ติ. ตฺถจฺจิตฺโต ตสฺสา
สนฺติกํ อคมาสิ. สว ตํ อากจฺฉนฺตํ
ทิสฺวา อภินนฺทมานา อิมํ คากมาห

๓๕. “ยถาปิ ราชาน นนฺเทยฺย
รชฺชํ ลทฺธาน ขตฺติโย
เอวามชฺช นนฺทามิ
ทิสฺวา ปุณฺณมุขํ ปตฺตินุ”ติ.

เห็นอยู่นั่นเอง. นางทั้งสองนั้นหน้า
ละห้อยอยู่ ประหนึ่งว่าแพ้มาสักพันครั้ง
จึงกล่าวคาถาที่ ๖ ว่า

๓๔. “ถ้าเราทั้งสอง ไม่เป็นความกัน
ปลาที่อึ่งกลางนั้น ก็คงเป็นอาหาร
ไปได้นานหลายวัน (๒-๓ วัน)
สุนัขจิ้งจอกกลับเอาปลาตะเพียนแดง
ที่ไม่มีหัวไม่มีหางไปกินเสียฉิบ”.

คำว่า แม้จะนาน ในคำนั้น มัน
พุดหมายถึงสองสามวัน.

ส่วนสุนัขจิ้งจอกก็ตั้งใจว่า “วันนี้
เราจะต้องให้เมียกินปลาตะเพียนแดง”
จึงไปหาเมีย. เมียนั้นเห็นสุนัขจิ้งจอก
กำลังเดินมาก็ดีใจมาก จึงกล่าวคาถานี้
ว่า

๓๕. “วันนี้ ฉันเห็นผัวหน้าอ้อมก็ดีใจ
เหมือนนักษัตรียได้ราชสมบัติ ได้
เป็นพระราชาก็ทรงพอพระทัย”.

^๑ ฉ. ม. ปลาชี่.

^๒ ฉ. ม. สหสฺสึ ปราชิตา.

อิมํ คากํ วตฺวา อธิคมุปายํ
ปุจฺจนฺตํ อิมํ คากมมาห

เมื่ยครั้นกล่าวคาถานี้แล้ว เมื่อจะ
ถามถึงวิธีที่ทำให้สำเร็จผลจึงกล่าวคาถานี้
ว่า

๓๖. “กถนฺนุ ฅลฺโซ สนฺโต
อฺทเก มจฺฉํ ปฺรามสิ
ปุจฺจโ จ เม สมฺม อฺกฺขาทิ
กถํ อธิคตํ ตยา”ติ.

๓๖. “เจ้าเป็นสัตว์บก จับปลาในน้ำได้
อย่างไรนะ สหายเอ๋ย เจ้าถูกฉัน
ถามแล้ว ขอให้บอกแก่ฉันด้วยว่า
เจ้าเอามันมาได้อย่างไร”.

ตตฺถ กถนฺนุติ “ขาท ภาทเท”ติ
มจฺฉกฺขณฺเต ปุโรโต จปิเต “กถํ
นฺ ตวํ ฅลฺโซ สมานอ อฺทเก มจฺฉํ
คณฺหิ”ติ ปุจฺฉิ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **อย่างไร**
นะ ความว่า เมื่อสุนัขจึงจอกตัวห้ววาง
ขึ้นปลาไว้ข้างหน้าด้วยบอกว่า “กินเสีย
ซิน้องรัก” สุนัขจึงจอกตัวเมียจึงถามว่า
“เจ้าเป็นสัตว์บกจับปลาในน้ำได้อย่างไร
นะ”.

สิคาลอ ตสฺสา อธิคมุปายํ
อาจิกฺขนฺโต อนนฺตรํ คากมมาห

สุนัขจึงจอกเมื่อจะบอกวิธีที่ได้ปลา
มาแก่เมียนั้น จึงกล่าวคาถาถัดไปว่า

๓๗. “วิวาเทน กิสา โหนฺติ
วิวาเทน ธนฺกฺขยา
ชินา อฺทฺทา วิวาเทน
ภฺณฺช มายาวิ โรหิตนฺ”ติ.

๓๗. “เพราะเป็นความกัน คนเราจึง
ผอม เพราะเป็นความกัน จึงเสีย
ทรัพย์ นาก ๒ ตัวเสียปลาไปก็
เพราะเป็นความกัน จึงกินปลา
ตะเพียนแดงเกิด แม่มายาวิ”.

ตตฺถ วิวาเทน กิสา โหนฺตํ
ภาทเท อิมํ สตฺตา วิวาทํ กโรนฺตา

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **เพราะ**
เป็นความกัน คนเราจึงผอม ความว่า

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ราชโกโส ปวทุผลตี”ติ.

ก็ต้องเสียในที่นั้น พระคลังหลวง
ก็ได้เงินมากขึ้น”.

ตตถ เอเวเมวติ ภิกขเว ยถา
เอเต อุกุทา ชินา, เอเวเมว
มนุสเสสุปิ ยสุมี จาเน วิวาโท
ชายติ, ตตถ เต มนุสสา ธมมฏฐัง
ปติชวานุติ, วินิจฺฉยสามิกัง อุปสงฺกมนุติ
กัการณา ?

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ฉันนั้น**
เหมือนกัน ความว่า ภิกษุทั้งหลาย
นาก ๒ ตัวนี้เสียปลาไปแล้ว ฉันใด,
ในหมู่มนุษย์ก็เช่นเดียวกัน ฉันนั้น ที่ได้
เกิดความขึ้น, คนทั้งหลายที่นั่นก็ต้องวิ่ง
ไปหาผู้พิพากษา, คือไปหาผู้มีอำนาจ
ในการตัดสินความ เพราะเหตุไร ?

โส หิ เนสํ วินายโกติ โส
เตสํ วิวาทาปนฺนํ วิวาทวุปสมโกติ
อตฺโต.

เพราะว่า **ผู้พิพากษา**นั้นจะเป็นผู้แนะนำ
ที่สำคัญของคู่ความนั้น อธิบายว่า ผู้
พิพากษานั้นจะเป็นผู้รับข้อพิพาทของ
คู่กรณีนั้น.

ธนาปี ตตฺถาติ ตตฺถ เต วิวาทาปนฺนา
ธนโตปี ชียนุติ อตฺตโน สนฺตกา
ปริหายนุติ, ทณฺฑเนน เจว ชยภาคคฺค-
หณฺเนน จ ราชโกโส ปวทุผลตีติ
อตฺโต.

คำว่า **แม้ทรัพย์**ในที่นั้น ความว่า
คู่ความทั้งสองฝ่ายนั้น ย่อมต้องเสียทรัพย์
ในที่นั้น คือต้องเสียทรัพย์ของตัวไป,
พระคลังของหลวงได้เงินมากขึ้น จาก
ค่าปรับสินไหม และจากเงินส่วนแบ่ง
ของฝ่ายที่ชนะ.

สตุถา อิมํ ธมฺมเทสนํ อารหิตฺวา
ชาดกํ สโมธานฺสิ “ตทา สีคาโล
อุปนฺนุโท อโหสิ, เทว อุกุทา เทว

พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรม-
เทศนานี้มาแล้ว จึงประชุมชาดกว่า
“สุนัขจึงจอกในครั้งนั้น คืออุปนันทะ,

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มหลลกา, ตสฺส การณสฺส ปิจฺจุท-
การิกา รุกฺขเทวดา ปน อหเมวา”ติ.

นาก ๒ ตัวในครั้งนั้น คือมิถุนแก่ ๒
รูป, ส่วนรุกขเทวดาผู้ทำเหตุการณ์นั้น
ให้ประจักษ์^๑ คือเราตถาคตแล”.

ทพฺพุปผชาตกวางฺณนา ปญฺจมา.

พรรณนาทัพบุปผชาดก ที่ ๕ จบ.

---

^๑ ผู้ทำเหตุการณ์นั้นให้ประจักษ์ หมายความว่า ผู้
เปิดเผยเหตุการณ์นั้น.